

GİRİŞ

Günümüzde sanat yapıtlarının içeriğine bakıldığında “bugünün sanatının” ve izleyicisinin aslında hiçbir fikrin ilk sahibi ve şahidi olmadığı gözlenmektedir. Bu nedenle doğanın ortaya koyduğu kusursuz varlıkları gözlemleyen sanatçı, bu varlıkların birbirine olan mükemmel uyum ve oranını yeniden keşfetme olanağı bulabilmektedir. Doğadan öykünen sanatçı, yapıtlarına kendi duygu ve hayal dünyasını yansıttığında özgün bir sanat yapıtı meydana getirme fırsatını yakalayabilmektedir. Özgün olan sanat yapıtları zamanla, hissettirdikleri ve düşündürdükleriyle toplum kültürü içinde yerini almaktadır. Her toplum, tarihi ve kültürünü oluşturan öğeleri incelediğinde, aslında kültür ve sanat etkinliklerinin yeni dünya düzeni içinde yaşadığını görme şansı bulabilmektedir. Sanatçı ve toplum, geçmişin birikimlerinden beslenmektedirler. Bu sebeple geçmişi taşıyan söylence ve görsel nitelikteki yapıtların günümüzde söyleyecek çok sözü olduğu bir gerçektir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de sanat yapıtı üretilmeden önce bir tasarım sürecinden geçtiği ele geçen eserlerde açıkça görülmektedir. Seçilen konu ya da tema ne ise onunla ilgili derinlere dalmak sanatçının daha zengin bir ruhla yaratmasına neden olabilmektedir. Estetik açıdan çekici olan boynuz figürü de derin bir araştırma yapmayı gerektirmektedir. Boynuz figürünün, tarih öncesi çağlardan günümüze kadar tercih edilme nedenleri anlamak için öncelikle, biçim, anlam ve varoluş nedenlerini irdelemek gerekmektedir. Din ve sanat konularına esin kaynağı olan boynuz figürü bu amaçla araştırmaya yapıldığında karşılaşılan ilk tanık mitoloji olmaktadır. Günümüzde, evlerin dış kapı üstlerine asılan boynuzların, nazar ve kötü ruhlardan koruyacağı düşüncesi, konuyu araştırmayı çok gerilerden başlatma ihtiyacı doğurmuştur.

İnsanoğlunun en kıymetli hazinesi olan sözlü ve yazılı kültürünün oluşması ve yaşaması kendi varlığına bağlıdır. Toplumlar kendilerinden sonra unutulmasını istemedikleri, savaş, barış, hastalıklar ve doğal felaketler gibi bilgileri yazıya dökmeden çok daha önce, kayalara, mağara duvarlarına çizdikleri resimlerle ve dilden dile anlattıkları söylencelerle yaşatmayı başarmışlardır. Bu resim ve söylencelerde, hayvan, bitki ve insan gibi figürleri sembolleştirmişlerdir. Söylencelerinin konu ve kahramanlarını kimi zaman yaşadıkları çevrelerden seçmiş, kimi zamanda hayal ürünü olarak yaratmışlardır. Üretilen destan ve masallarla, tanık oldukları olayları ve kültürlerini sonraki nesillere aktarma olanağı bulmuşlardır.

Boynuz figürü, bir kült objesi olarak hemen hemen tüm dünya mitolojilerinde yer alabilmektedir. Boynuz figürü ile ilgili ulaşılan örnekler genellikle kült obje olma özelliğinde olup, inanç sistemi içerisinde tanrıların ya da hükümdarların sembolü olarak kullanıldığı görülmektedir. Boynuzlu hayvan figürlerinin genellikle aynı coğrafyada yaşayan hayvanlardan seçildiği gözlenmektedir. Bu hayvanların sahip olduğu çevik ve güçlü olma gibi özellikleri, boynuz ve boynuzlu hayvanların bir kült objesine dönüşmesine sebep olduğu düşünülebilir.

Doğayla uyum içinde yaşayan Türkler, ibadet, düğün, cenaze gibi ritüellerinde çeşitli anlamlar yükledikleri semboller ve figürler kullanmışlardır. Bu sembollerden anlamlı bütünler oluşturan motifler meydana getirmişlerdir. Türklerin sözlü ve maddi kültür varlıklarında sıkça karşılaşılan boynuz figürünün, bir kült objesi olarak kullanımına Türklerin İslamiyet'e seçmelerinden önceki dönemlerde de rastlanmaktadır. Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra bile, binyıllar boyunca sanat ve kültür birikimlerini günümüze taşıyan mitolojik unsurları tamamıyla terk etmemişler, şimdiki yaşantıları içinde ya aynı şekilde ya da yeniden yorumlayarak yaşatmaktadırlar.

Filiz ÖZTÜRK
Antalya-2016

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KÜLT OBJESİ OLARAK BOYNUZ FİGÜRÜ

Günümüzde sanat üretimi için seçilen figürlerin, geçmişte kullanım amacı ve şekli öğrenilmek için incelendiğinde, görülür ki binlerce yıl geçmiş olmasına rağmen taşıdıkları anlamlar hala aynı olabilmektedir. Birçok köy ve kentte evlerin, ahırların, iş yerlerinin kapısına çakılı hayvan kafası ve boynuzu bunu destekler niteliktedir. Toplumların kültürleri içinde yaşattıkları geleneklerin anlamları sorulduğunda bazen cevap verebildiği bazen de veremediği görülmektedir. İşte bu durumlarda öncelikle devreye mitoloji girmektedir. Boynuz figürün günümüzde neden kullanıldığıyla ilgili bilgi için de mitolojik kaynaklardan yararlanılabilir. Ancak öncesinde kült ve mitolojiyi tanımlamak gerekmektedir.

1.1.1. Kült ve Mitoloji

İlkel insan, hayvanların görünüşlerine ve özelliklerine büyük bir ilgi duyar, onlara sahip olmak, bunun içinde yararlı ve yenebilir nesnelere olarak onları denetim altına almak ister; kimi zaman hayranlık kimi zaman korku duyar. Bütün bu ilgiler bir noktada toplanır, birbirini karşılıklı olarak güçlendirir, birlikte etkide bulunur, böylece ilkel onu en çok uğraştıran alanda sınırlı sayıda türü seçer, bunlar da öncelikle hayvanlar, ikinci sırada bitkilerdir. Totemik türlere karşı insan ilgisinin karakteri orada beklenebilecek inancın ve kültün tipini de net biçimde gösteriyor (Malinowski, 2000:40-41).

Dünya inançları sözlüğünde kült (genel) Tapım. Batı dillerinde tapım (Fr. Culte, Al. Kult, İng. Cult) anlamını dile getiri (Hançerlioğlu, 1993:281).

Psikoloji sözlüğünde kült, dinde, tapınma tarzı ve buna bağlı Törenler; belli bir kişiye, ilkeye veya yere adanma olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2004:482).

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde kült, 1. Tapma, tapınma, 2. Din, 3. Dini Tören, ibadet, ayin (Tdk,1988:947).

Rit, dinsel tören ve kurallar. Rit (Fr. Rite) deyimini tapım biçimlerini dile getirir. Osmanlıca'ya ayin deyimiyile çevrilmiştir. Her tapım belli bir biçimde yapılır. Tapım biçimine göre ritlerde çeşitlenir (Hançerlioğlu, 1993:433).

Gerek doğa kùltlerinin gerek se kùlt sisteminin incelenmesi kolay olmayan bilimsel konulardandır. Kùlt şekillendiği dönemden itibaren geleneksel düşünce ve onu şekillendiren kùltürün bir parçası olmuştur. Kùltün bu işlevi günümüzde devam etmektedir (Alizade, 2012:9). Toplumların kùltürel geleneğinde varlığını sürdüren kùlt ile ilgili inançların araştırılmasına öncelikle mitolojinin tanımının yapılması gerekmektedir.

Mitoloji, sanat, felsefe, sosyoloji ve dinler tarihi gibi alanların konuları arasına girmiş ve bu alanların sözlüklerinde tanımlandığı görülmüştür. Bu alanların sözlüklerinden bazılarının mitoloji tanımlamaları aşağıda verilmiştir.

Bahaeddin Ögel mitoloji tanımını kısaca şu şekilde dile getirmiştir. “Mitoloji, insanlığın ruh âleminin sembollerle (Allegoria) ifade edilmiş bir aynasıdır” (Ögel, 2014:23).

Fuzuli Bayat, mitoloji en eski insan eğitim sistemidir diye tanımlamış ve şöyle devam etmiştir “Mitoloji, ilkel veya arkaik ilmi düşüncelerin ilk denemelerini, sözlü kùltür dahilinde olsa bile kuşaktan kuşağa aktarmağa çalıştığından ilk bilimdir” (Fuzuli, 2005:4-5).

Türk dil kurumunun sözlüğüne göre mitoloji sözcüğünü, “mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim olarak tanımlamıştır (www.tdk.gov.tr, 2016).

Eczacışı Sanat Ansiklopedisinin kapsamlı bir şekilde yapılmış mitoloji tanımı ise şu şekildedir. “Mitoloji (Mythos: efsane, logos: söz’den myth-logia) bir dinle ilgili efsaneler ya da anlamını, kökenini ve gelişmesini belirtmek için çeşitli efsanelerin karşılaştırılması incelemesi. “efsaneler bilimi” anlamında da kullanılır. Dilbilimcilere göre ya da etnograflara göre efsanelerin yorumu farklı olmakla birlikte, mitoloji genellikle, eski çağların ve ilkel toplumların doğa olayları, insan yaşantısı, evrenin oluşumu ve yazgısıyla ilgili, felsefi ya da bilimsel merak ve sorunlarını açıklamaya yönelik efsanelerden oluşmuştur (Eczacıbaşı, 2008:1078).

Dünya İnançları Sözlüğündeki mitolojinin tanımı; Mit’lerin tarihi ve onları yorumlayan bilim dalıdır. Çoktanrı ilkçağ inançlarının tanrıların, yarı tanrıların ve kahramanların tarihini kapsayan ve onları inceleyerek yorumlayan mitoloji (Fr. Myhologie) dört kola ayrılmaktadır. Tanrıların nasıl oluştuklarını inceleyen Teogoni, evrenin nasıl oluştuğunu inceleyen Kozmogoni, insanların nasıl oluştuğunu inceleyen Antropogoni ve bütün bunların geleceğini inceleyen Eskatoloji” şeklinde yapmıştır (Hançerlioğlu, 1993:336).

Mitolojik zamanı çabuk geçip tarihi zamana dahil olan halklarda görülen tanrılar hakkında hakkında mitler ilkel yaşam şartlarında bulunan kavimlerde görülmez. Aslında kozmogonik mitle bağlantılı olan tanrılar hakkında mitler yaygın olarak evrenin yaratılmasında tanrıların rolünü öne çıkarmakla beraber, bu veya diğer işlevle sınırlı olan tanrıların veya Türk mitolojisinde olduğu gibi yüksek dereceli ruhların ortaya çıkma sebeplerini açıklar, evrende görülen veya görülmeyen bütün nesnelere sahibi olduğu inancına dayanır. Tanrılar hakkında mitlerin klasik şekli Yunan mitlerinde görülür. Nitekim M.Ö 8 yüzyılda Hosiodos, Theogoni adlı eseriyle Yunan tanrılarının doğumu ve görevlerini bir bütün halinde işleyerek yazılı edebiyata dönüştürmüştür (Bayat, 2005:9-10).

Kozmogoni (Evren doğum), Kültiğin ve Bilge Kağan Yazıtlarının ikisi de aynı kısa tümceyle başlar: “yukarıda mavi gök ve aşağıda yağız yer oluştuğunda, ikisinin arasında Kişi'nin (insan) oğulları ortaya çıkar. Kişi'nin oğullarına, atalardan Bumin Kağan ve İstemi Kağan hükmetmiştir. “Bizim” oluştuğunda” diye tercüme ettiğimiz kılın-filidir. Bu “yapmak oluşturmak” anlamındaki kıl-eyleminin edilgen halidir. “Oluşturulduklar”...gibi “”oluşturulmadılar” Evren doğum konusunda sahip olduğumuz en eski yegâne Türkçe kanıtlar olan bu iki metin parçası, görünüşe göre kısa bir kronoloji sunmaktadır. Önce kozmik bölgelerin oluşumu sonra insanların ortaya çıkışıdır (Baratov, 2012:71-72).

İlk insanın yaratılması mitleri: İlk insanın yaratılması konu almaktadır. Kosmozun yaratılmasından sonra silsile şeklinde gök, yer, dağlar, ormanlar, bitki, hayvan ve en sonunda da insan yaratılır. Mit, ilk insanın yaratılmasını tanrı veya demiurg adına bağlar. İlk insanın yaratılması miti kozmogonik mitin tabiattan cemiyete geçişini simgeler ve kozmogonik dilin sosyal dile aktarılmasını sağlar (Bayat, 2005:9).

Türeyiş mitleri: ilk insanın yaratılması insan topluluklarının, kabilelerin, boyun kendi atası- patronu vardır. Kabile veya boy adını o atadan almıştır. Türeyiş mitlerinin kozmik mitin boyların türemesi diline çevrilmesi şeklinde sosyal grupların farklılıklarını bir bakıma izah eder mahiyette olup kutsal ataların ve onların boylarının ortaya çıkmasını anlatır (Bayat, 2005:9).

Eskatoloji (Öbür Dünya Bilgisi) her ne kadar insanoğlunun nereye gittiği konusunda oldukça ayrıntılı bilgiye sahipsek de, dünyanın sonu konusunda hiçbir şey bilmiyoruz. Felaketler eski Türk yazıtlarında, çoğu kez gök ve yerin “düzensizliği” ya da “köklü değişikliği” olarak açıklanmaktadır (Baratov, 2012:70-71).

Tarihi şuurun ortaya çıkması ve dini inançların güçlenmesiyle dünyanın sonu, kıyamet anlayışı da ağırlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle monoteist dinlerin baskısıyla kıyamet, onu hazırlayan sebepler, ön belirtiler vs. hakkında bir dizi şeyler anlatılmaktadır ki, bunlarda Eskatoloji mitlerini oluşturmaktadır. Bazı ilkel kavimlerde dünyanın sonu düşüncesine yer verilmediği halde, tufanla veya dünyayı tahrip edecek kozmik kazayla ilgili mitler mevcuttur. Dünyanın sonu hakkındaki mitler geleceğe yönelmiş kehanetler niteliğinde olduğu için kozmik bilgilerin simgeleştirilmiş şekliyle karakteristik oluşturmuştur (Bayat, 2005:10).

İnsan sürekli olarak mitlerle iç içedir, verilen bir öğüt, anlatılan bir mevsim masalı geçmişten izler taşır ve anlatılan her söylence de mutlaka bir alt metin barındırır. Toplumlar tüm bu söylencelerini, atasözleri ve deyimlerle de kalıcı hale getirmişlerdir. Ayrıca sembolleri ve motifleri ile mitlerin sözünü günlük hayatlarının içine sokmuşlardır.

Mitolojinin araştırma konusu olan Mitler, geleceğin eposunun, romansın ve trajedinin tohumlarını taşır; halkların yaratıcı dehasının ve uygarlığın bilinçli sanatının bu edebi biçimlerinde kullanır. Mitin işlevi, kısaca söylenirse, ilk olaylardaki daha yüksek, daha iyi, doğaüstü bir gerçeğe dayandırarak geleneği güçlendirmek ve onu büyük bir değer ve saygınlıkla donatmaktır. Mit bu yüzden bütün kültürlerin vazgeçilmez bileşenidir. Mit, mucuzelere gereksinimi olan yaşayan inancın, bir örneğe gereksinim gösteren sosyal statünün, doğrulanma gerektiren ahlak bilgisinin sabit bir yan ürünüdür (Malinowski, 2000:147-150).

“Mit” eski Yunanca bir kelime olup lügatlarda söz, rivayet, masal vs. anlamlarına gelmektedir. Mit dünyanın ve hayatın menşei, tabiat olayları, Tanrılar, efsanevi kahramanlar ve ruhlar hakkında insanların en eski tasavvur ve düşüncelerinden ibarettir. Mit değerler paradigmasının da dünyayı algılama, şekillendirme, sembolleştirme, kısaca ifade etmek gerekirse hayatın ve olayların genelleştirilmiş modelidir (Bayat, 2005:3-25).

Her mitin bize sunduğu sözel bir resim söz konusudur; hatta belli süreçleri anlatmaları nedeniyle birçoğunun hareketli resimlerden oluşan sinema ürünleri oldukları bile düşünülebilir. Mitoslar antik çağların psikolojilerini yansıtmaktadır. Sanatta en azından psikolojik bir ihtiyaçtan kaynaklanmıştır. Yazı öncesi sanat eserleri piktografik (resimsel) mitoslardır. Yazılı mitoslar gibi sembolik bir dile sahiptirler ve uygun sorulara cevap verebilecek kadarda yeteneklidirler (Gezgin, 2008:7-8).

Mitler, toplumların bilinçdışının dışı yansıması olarak tanınır. İnsan öteki dünya inancını keşfettiği anda ilk mitini yaratmıştı. Mit, evren ve insanın yaratılışı gibi konularda din ve sosyal konularda işlevi olduğu söylenmektedir. Çeşitli milletlerin mitleri ve değişik dinlere

ait mitoslar incelendiğinde görülen ortak yönler bize mitolojinin evrensel bir köke sahip olduğu, ayrı yönler ise kültür ve dinlerin farklılıklarının insan topluluklarını ne denli farklı görüşlere götürdüğünü göstermektedir. Bu anlamda mitoslar toplumdan topluma yayılmış ve birbiriyle etkileşim halinde olmuşlardır. İnançların ve kutsallık kavramının bütün toplumlarda aynı özlerden kaynaklandığı açıktır. Teolojinin tarihide bu üst üste koyma, birbirini geliştirme serüveni ile koşut gitmiştir. Aynı zamanda tufan ve yaratılış mitoslarında olduğu gibi benzer mitosların pek çok toplumda benzer öğeleri içermesi göç hareketleri, istilalar, ticaret ve seyyahlar ile taşınan inanç ve kültürün ortak bir özden çıktığını göstermektedir (Alp, 2009:36).

Dünya İnançları Sözlüğünde Hançerlioğlu, “Mit (genel) masal, efsane. Yunanca uydurulmuş söz anlamındaki mythos deyiminden türetilmiştir. Ölçülü söz anlamındaki ve gerçeği dile getiren söz anlamındaki logos’a karşı mit ve mitos, olağanüstü güçleri anlatan hayal ürünü sözdür. Bilgi öncesi ve dıştır, pratikle denetlenemez, inanç alanının kapsamı içindedir. Bilgisiz insanlığın dünyayı açıklama gereksiniminden doğmuştur. Örneğin gök gürlüyor, şimşekler çakıyor, yıldırımlar düşüyordu. Demek ki gök tanrıydı, kızmıştı ve insanları cezalandırıyordu. Hiç açıklayamamaktansa böylesi hayal ürünü açıklamalar insanlığa binyıllar boyunca yetmiştir.” Şeklinde tanımlamada bulunmuştur (Hançerlioğlu, 1993:334).

“Myhtos söylenen veya duyulan sözdür, masal, öykü, efsane anlamına gelir. Epos, daha değişik bir anlam taşır; belli bir düzen ve ölçüye göre söylenen, okunan sözdür, Epos insana tanrı armağanıdır, güzelim süslü sözleri bir araya getirerek büyüler, dinleyicilerini bir ozan. Ozanın sözünü tanımlayan Epos böylece şiir, destan, ezgi anlamına gelmiş ve o gün bugün epik ve epepe Batılı dillerin hepsinde yerini almıştır. Myhtos’ la epos arasında ilkinde de bir yakınlık vardır, myhtos söylenen sözün, anlatılan öykünün içeri ise, epos da onun doğal olarak aldığı ölçülü, süslü ve dengeli biçimidir” (Erhat, 1993:5).

Anadolu’da yaygın olarak, mit yerine efsane sözcüğü kullanılmaktadır. Efsane dilimize Farsçadan gelmiştir. Efsane ya da mitlere eskiden “esatir” denirdi. Bellerine kadar insan bellerinden aşağısı keçi olarak tasavvur edilen düşsel yaratıklara satir denilirdi, esatir sözü oradan gelmektedir. Her kültürde değişik isimler efsanelerin kendilerine “mitos” veya “mit” denir. Mitoloji, ilgilendiği konular gereği insan ve yaşam ile ilgili hemen tüm motifleri sembolleştirmeye yatkındır. Çünkü en ilkel uygarlıktan günümüze dek insanoglu somutlaştıramadığı kavram ve olayları, bunların ilişki türlerini semboller aracılığı ile

somutlaştırma ve tanımlama ihtiyacı içine girmiştir. Böylece insanoğlu anlayamadığı olayları somutlaştırma, bir anlamda yaşamı formülleştirme ve bir inanç sistemi kurmaya yönelmiştir (Alp, 2009:28).

Mit'i tanımladıktan sonra, ilk mitolojik kaynakların günümüze kadar aktarılmasını M.Ö. dönemlerden günümüze kadar taşınma serüveni kolay olmamıştır. Özellikle Semavi dinlerin çıkmasıyla toplumların dini ritüelleri ve yaşam alışkanlıkları ciddi anlamda etkilenmiş olduğu görülmektedir. Filozoflar, Mitolojinin serüveni ilk ele alanlar olmakla birlikte ilk mitolojik teorileri oluşturmuşlardır.

Yunan filozofları mitleri, isimleri belli olmayan yazarların meydana getirdiği alegori gibi izah etmişlerdir. Doğal olarak ilk mitolojik teorileri de M.Ö. bu filozoflar oluşturmuşlardır. Herodotus, tanrıları siyasileştirmiş tarihi şahsiyet, mitleri ise tarihi olayların yansıması gibi izah etmiştir (Bayat, 2005:30-31).

1.1.2. Figür, Sembol, Motif Tanımları

Figür, Görsel sanatlarda betimlenen doğal ya da düşsel varlıklar; dar anlamda insan figürü. Çıplak, portre ve ekorse gibi farklı türleri vardır. İlkçağlardan beri sanatın temel ögesini oluşturan insan figür, sanatsal biçimlerin en yetkinidir. İnsan figürü çağlar boyu, doğal durumundan başka tanrısal ve bitkisel, fantastikten olağanüstüne kadar nice yaklaşımlar içinde betimlenmiş, ayrıca ileri kültürlerde insanın betimlenmesinin gerektiği çeşitli değer ve oran ölçülerine göre değişen bir gelişim yaşamıştır. İkel toplumlarda (ikel sanat) büyü ve tören amacıyla yapılan sanatlarda çoğunlukla insan figürü kullanılmış, öteki toplumlarda tarih boyunca dini, politik gücü, gelenek ve görenekleri, toplumun yapı ve değerlerini aktaran konular her zaman insan figürü çevresinde odaklanmıştır. İnsan figürü çeşitli dinlerde Tanrıyı simgelemiş; hemen hemen tüm kültürlerde kutsal bir değer kazanmış ve Batı sanatında biçimlere düzen ilkelerini veren kaynak olmuştur (Eczacıbaşı, 2008:517).

Figür (İng. Figure) resim ve heykel sanatlarında betimlenmiş, doğadan rastlanan ya da düşsel her tür varlık ve nesnenin genel adı. Türkçedeki “beti” sözcüğüyle eşanlamlı düşünülebilirse de; beti, sanat yapıtında betimlenen her tür gerçeklik için kullanılabilirdiğinden, daha geniş anlamlıdır. Oysa, figür daima sanat-dışı alanlardaki gerçekliklere gönderme yapar (Sözen ve Tanyeli, 1996:84).

Sembol (Fr. Symbole, İng. Symbol, Alm. Sinnbild, Arap. Remz, Timzal): bir şeyi tanıtan, Temsil eden biçim, alamet. Soyut bir fikri ifade eden timsal, alegorinin sembolden farkı, sembolün soyut biçimli olmasıdır (Turani, 2000:124). Zira mitoloji sadece bir tek temayı söz konusu etmez, insanı kapsayan ve kuşatan ve çözümlenemeyen hikâyeleri, olayları, ilişkileri, psikolojileri, kısaca karmaşık yapıları anlatır. Bu nedenle kolayca, geniş anlamda sosyal bilimlerin uğraş alanına girer. Böylece her bilim dalı kendine özgü yöntemlerle konuyu irdelemeye çalışır. Özünde, mitolojilerle semboller girift bir ilişki içinde olduklarından sürekli beraber anılmışlar, dolayısıyla belli çerçevelerde gruplandırılmaya çalışılmışlardır (Ateş, 2002:29-30).

Mitolojik kültürlü toplumlar hiçbir zaman mitolojik davranış ve düşünce biçimlerini eleştirel bir gözle görmeye ve veya sorgulamaya yönelmişlerdir. Bu da son derece doğaldır. Zira onların inanç birimlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece çizdikleri resimlerin doğasında ve sanatsal üsluplarında ve işledikleri konularda da herhangi bir değişiklik olmayacağı açıktır. Nesiller arasında kültürel birlik veya farklılıklar ilk çağların sanatsal ürünlerinde belirleyici rol oynamıştır. Bilindiği gibi yerli kabileler ayinler ve sembollerle gizli

güçleri etkileyerek arzu edilen sonuca ulaşmaya çalışır. Zira ritüel ve sembolden beklenen, temsil edilen gizli güçten yardım almaktır (Ateş, 2002:38).

Motif (Yanış): İnsanoğlu var olduğu günden itibaren korkularından, hastalıklardan, kötü şans ve ruhlardan korunmak için ya da ölüm, doğum gibi törenlerde duygularını ifade eden semboller ve motifler kullanmışlardır. Bu sembol ve motiflerde kimi zaman günlük yaşamla ilgili olayları, kimi zaman o toplum için olağanüstü diye nitelendirdikleri olayları ve durumları anlatmışlardır. Sembol, zaman içinde temsil ettiği şeyler için anlamını devam ettirir ya da toplumun değişen yaşam, inanç ve ihtiyaçlarına göre, hatta yaşanan coğrafyanın fiziki ve kültürel etkileşim ve değişimlerinden bile etkilenerek yeni anlamlar kazanabilir. Motif “mitoloji, masal, destan ve halk hikayesi gibi türlerde yaşama gücüne sahip en küçük ögeye verilen ad” olarak tanımlanmıştır (Kaya, 2010:539).

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisinde motif, (*Lat.motivus*) hareket eden= örge. Öрге Türkçede “motif” (*İng., Fr. motif, Alm., motiv*) karşılığı kullanılan sözcük (Eczacıbaşı, 2008:1101-1199). Bir başka benzer tanımda ise “Bezeme ve süslemede bütünü oluşturan parçalardan her birine verilen ad” olarak açıklanmıştır (Sözen ve Tanyeli, 1996:166). Tural motif kelimesini daha kapsamlı olarak tarif etmiştir. “Tahta, mermer, taş, pişmiş toprak veya örgülü, dokumalı yahut işlemeli yün, pamuk ipek gibi malzemelerden herhangi birinin oluşturduğu zemine, farklılaştırıcı bir özellik taşımakla beraber, süslemeye bir heyecan katmak için değil, yerine ilgi sağlamak için tekrarlar toluyla elde edilen düzlem üstü şekillendirmelere motif denebilir” (Tural, 1998:12).

1.1.3. Totem ve Ongun (Ongon, Töz-Tös, Tangara, Eren)

Totem (Fr. Totem, Alm. Totem) ilkel kabilelerin kendilerine ait, kutsal saydıkları ve kabileyi koruduğuna inandıkları şeyler. Totemler hayvan, bitki ve eşya biçiminde olur (Turani, 2000:140). Totemizm, ilk inanç veya din gibi kabul edilmiş, bir klanın her hangi bir hayvana, bitkiye veya doğa olayına mistik duygularla bağlanması ve bu bağlantıdan türemiş yasaklar, ayinler ve törenleri de kendi yapısında bulundurmış olan karmaşık bir yapıdır. Totemizm genel anlamları itibari ile bir totem etrafında toplanmış bir din veya inanç yapısını ifade etmekle sosyal kurum ve davranışların temeli olarak bilinen teorilerin de bütünü ele alan inanç sistemidir. Totem aslında bazı ilkel klanla patronu sayılan ve bu açıdan da kutsallık kazanan hayvan, bitki ve cansıza takılmış bir ad gibi dikkati çekmektedir (Alizade, 2012:15-16).

Totem çoğunlukla iki farklı şey olarak tanımlanır: İlişki kurulan tür ve bu türün grafiksel temsili, yani “totemlerle özdeşleştikleri” ve hayvanın kendisinden daha fazla saygı gördükleri için tümü “kutsal” olan nesnelere, yani totemsel direk, işaret arma. Bu nesnelere totem hayvandan daha ilahidirler. Totem grubun tümüyle özel bir ilişki içindedir. Totem öncelikle grubun arasındadır (Roux, 2005:396-397).

Bilim adamlarına göre totemizm ruh ve beden ilişkileri üzerine kurulmuştur; Animizme (Ruhçuluk) göre ruh ile beden arasında sıkı bir ilişki vardır. Mesela insanın tasviri –resmi veya heykeli onu ruhunun bir parçasını taşımaktadır. Bütün âlem canlı olduğu için ruhla beden arasında ciddi bir fark yoktur. Ruhçuluk (Animizm), Tabiatçılık (natürizm), Totemizm ve Vahiyçilik, şunlardan ilk üç sistem ilkel dini sistem olarak kabul edilir. Dördüncüsü monoteist veya göksel dinler denilen Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam ayırt edici niteliğini taşımaktadır. Animizm, Naturizm, Totemizmden hangisinin daha eski olduğu din sosyologlarını düşündüren problemdir (Alizade, 2012:15-16). Totem tanrı değildir, totemizmde esas mesele totemin soyuna inanç prensibidir (Bayat, 2005:59).

Tabu, yasak edilen yani hem, sosyal hem de manevi yapıdaki bozukluğu felaketle sonuçlanan yasaklar sistemidir. Totemizmde tabunun kısıtlamaları din ve ahlak yasaklamalarından farklıdır, çünkü bu yasaklar Tanrının hükmüne göre değil, kendi kendinden ortaya çıkan yasaklardır. Tabu için klan hiçbir sebep gösteremez, klanın üyeleri de tabuların kökeni, anlamı, nedenleri hakkında düşünmez, onu direkt yerine getirdiler (Alizade, 2012:18).

Kült seviyesine ulaşmış totem ve fetişleri ilahileştirme ve tapınma, maddi varlığa dönüşür. Ve o zaman İlahileştirme ve tapma unsuru olan totemler hakkında mitler oluşur. Bazı mitler bazı yerlerin menşei, kutsallığını vs. özelliklerini açıklar. Ama bu kutsal yerler, Türk toplulukları için sadece sıradan taşlar, kaya, pınar, dağ, çay değildir. Onların özellikleri kutsal dini mekânlar olmalarından gelir. Mesela, Türk toplulukları için kutsal sayılan Ötügen Dağı, Uygurların göç destanındaki uğurlu kaya vs. buna örnek gösterilebilir. Türk halklarında totemizmin mevcut olduğu söylenir. Ancak her bir sistemin içtimai ve hukuki tarafı vardır ve sistemin yaşaması için bu şartların oluşması gerekir. Totemizmin belli başlı inanç sisteminin, Türk yaşamı ile hiçbir şekilde bağdaşmadığı bilinmektedir;

1. Totemizm, ana hakanlık-devrindeki insanları karakterize ettiği halde, Türk halklarında ata-hakanlık mevcut olmuştur.
2. Kabile dini olan totemcilikte, mülkiyet ortaklığı olduğu halde Türk halkında özel mülkiyet hususi bir rol oynamıştır.
3. Aynı bir toteme bağlı olanlar, birbirleriyle soydaş sayıldığı halde, Türk tayfalarında kan akrabalığı mevcut olmuştur.
4. Tayfa ve kabilelerden her birinin kendi totemi mevcut olduğu halde, ekseri Türk halklarının kült saydığı bir hayvan mevcuttur.
5. Totemizmin hüküm sürdüğü kabile ve tayfalardan her fert totemin adını taşıdığı halde Türk halklarında her ferdin, her ailenin ayrı bir adı vardır.
6. Totemcilikte ruhun varlığına ve öteki dünyaya inanılmadığı halde, eski Türklerde ruhun ölmezliğine inanç mevcut olmuş, ata ruhları ayrı bir kategori oluşturmuş ve ruhların şerefine kurbanlar kesilmiştir (Bayat, 2005:61-82-83).

Türk mitolojisindeki köken mitleri, hayvan kültü ve hayvan biçimi totemizmle karıştırılmış, sözlü Türk kültüründeki çok sayıda hayvan, kuş figürleri totem olarak kabul edilmişlerdir. Ongun, töz/tös, tangara, eren kavramları Türk mitolojisinde ilişkisi olmayan, birbirinden de farklı olan kategorilerdir. Böyle bakıldığında, Türk çadırlarındaki “töz”ler ve Oğuz boylarındaki kuşlarda totem değiller. Anadolu’daki Selçuk abidelerinin üzerindeki çift başlı kartal motifleri ise totemizmin bir kalıntısı değil, uğur getireceğine inanılan sembol ve tılsımdı (Alizade, 2012:18-19). Kimi ilkel topluluklarda üyelerin ataları olduğuna inanarak kendilerini özel bir biçimde bağlı duydukları, topluluğa adını veren hayvan, ağaç,-yel gibi herhangi bir doğal nesne ya da olay (www.tdk.gov.tr, 2016).

Ongun (İng. Fetish) İslamlık öncesi dönemde Türklerce kullanılan fetiş ya da totem niteliğinde, taşınabilir dinsel beti ve ya heykelcik (Sözen ve Tanyeli, 1996:176).

Ongun, Töz-Tös, Ongon, Eren, Tangara: Türklerde her boyun bir kutsal hayvanı vardır ki buna (ongun) denir, soylarının başında o hayvan olduğuna inanılırdı. Ongun tanınan hayvanların eti yenilmez, ona ok atılmaz, hiç incitilmez. Ongon terimi Moğolca bir terimdir. Türkler bunun Karşılığı olarak Töz(töz) kelimesini kullanmışlardır. Ongon kelimesini Çağataylılar Moğolcadan alarak damga, ayırıcı belge anlamında kullanmışlardır. Ongonlar insanları koruyan ruhların timsalidir, mukaddesattan sayılırlar. Bu putları ifade eden Altayca Tös- Töz ve Moğolca ongon terimleri tarih bakımından önemlidir. Töz- töz bugünkü Şamanist Türklerin lehçelerinde “asıl, kök, menşe” demek olduğu gibi eski Uygur ve Hakaniye Türk lehçelerinde de aynı anlamda kullanılmıştır. Altaylıların bu putlara töz-tös adı vermeleri de bunların atalar ruhu hatırası olarak yapıldığını göstermektedir. Gerçekten de böyledir. Şamanistler bunlar hakkında “bu babamın tözü” bu anamın tözü” derler

Abdulkadir İnan bu iddiaları destekler nitelikteki bilgiyi şöyle aktarmıştır:

“1253 yılında Fransa kralı IX. Ludwig tarafından Moğolistan’a Mengü han Huzuruna elçi olarak gönderilen rahip Rubruk’un Budist Uygur tapınağında gördüğü putlar hakkında verdiği malumattan bu putlarında “töz”ler olduğunu anlamak mümkündür. Rubruk şöyle diyor: “Uygurlar bir tanrıya inanırlar. Tanrının insan veya başka bir cisim şeklinde tasvir edilmesini kabul etmezler. “Öyle ise neden bu kadar çok putlarınız var diye sorduğumda Uygur rahibi “Biz bu putları Tanrının tasviri diye kabul etmiyoruz. Bizimkilerden biri, oğlu, karısı veyahut başka biri ölürse onun suretini yaparlar ve buraya (yani tapınağa) korlar. Biz de bunların ölünün hatırası olarak saklarız ve sayarız” diye cevap verdi. Tanrıyı bir bilmek bakımından Moğollar dahi bunların mezhebindedir. Fakat onlar ölülerinin tasvirlerini keçeden yaparlar ve süslerler” (İnan, 2013:44).

Şamanist Altaylara göre ruhlar yeraltı, yer üstü ve gökyüzü olmak üzere üç mekânda varlıklarını sürdürmektedirler. Yeraltı ruhları genellikle *Körmös*, gökyüzündekiler *Kuday*, yer ruhları ise *Yer-Su* veya Altay olarak adlandırılır. Altaylılar Tüm Ruhları: 1) *Tös* (Harfi harfine: öz, kök, başlangıç, temel) yani ilk baştaki ruhlar, evvelden var olanlar ve *yayan neme* (harfi harfine: yaratılmış olan şey) veya basitçe *neme* (harfi harfine: bir şey) yani sonrakinin ruhları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu ruhlar ya *aruu* (temiz) ya da *kara* (pis,kötü niyetli) olmak üzere ikiye ayrılır. Son iki grup başka bir ifade ile sonrakinin ruhları *körmes* gibi genel

bir ifade altında toplanabilir. Kara *tösler* (veya *kara körmös*) olarak adlandırılan erlik bu sınıfa aittir. Altaylılar insanlar ve hayvanlar için ağır ve salgın hastalıklar (kızamık tifo gibi) ile korkunç felaketler (*katuu yobal, aç kıyal*) *Erlık* adıyla bağdaştırılır. Erlik küreksiz kara kayıkta gezer; yağız, rahvan ata, yük hayvanına (*kölkö*) veya bir kel öküze biner. *Aruu Tösler* (*Temiz Tösler*) Gökyüzü Semavî Ruhları Ülgen, Ülgen'in kızları ve oğullarıdır. Ülgen, iyilik yapmayı seven bir ilahtır, gökkuşağının yaratıcısıdır. Ülgen, gök cisimlerini hareketlendirip, yönetmek, gök gürültüsü yaratmak, yıldırım düşürmek, tanrıların tükürükleri olarak yağmuru başlatmak gibi pek çok tanrısal güce sahiptir. Ülgen'e üç, altı, dokuz veya oniki yılda bir ayin yapılır, boz renkli kısırak kesilir. Bağışladığı nimetler için teşekkür ederler, gelecekte de merhametli olmasını dilerler. Yer veya dağ ruhları, Altaylılar yer ruhlarını apayrı grup olarak belirlerler. Onlar, insanlar için iyilik, sağlık, mutluluk veren hamiler olduğu gibi, saygısızlık yapıldığı takdirde hastalıklar gönderen cezalandırıcı da olabilirler (Anohin, 2006:3-4-10-15).

1.2. MİTOLOJİDE BOYNUZLU HAYVAN FİGÜRÜ

1.2.1. Kült Objelere Esin Kaynağı Olan Boynuz ve Boynuzlu Hayvan Örnekleri

Boynuz, bazı hayvanların başından çıkan, tırnak gibi bir maddeden oluşana çok uzun, kıvrık ya da çatalı korunma organı (Ağakay, 1959:127). Bazı memelilerin, özellikle de çift parmaklı toynaklıların başını süsleyen, saldırı ve savunma silahı görevi yapan bir çift sert çıkıntı. Aynı zamanda hayvanın dengesini kurmasına, kendini korumasına yarayan bu organ mitolojide yaygın olarak kullanılmış bir simgedir.

Fotoğraf 1: Koç

(www.wikimedia.org, 2016)

Fotoğraf 2: Dağ keçisi

(www.pixabay.com.tr, 2016)

Fotoğraf 3: Geyik

(www.resimars.net, 2016)

Fotoğraf 4: İnek

(www.wordpress.com, 2016)

Günümüzde hemen hemen dünyanın her yerinde halkın ortak kullanım olan parklar, saraylar, oteller gibi binaların önünde çeşitli hayvan figürlü heykeller bulunmaktadır. Hikayeleri genellikle o toplumun kutsal saydığı devlet ya da kralını temsil eden değerler taşıdığı bilinmektedir. Günümüz modern insanını bu heykel ve ikonları kutsal kabul edip ya da saygıdeğer gördükleri kabul edilirse, aslında totem ya da ongun sayılan değerlerle bir arada oldukları düşünülebilir.

Fotoğraf 5:Kızıl geyik

(www.boyabatgazetesi.com, 2016)

Fotoğraf 6: Boz Diüker

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 7: Sığın Geyik (Taç boynuzlu geyik)

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 8: Ren Geyiği

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 9: Antilop

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 10: Manda

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 11: Sığır (Gaur)

(www.mynet.com, 2016)

Fotoğraf 12: Bizon

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 13: Gergedan

(www.ilgim.org, 2016)

Fotoğraf 14: Muflon (Dağ koyunu)

(<http://soru.mobi/tag/boynuzlugiller>, 2016)

Fotoğraf 15: Dall Koyunu

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 16: Argali (Yabani koyun)

(www.wikipedia.org, 2016)

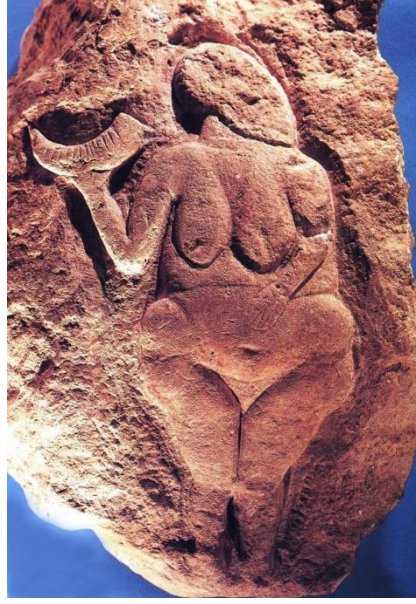
Fotoğraf 17: Burma boynuzlu keçi

(www.wikipedia.org, 2016)

Mitolojilerin ilk olarak nerede ve ne zaman doğdukları konusunda kesin tarihlenmeler yapabilmek hemen hemen olanaksızdır. Ancak yazının bulunuşuyla birlikte dile getirilen bu mitolojik hikayelerin çok eski dönemleri anlattıklarını şaşkınlıkla görmekteyiz. Neolitik dönemde kutsal kabul edilen inci, istiridye, inek, boğa gibi öğelerin ve bunlarla ilgili mitolojilerin ilkel kaynakları Üst Paleolitik çağlara dek uzanmaktadır (Ateş, 2002:50).

Fotoğraf 18: Laussel Venüsü - Üst Paleolitik Dönem

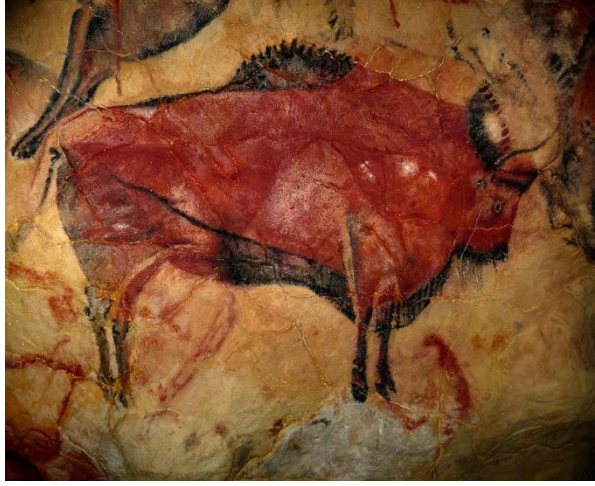

(www.arkeofili.com, 2016)

Paleolitik Döneme ilişkin yapılan kazılarda ortaya çıkarılan kadın heykelciklerinden Laussel Venüsü'nün elinde taşıdığı boynuz, ilk boynuz motiflerinden birisidir ve Venüsü'nün elinde bulunmasının gereği bereketin ve doğurganlığın sembolü olsa gerekir (Alp, 2009:50).

Fotoğraf 19: Altamira-İspanya , Üst Paleolitik Dönem

(www.arkeofili.com, 2016)

Üst Paleolitik duvar resimlerinde, Laming-Emperaire de ilginç bir noktanın altını çizerek, birarada gösterilen hayvanların doğada asla birlikte yaşamadıklarını ve bu tabloların mitolojik söylemlerin resme dönüştürülmüş kompozisyonları olduğu belirtmiştir. Magara duvarlarında sık sık rastlanır. Örneğin; pileta mağarasında kadın genital organı boynuzlu bir inek formuylaeleştirilerek birlikte gösterilmiştir. Ayrıca bizon kafasının yılanla birlikte kompozite edilmesi ilginç bir karşıtlık içerir. Söz konusu sembolik çizgilerin ilk çağ insanların sanat yapma arzularını tatmin etmek için üretilmedikleri, belli bir temayı, yani oluşum temasını kendilerine özgü bir motodla, doğanın elemanlarını kullanarak mabet dduvarlarına aktardıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bu mağaralar, kutsal mitolojilerin canlandırıldığı, mitoloji anlamlarının ve sembolik anlatımlarının sahnelendiği bir tür dini okul niteliğindedir. Duvar resimleride, mitolojik anlatımların resimlere döküldüğü yazıtları andırır (Ateş, 2002:71-72-74).

Fotoğraf 20: Boynuzdan yapılmış barut tozu taşıma kabı, Amerika-1759

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 21: Buffalo boynuzu, Küba-20.yy başı

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 22: Viking içki kabı

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 23: Kadeh, Küba-20.yy başı

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 24: Nalu-19-20.yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 25: Bamana- Afrika, 19.yy. başı

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 26: Bamana- Afrika, 19.yy. başı

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 27: Ahşap maske, Bobo-Burkina Faso- Afrika, 19.yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 28: Ahşap-metal, Mossi- Afrika, 19.yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 29: Maske, Gine- Nijer Nehri kıyısı, 19.veya 20. yy başları

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 30: Ahşap heykel, Kongo-Afrika, 19.yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 31: Maske, Mau- Afrika, 19-20.yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 32: Maske, Bamana-Afrika

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 33: Maske, Bamana-Afrika

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Törende kullanılan maske kan ve çiğnenmiş yiyeceklerle kaplanır, maskenin üstündeki kirpi okları kurallara uymayanları cezalandırmak için kabilenin üyelerini simgeler. Birçok toplumun hem kültürel hem de dini ritüellerinde boynuz figürü önemli bir rol oynamaktadır. Pagan kültürünün güç ve zenginlik sembolü boynuz semavi dinlerin ortaya çıkmasından itibaren de kullanılmaya devam etmiş, bir şekilde yeni din ve yaşam biçiminde yerini almıştır.

Fotoğraf 34: Şofar, Sadece koç-keçi antilop boynuzundan yapılır

(www.dunyadinleri.com, 2016)

Şofar, Yahudilerin yeni yılı Roş Aşana, Kipur ve Maşer Gününde bir tören borusudur ve duruma göre ruhani aydınlanmayı, tövbe etmeyi ve bayram sevincini temsil eder. Ayrıca Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ın yerine kurban ettiği koçuda temsil eder (Gibson, 2012:103).

Şekil 1: Haç ve boynuz

(Gibson, 2012:191)

Aziz Eustathius da Aziz Hubert de (Belçikanın Liege azizi) sanat eserlerinde, kocaman boynuzları arasında taşıdığı haç ya da çarmıhla İsa'yı temsil eden erkek geyikle ifade edilir. Her iki Aziz de ava çıktığında bu geyikle karşılaştığı için Hıristiyanlığı benimsemiştir (Gibson, 2012:191).

1.2.1.1. İnkâ Mitolojisinde Boynuz Figürü

Güney Amerika Son Üç Bin Yıldır Son Derece Gelişmiş Uygarlıklara Ev Sahipliği Yapmıştır. İleri Kültürlerin Çoğu And Dağlarında, bugün Peru, Şili, Bolivya ve Ekvador topraklarında kalan bölgede gelişmiştir. Mitolojik temalar, yapılar, oyma eserler, çömlekler, altın takılar ve dokumalar gibi önemli fiziksel miraslar bırakmalarına karşın bu kültürlerin hiç biri yazılı bir sistem geliştirmemişlerdir, bu yüzden de mitolojileri hakkında çok az şey bilinmektedir. Bununla birlikte bilim insanları bu kültürlerden kalan sanat eserlerinde tanrı olarak yorumladıkları figürlere rastlamışlardır. Bunlar günümüzde en göze çarpan özellikleriyle tanımlanmışlardır: Sopalı Tanrı, Zehir Dişli veya Jaguar Tanrı gibi. Sonraki yerli halklar üzerinde yapılan çalışmalar onların atalarının ruhlarına, yeryüzü şekilleriyle özdeşleşmiş tanrılarına büyük saygı gösterdiklerini göstermiştir (Wilkinson, 2010:313).

Fotoğraf 35: İnkâ yerleşimi

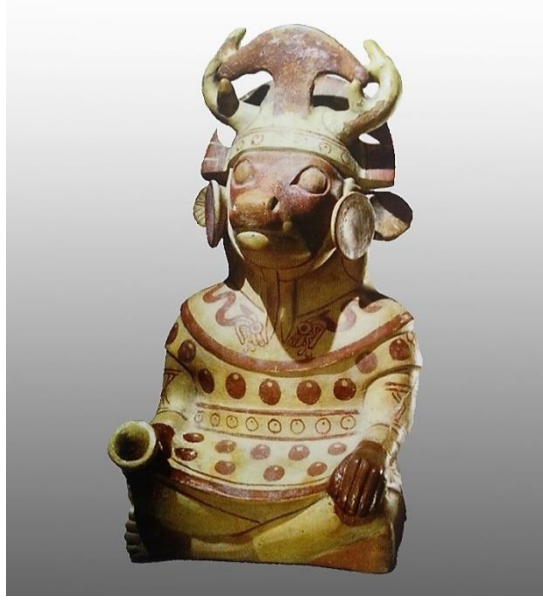
(www.wikipedia.org, 2016)

Şekil 2: İnkâ yerleşim sınırları

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 36: Tanrı Moche

(Wilkinson, 2010:313)

Fotoğraf 37: Tanrı Moche

(www.pinterest.com, 2016)

Geyik başlı Moche çömlek figürü ile simgelenen hayvan ruhları geleneksel Güney Amerika mitolojisi ve dinlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

1.2.1.2. İskandinav Mitolojisinde Boynuz Figürü

Danimarka, Norveç ve İsveç'in Viking savaşçıları 8.yüzyılın sonlarından 11.yüzyılın başlarına kadar Batı Avrupa'nın kıyılarındaki topluluklara yaptıkları zalim saldırılar ve okyanusları aşabilecek şekilde inşa edilen gemileriyle yaptıkları keşif yolculukları ile tanınmışlardır. Büyük Nors (İskandinav) mitleri büyük temaları işlerler: evrenin yaradılışı, tanrıların savaşları ve aşkları ve dünyanın sonu gibi. Cücelerden devlere kadar bir takım mitolojik varlıkların yaşadığı bizim dünyamıza paralel başka dünyalarında olduğunu ve buralara Midgard dendiği tasavvur ederler. Tanrıların kültürleri kavgacı ve heybetlidir. Gerçek ve mitolojik dünyalar, ölmüş kahramanların ruhlarının eşsiz ödülleri aldıkları baş Tanrı Odin'in büyük salonu Valhalla'da bir araya gelirler. Nors tanrılarının hikâyeleri esas olarak kulaktan kulağa anlatılarak nakledilmişlerdir (Wilkinson, 2010:89).

İskandinav mitlerinde iki tanrı topluluğu vardır: Aesir (tekili Ass) ve Vanir (tekili Vanr). Aesin'in en ünlü ve güçlü iki tanrısı olan Odin ve Thor birbirine taban tabana zıt şahsiyetlerdir. Odin, şairlerin, kralların, savaşçıların ve büyü'nün tanrısıdır. Thor ise Vikinglerin, yani fiyortlarda yaşayan Norveç ve İzlanda Halklarının her gün yakardıkları tanrıdır. İskandinav tanrılarını işlevlerine ve kurucu öğelerine göre sınıflandırırken Odin'i baş tanrı, kral, rahip ve büyücü olarak ele alır (Page, 2013:47-61).

“Ymir uyudu ve Muspelhim'den gelen sıcak hava bedeninin üzerinde dolaşırken terlemeye başladı. Onun terinden başka buzdan devler ortaya çıktı sol kolunun altında bir dişi bir erkek ve bacaklarından da altı başlı bir erkek yaratıldı. Bu arada, buz erimeye devam ederek Audhumla adındaki büyük vir inek şeklini aldı. Bu inek ilk buzdan devleri sütüyle besledi. Audhumla, buzu emiyor ve eriyen suyu içiyordu. O emdikçe bir başka devin önce başı, ardından vücudu oluştu ve üç gün sonra buzdan bir dev daha çıktı. İlk inek Ahudumla devleri dört ayrı memesinden akan sütle besledi. Sütü onlara güç ve cesaret kazandırdı” (Wilkinson, 2010:89).

Thor, okyanusun derinliklerinde saklanan canavar Iormungard ile olan mücadelelerine göndermede bulunarak Dünya Yılanı'nın Düşmanı'da denir. Bu öykü Viking Çağı oymalarında tasvir edilmiştir. Ama öykünün daha ayrıntılı hali, bir Edda Şiiri olan Hymiskviða içerisinde yer alır. Bu bile, korkunç dev Hymir ile Thor arasında geçen bir dizi güç gösterisinden yalnızca biri olarak anlatılmaktadır. Thor Hymir'in sürüsü içindeki en besili öküzü seçer ve onun kellesini kesip Hymir'in henüz suya indirdiği tekneye götürür. İkili

olanca güçleriyle küreklere asılarak kısa sürede bol kalkan balığı avlayabileceği yere varırlar. Thor daha da açılmak istediği için küreklere asılmaya devam eder (Page, 2013:113).

“Eski Nors efsanelere kosmosu, cücelerden, devlere kadar her biri farklı türlere evsahipliği yapan bir çok değişik bölge ya da dünyalar olarak tasavvur etmişlerdir. Bu çeşitli dünyalar Yggdrasil adı verilen ve aynı zamanda dünya ağacı olarak da bilinen kara ağacın dalları ve kökleri tarafından tutulmaktadır. Yggdrasil “ygggn (Odin’in) atı” anlamına gelmektedir. Nors şairlerinin lirik anlatımıyla Odin ağaçta sallanırken ona “binmiş” ve bu arada “rune” larda bulunan bilgiyi almıştır. Ağaç ondan sonra da pek çok hayvana ev sahipliği yapmıştır. Yüksekteki dallarından birinde kartal ve atmaca, altında ise başlarını büyük bir yılanın veya ejderhanın çektiği pek çok yılan türü yaşar. İkisi arasında da bir sincap dörtlü bir geyik topluluğu bulunmaktadır. Sincap aşağıdaki yılanla yukarıdaki kartal arasında kindar mesajlar taşıyarak ağaçta bir aşağı bir yukarı gidip gelir böylece ikisi arasındaki düşmanlığı sürdürür. Geyikler doğal bir ağaç budayıcı oldukları için Yggdrasil’in yapraklarını ve filizlerini yerler” (Wilkinson, 2010:89).

En ünlü en ilginç İrlanda efsanelerinden biri Kuzey İrlanda’daki Ulster erkeklerinin başlarından geçen olayları anlatır. Ulster Döngüsü’nün büyük kahramanı korkusuz bir savaşçı olan Cuhulain’dır. Gözlerinin parlaklığı, sesinin kükrediği ve mızrağının yenilmez olarak kabul edildiği dehşet verici savaş çılgınlığı nöbetleriyle tanınır.

“Cooley Boğası miti; boğalar güç, zenginlik simgesiydi. Bu yüzden Maeve kocasının intikam alması pahasına Ulster’in boğasını çaldı. Connaught kraliçesi Maeve’nin en değerli malları arasında beyaz boynuzlu bir boğa vardı. Boğa bir gün kocası kral ailill’in sürülerine katılınca kraliçede Ulster’deki en güze yaratıklardan biri olan kahverengi boğa Cooley’i çaldı. Ulster Ulster’in erkekleri intikam almak istediler ancak üzerlerinde zor zamanlarda hastalanmalarına neden olan eski bir lanet vardı. Sadece Cùchulain kutsal doğumundan dolayı buna bağışıklığı vardı; babası Güneş Tanrısı Lugh’tu. Counnaugt en iyi savaşçılarına teke tek dövüş emri verdi ama onlar teker teker öldüler” (Wilkinson, 2010:118).

Fotoğraf 38: Kurent Slavların Şarap Tanrısı

(Wilkinson, 2010:143)

Fotoğraf 39: Boynuzlu Tanrı ya da Cernunnos genellikle hayvanların efendisi olarak tasvir edilir

(www.wikipedia.org, 2016)

Cernunnos boynuzlu tanrı olarak bilinir çünkü geyik gibi boynuzları (bazen de toynakları ve kulakları) olan bir erkeğin biçimini almıştır. Çoğunlukla uzun saçlı ve sakallı olarak gösterilir. Boynunda genellikle doğuştan asil olduğunu gösteren tasmaları bulunur. Kelt Avrupa'sında büyük ihtimalle Klasik Dönemin Pan'ı gibi "vahşi" bir tanrı olan Cernunnos'a tapılmıştır. Boynuzları onun bir bereket tanrısı olduğunu düşündürmektedir ve bu noktayı düşündürmek için genellikle Cornucopia (bereket boynuzu), meyveler ve tahıl sandıkları gibi sembollerle birleştirilir. Bu fonksiyon büyük olasılıkla hem doğurganlığı hem de tarlaların verimliliğini kapsamaktadır (Wilkinson, 2010:113-114).

Fotoğraf 40: Kelt Kazanı, Danimarka- M.Ö. 1.yy.

(Wilkinson, 2010:113)

Kazanlar, pek çok antik kelt mitinde önemli roller oynarlar. Resimde görülen , Kelt dünyasının en ucundaki Danimarka'dan gelen M.Ö 1.yüzyıla ait metal bir kap olan Gundestrup Kazanı'dır (Wilkinson, 2010:113).

1.2.1.3. Kızılderili Mitolojisinde Boynuz Figürü

Kuzey Amerikalı Kızılderililerin, tarihinin kumaşında pek çok delik bulunmaktadır. Arşiv araştırmaları, kütüphane ve bu halkın yaşadığı yerlerde yapılacak alan çalışmaları, İnsanbilimcilerin kazıları ve şu anda yaşayan kaynak kişilerle, budunbilimcilerin yapacakları konuşmalar yardımıyla bu kumaşın parçalarının bir araya getirilmesi gerekmektedir. Bu birleştirme işleminde, bir anlamda, en son eleştirinin tarihçi olması gerekir. İnsanbilimle uğraşan bir halkbilimci, ancak tarihinin, diğer kültürlerin ayrıntılı bir biçimde listesi çıkarılmış, değerlendirilmiş ve kıyaslanmış kayıtlarına dayanan sözlerini onaylayabilir ve onaylamalıdır. Bütün insanbilimciler, hepten istemelerine karşın, Kızılderililerin Asya'dan yeni dünyaya ilk önce ne zaman, nasıl ya da neren ayak bastıklarını bilmemektedir. İlk gelenler yeni dünyaya ulaşmak için uzun bir yoldan, bazıları da Orta Asya gibi uzak yoldan gelmiş olabilir. Bazıları belki de daha akışa bir yoldan, Doğu Asya'dan gelmiştir ve Pasifik Adalarından sallar ile yapılabilecek yolculukların olasılığı da göz ardı edilmemelidir (Marriot ve Rachlin, 1994:10-11).

Kuzey Amerikanın kuzeybatısında yaşayan tarıma dayalı bir toplum olan Hopiler kış gündünümü ile yaz gündönümü arasındaki dönemde (yağmur getiren doğa ve bereket ruhları) arasında yaşandığına inanırlar. Bu zaman zarfında, onları canlandıracak aracılık edenlerin giydikleri kostümler ve maskeler her bir kachinayı tanımlayan nitelikler ve semboller , genelde Hopi çocuklarına eğitim amaçlı verilen ve bugünlerde hızla bir sanat biçimine dönüşen, kavak kökünden yapılmış oyuncak bebeklerle çoğaltılır (Gibson, 2012:76).

Uzun süren bazı araştırmalardan sonra bazı belirli somut öğeler ortaya çıkmıştır. Kızılderili dünyası dörtlü olarak bölünür: dört mevsim, yaşamın ya da günün dört bölümü ve hepsinin de üstünde, Dünyanın dört bucağı- yani başlıca saydıkları yönler, Meksika'nın Kuzeyinde ki Amerika Kızılderilileri arasındaki bazı karakter tipleri hemen hemen evrensel olarak dağılmıştır. Öykü kahramanı, Düzenbaz, öbür kahramanların her bir niteliğini kendi üzerinde toplamış olan Hünerbaz kahraman, Örumcek Nine ve oğulları olan savaş tanrısı ikizler. Kültür kahramanı, insanların algılama, zekâ ve gücünü simgeler. O yukarıdaki güç değildir ama Güç ile insanlar arasında arabulucudur. Hünerbaz, özellikle bir ders alınabilecek doğal kavramları açıklamak için tek başına kullanılır. Sürekli olarak sorunlar çıkarır. Açgözlülük gibi, onaylanmayacak özellikler sergiler. Hünerbaz, Eros ile Pan birleşimidir. Hünerbaz kahramanın Avrupa'da tam bir benzeri yoktur. Örumcek Nine, akıllı sevecen öğütleri ile

insanların kaderlerine ve düşüncelerine yön verir ya da düşünceleri ve davranışları kendisine saygısız olan kimseleri toprağın altına çeker (Marriot ve Rachlin, 1994:29-30).

Fotoğraf 41: Zunilerin Kochina Bebekleri

(Gibson, 2012:76)

Kachinalar sadece Hopi kültürüne mahsus değildir, diğer Amerika yerlileri içinde önemlidir. Bu alacalı bulacalı Zuni Kachina bebeği 1915 yıllarında ahşap, boya, ham deri ve başka malzemelerden yapılmış Kafasındaki boynuzlar bir bufalo Kachinası temsili olduğunu gösterir (Gibson, 2012:76).

Geyik Kadın Ponka: Siyu dilini konuşan Ponkalar, Osage, Omaha, Oto ve Kuapah gibi sıkı dostları ile Misissippi ve gerçek Yüksek Ovalar arasında yaşayan kabileler arasındaydılar. Kültürleri hem doğadan, hem de batıdan izler taşıyorlardı. Öbür kabile bireyleri gibi bir çok Ponka, Geyik Kadın'ın hala var olduğuna ve onun fahişeler kuşağının başkanı bulunduğuna inanılır. Sözlü Öykü anlatım geleneği, Geyik Kadın'ın yakalanıp yok edilmesine kadar, hiçbir Kızılderili kadının ailesinden uzakta gerçekten güven içinde bulunmayacağını söyler. Bu destanda, büyücülükteki eski bir inancın çağımızdaki kalıntısı ve şeytanın gücü örneklerini buluyoruz (Marriot ve Rachlin, 1994:224).

“Uzun zamanlar önce, Oklahoma’ya taşınmadan önce, Ponkalar Nebreska’da yaşarlarken, delikanlılar bazen Geyik Kadın’ı görürlermiş. Köyde herkes dans ediyormuş ve mutluymuş. Delikanlılar, kadınların halka biçiminde kıvrılan duvarı arasında, hoplayarak ve zıplayarak, tek başlarına dans ediyorlarmış. O kadın herkesin bildiği yerden gelmiyor ve hiç kimse onu tanımıyormuş. Birdenbire, oynayan halkanın içine, iki kızın arasına kayıp girivermiş ve elleriyle ikisini de tutmuş. Çok güzelmiş o. Saçları, beyaz geyik derisinden yapılmış elbisesinin üzerine siyah bir su gibi fışkırıyormuş. Diğer dansçılar kadının ayaklarına baksalarmış, onun ayaklarının bir geyiğin toynakları gibi olduğunu ve hiçbir makosenin böyle ayaklara uymayacağını görürlermiş. Ama hiç kimse onun gözlerinden başka bir yerine bakmıyormuş. İnsan ne olursa olsun, bir başkasına ne kadar hoyratça bakmak isterse istesin, o büyülü derin kara gözlere bakmaktan kendini alamazmış. Geyik Kadın dans ederken delikanlılara bakmış ve eşini, ama yalnızca o gecelik eşini seçmiş. Seçtiği herkimdiyse, artık çaresizmiş. Delikanlıyı sabahleyin birisi bulmuş. Soyulmuş, çırlıçiplak vücuduyla gün ışında öylece sırt üstü ölü yatıyormuş. Gören herkes onun nasıl öldüğünü anlayabilirmiş” (Marriot ve Rachlin, 1994:225-226).

Yaban sığırlarının sonu, Ova Kızılderililerinin yaşamlarının sonu olmuştur. Ve beyaz adamın üstün teknolojisinden önce, yaban sığırları yenilmiştir. Bu öykü dünyada artık neden pek yaban sığırı kalmadığına ilişkin öyküdür. Kiowalıların sahip oldukları her şey yaban sığırlarından gelmiştir. Tipi’leri ve aynı biçimde, elbiseleri ile makosenleri de yaban sığırlarının derilerinden yapıldı. Yaban sığırlarının etini yerlerdi. Kap kacak yerine kullandıkları tulumlar bu hayvanların derilerinden, idrar torbalarından ya da işkembelerinden yapıldı. Yaban sığırları Kiowalıların yaşamlarıydı. Hepsinden önemlisi Yaban sığırları, Kiowalıların dinlerinin bir parçasıydı. Güneş Dansı sırasında bir beyaz yaban sığırı danasının kurban edilmesi gerekirdi. İnsanları iyileştirmeye çalışırken, ya da yukarıdaki güçler için ilahi zaman, duaları yapmak üzere rahipler sığır parçalarını kullanırlardı. Yaban sığırları ile beyaz adalar arasında savaş varmış. Bu hayvanlar demir yolu raylarını söküp, ayırmışlar ve bahçe ve tarlaları bozmuşlardır. Çiftliklerdeki hayvan sürülerini önlerine katıp onları kovalamışlardır. Sonra beyaz adamlar, yaban sığırlarını öldürmekten başka hiçbir şey yapmayan avcılar kiralamışlar. Onların arkasından, arabalarıyla birlikte deri yüzücüler gelmiş. Yaban sığırları vakitlerinin geldiğini anlamışlar. Artık kendilerini koruyamıyorlarmış. Büyük sürüden sağ kalan yaban sığırları, üzüntülü bir biçimde, bir kurul gibi toplanmış ve ne yapacaklarına karar vermişler.

“Genç bir kadın sabahleyin çok erkenden kalkmış. Kadın, suyun karşı tarafına göz atmış ve puslu dumanların arasında rüyada bir ruh gibi, son yaban sığırları sürüsünün beliriverdiğini görmüş. Sürünün öncüsü doğruca Mount Scott’ a doğru yürümüş. Onun arkasından inekler ve buzağılar ve sağ kalabilen pek az genç erkekleri, boğalar gelmiş. Kadın bunları seyrederken dağın yüzü açılıvermiş. Nehirler, böyle kıpkızıl değil, berrak akıyormuş. Yaban erikleri çiçek açmış durumdaymış; kırmızı tomurcuklar bayırların uçlarına doğru birbirleriyle yarışa giriyorlarmış. Yaban sığırları bu güzellikler dünyasına doğru yürüyüp gitmişler, bir daha görünmez olmuşlar” (Marriot ve Rachlin, 1994:192-193-194).

1.2.1.4. Yunan ve Roma Mitolojisinde Boynuz Figürü

M.Ö 8.yy'da Hesiodos Theogonia'sı ve Homeros'un İlyada ve Odysseia destanlarıyla kesin biçimini alan Yunan mitolojisinde, protohistorik çağ gerçek olayları yanında Evrenin Yaratılışı Efsanesinde Mitanniler'in "Ullikummi" ve Sümerler'in "Yaratılış" mitoslarını hatırlatan Titanlar, devler ve Tanrılar çatışması vardır. Yunan mitolojisinde kır tanrısı Pan, Deniz tanrısı Nereus gibi doğa tanrıları ve yarı insan yarı keçi Satyrler, kuş gövdeli kadın başlı Sirenler, at gövdeli insan başlı Kentauralar, yarı balık yarı kadın Nereidler gibi efsanevi karma yaratıklardan başka, kökenleri belki de gerçek tarihi kavim ve kişilere dayanan figürler vardır (Eczacıbaşı, 2008:1079).

Fotoğraf 42: Artemis

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 43: Artemis

(www.wikipedia.org, 2016)

Artemis, Akdeniz çevresindeki hemen her uygarlıkta saygı görmüş, farklı biçimlerde resmedilmiştir. Anadolu'da Efes Artemis'i olarak bilinen tanrıça, Yunan ve Roma dünyasının av ve avcılıkla ilgili, genç bir kız olarak düşünülmüştür. Bu nedenle olsa gerek, bu kültürlerle ait Artemis betimlemelerinde tanrıça, ok ve yayla, yanında da çoğunlukla av hayvanlarından biriyle gösterilmiştir. Başındaki hilal şeklindeki taç ise tanrıçanın bekâretini simgelemektedir.

Fotoğraf 44: Herakles ve Kyreneia geyiği

(www.karceylan.blogspot.com.tr, 2016)

Geyiği boynuzlarından tutarak yere yatıran bu bronzdan atletik erkek heykeli MS 1. yüzyıla aittir. İtalya’da, Pompeii’de bulunan bu arketipsel kahraman figürü, üçüncü işi Kyreneia geyiğini yakalamak olan Herakles/ Herkül’ü temsil eder (Gibson, 2013:16).

Resim 45: Bronz at, Yunan- M.Ö. 8.yy.

(www.metmuseum.org, 2016)

Roma mitolojisi: Yerel İtalya, Etrüsk ve Yunan izleri vardır; Romalılar bu zengin mirasın kendi yaradılışlarına uygun yönlerini benimseyip geliştirmişlerdir. Roma tanrıları, devlet ve aileyi koruyanlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Anadolu’dan Kybele, Ephesos Artemis’i; Mısır’dan İsis, Separis; Suriye’den Baal; İran’dan Mitra kültleri de, tapınakları mistereleri

(gizem) ve bayramlarıyla Roma Pantheonuna (tanrılar ailesi) katılmışlardır. Akdeniz bölgesinin bütün mitolojisini güncel ve canlı tutan roma devleti zayıflamaya başlayınca, tek tanrıcı (monoteist) bir din olan Hıristiyanlık güçlenip resmi devlet dini olmuş ve bütün eski inançların kesin olarak yasaklanmasıyla, mitoloji günümüze değin yalnız sanatta varlığını sürdürmüştür (Eczacıbaşı, 2008:1080).

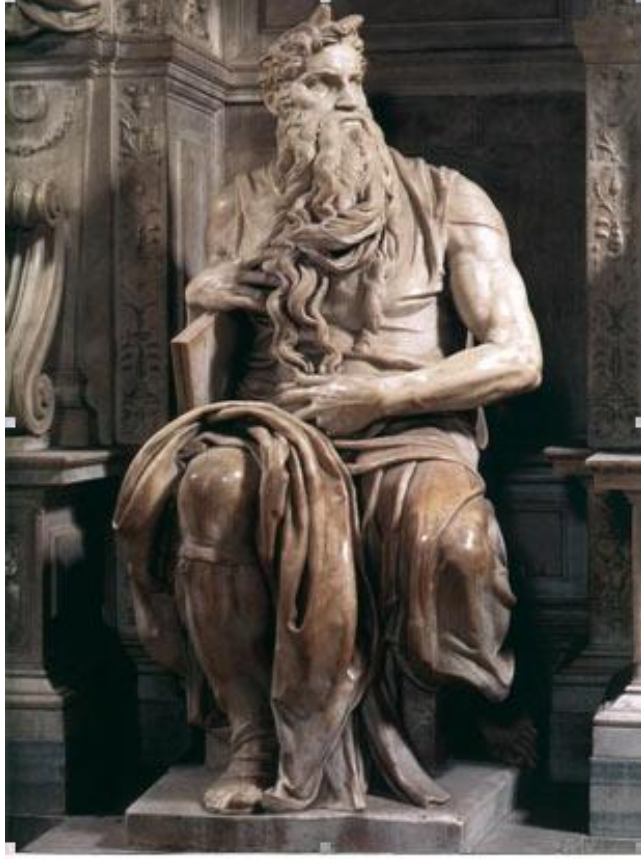
Fotoğraf 46: Boynuzlu Jüpiter'in gücünün, Romalıların en güçlü tanrısı Zeus'a denk olduğu düşünülür

(www.elmas-efe.blogspot.com.tr, 2016)

Başlangıçta Zeus'un bir boğa olduğu söylenmektedir. Boğa bir totem olarak ortaya çıkmış, zamanla insan hüviyetine girmiş ve Zeus olarak insan suretinde şekillenmiştir. Bir boğanın totem olarak geçirdiği aşama yukarıdaki doğrular özellikler taşır (Altınkaynak, 2012:96). Zeus'un boynuzla anıldığı bir başka sembol Cornucopia'dır. Cornucopia ya da bereket boynuzu Groke-Roman Demeter/Ceres gibi yeryüzü tanrıçalarına atfedilen bir doğal bereket sembolüdür. Boynuz (klasik efsanelerde Zeus/Jüpiter'i emzirdiği söylenen Amalthea adında bir keçiye aittir) genellikle içinde meyve ve sebzelerle dolup taşmış olarak betimlenir (Gibson, 2012:25).

Fotoğraf 47: Boynuzlu Musa, Michelangelo-1513

(www.dunyabulteni.net, 2016)

Musa figüründe görülen boynuzun nedeni, ‘parlak’ sözcüğünün yanlış bir okuma sonucu, boynuzlu taşıdığına sanılmasıdır (Cömert, 2006:160).

Andrea Alciates, “Simgeler” adlı kitabında Hermesin oğlu ve şarap tanrısı Bachuss’un gözdesi, üremenin ve bereketin simgesi, şehvet tanrısı Pan için;

*Pan’a tapınır halk,
Yani yarı-keçi bir insana, yarı-insan bir Tanrı’ya.
Kasıklarına kadar insandır, çünkü yürekten doğal güç
Kafanın tam tepesindedir, biz insanlarda.
Ortak paylaşımımızdır bu, başka canlılarla;
Keçi şehvetin simgesidir, Venüs’ün Özelliklerini taşır açıkça.
Bazıları bilgeliği kalbe koyar, Bazıları kafaya:
Ne itidal bilir ne de mantık alttaki takımlar (Andrea, 2007:219).*

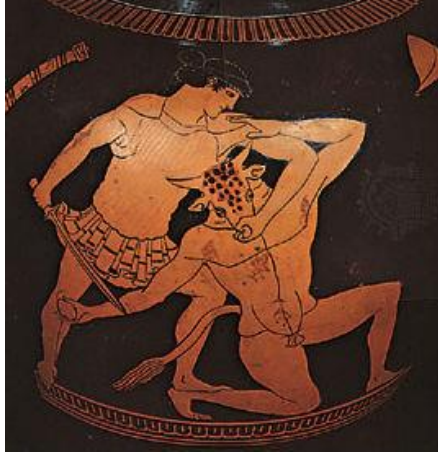
Fotoğraf 48: Pan

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 49: Minotauros , Girit Boğası

(www.yunanmitolojisi.com, 2016)

Fotoğraf 50: Girit Boğası

(www.forum.donanimhaber.com, 2016)

“Kral Eurystheos'un Alkmene'nin oğluna başarmasını emrettiği altıncı görev "Girit Boğası ile savaşıması" idi. Bu çetin işte de Herakles'e boğayı asla öldürmemesi, fakat takip etmesi, yakalaması ve diri olarak Mykenes'e getirmesi şart koşulmuştu. Girit kralı Minos denizlerin Tanrısına birgün yalvarmış ve dalgaların sinelerinden çıkardığı mahlukatı kendisine kurban edeceğini söz vermişti. Bu vaaddен mütehassıs olan Poseidon azgın dalgaların içinden hiç görülmemiş iri bir boğa meydana çıkmıştı. Bu boğa o kadar güzel o kadar heybetli ve güçlü, kuvvetli idi ki Minos bu görülmemiş hayvanı kurban etmeye kıyamamıştı. Sözü yerine getirmek ve Tanrının hiddetinden kurtulmak için başka kurbanlar kesti ise de Poseidon verdiği sözü tutmayan krala kızdı ve boğayı kudurttu, kuduran boğa memleket için bir felaket, bir afet oldu. Gerçekten bu müthiş hayvan nefes aldıkça burnundan alev fışkırıyor, her tarafı yakıp yıkıyor, etrafa ölüm ve dehşet saçıyor. Herakles, efendisinin buyruğunu yerine getirmek için Girit adasına geldi. Boğayı görür görmez üzerine saldırdı, boynuzlarından yakaladı, dizlerini büktü, kuvvetli bir bağla bağladıktan sonra; bu kocaman hayvanı omuzuna aldı ve denizi geçerek getirdi diri diri Eurystheos' un önüne koydu” (Can, 2007:171).

Fotoğraf 51: Minos Boğası, Girit, Kandiye Arkeoloji Müzesi

(www.wikipedia.org, 2016)

1.2.1.5. Fenike Mitolojisinde Boynuz Figürü

Doğu Akdeniz'in, Suriye'deki Tartus'tan, Güneyindeki Karmel Dağına kadar uzanan (günümüzde Suriye ve Lübnan ile İsrail'e ait toprakların bölümünü kapsar) Doğu Akdeniz'in ticaret merkezi olan Fenike'nin inançlarında, ilkin güçlü bir Mısır etkisi vardı. Kıyı şeridinde yaşayan (Kenanlılar) Fenikeliler adıyla ayrılırlar. Koyu esmer tenli Kenanlılar için Homeros, efsanevi kuş phoeniks'in adından türetilen "Phoenikes" adını kullanmıştır. Fenike mitolojisi daha sonra çevre ülkelerin ve özellikle Yunan mitolojisinin etkisinde kalmıştır. Byblos tanrıçası Baalat (Ba'al), M.Ö 3000 yıllarında Hothar'a benzer (Eczacıbaşı, 2008: 310-1079).

Fotoğraf 52: Baal, Louvre Müzesi

(www.pinterest.com, 2016)

Fenikelilerin en büyük tanrıçası, koç boynuzlu ve sakallı bir ihtiyardı. Tahtının iki başı koçbaşı şeklinde idi. Bu tanrı aynı zamanda bereket ve gök tanrısı idi. Fenikelilerin bir başka tanrısı Melkar'dı, Melkar'ın simgesi ise boğaydı. Anadolu tanrılarında Athena'nın simgesi koç, keçi, teke, kumru, balıklar, servi, nar, baykuştur (Alp, 2009:51).

1.2.1.6. Mısır Mitolojisinde Boynuz Figürü

Mısır mitolojisi: Protohistorik çağda Nil ırmağı boyunca uzanan çok dar ama verimli alana yerleşerek ilk tarımı yapanlar, zengin bir hasat için mevsimleri, yani takvimi, Nil'in taşıp sulamasını ve çekilmesini çok iyi hesaplamak, aynı zamanda amansız ve kısır çöle karşı korumak zorunda kalmışlardır. Gelişen Mısır mitolojisi de bu çaba ve savaşımlı belirtir. Mısır tanrı tasvirlerinin çoğunda, Protohistorik klan totemlerinin izleri kalmıştır. Büyük tanrılar Güneş ve Ay, yeniden dirilme simgeleri olmuş, ayrıca, başta firavun olmak üzere bazı insanlar ve birçok hayvanda tanrılaştırılmıştır. Tanrılaşmış insan ve hayvanlar: Firavun, güneş tanrısının oğludur ve kendisi de güneş tanrısıdır. Timsah Sebek, öküz Apis, akrep Selkis gibi tanrılardan koç ve kedi de Mısır'da kutsal sayılıp saygı görmüştür. Heliopolis tanrısı Ra, Re ya da Re-Harakti şahin başlıdır, kafatasının üstündeki güneş diskinin çevresinde Uraeus adlı kutsal kobra yılanı dolanır. Skarabe Kepre doğan Güneşi simgeler; batan Güneş Atum'sa insan biçimindedir. Amon da insan başlıdır, simgesi koçtur; firavunların koruyucusu olup Yeni İmparatorluk Dönemi'nde (M.Ö 1570-935) kültü çok gelişerek Ra'yla karışmış ve Amon-Ra adını almıştır (Eczacıbaşı, 2008:1078).

Fotoğraf 53: Amon Tanrılarının Tanrısı, Mısır

(www.piramitlerinsirri.tr, 2016)

Fotoğraf 54: Amon-Ra dört yönün efendisi, Mısır

(Schimmel, 2011:103)

Fotoğraf 55: Tanrı İsis , Mısır

(www.wikipedia.org, 2016)

İsis, uygarlık ve ölümler tanrıçasıdır ve bir sihirbazdır; katledilen kocasını mumyalayıp ebediyen yaşamasını sağlamıştır. ; kadın biçim inde bazen de inek başlıdır.

Fotoğraf 56: Shed Kurtarıcı Tanrı, Mısır

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 57: Hathor, Aşk ve Neşe Tanrıçası , Mısır

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 58: Hathor , Mısır

(www.joanannlansberry.com, 2016)

Fotoğraf 59: Hathor , Mısır

(www.pinterest.com, 2016)

Horus 'un karısı Hathor, gökyüzü, aşk ve neşe tanrıçasıdır; kutsal inek bazen de boynuzlu bir kadın biçiminde betimlenmiştir (Eczacıbaşı, 2008:1078). Hathor bazen Samanyolu'nun cisimleşmiş hali olarak görülür; Mısırlılar Samanyolu'nun kutsal bir ineğin memelerinden akan süttten oluştuğuna inanılırdı. Sonraları İsis'le özdeşleştirilecek olan Hathor, özellikle doğum sırasında anne ve bebekleri koruyan bir aşk ve bereket tanrıçasıdır (Wilkinson, 2009:244).

Fotoğraf 60: Apis

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 61: Ölüler Tanrısı Aken, Mısır

(www.piramitlerinsirri.tr.gg, 2016)

Fotoğraf 62: Diriliş Tanrısı Osiris, Mısır-M.Ö. 664-332.yy.

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 63: Antilop figürlü çanak, Mısır

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 64: Antilop figürlü çanak, Mısır

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 65: Yaban keçisi figürü, Mısır

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 66: Muhtemelen Mısır ya da Sudan- M.Ö. 712-664

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 67: Mısır-M.Ö. 2-3. yy.

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 68: Hathor, Mısır -MÖ.1539-1295

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 69: Mısır -M.Ö. 3500-3100

(www.brooklynmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 71: Enkidu ve Gılgamış'ın mücadelesi sahnesi, Sümer

(www.galeri.uludagsozluk.com, 2016)

Sümer kahramanı Gılgamış'ın arkadaşı Enkidu'da boynuzlu, kuyruklu bir boğa şeklinde tasvir edilmiştir. Gılgamış'ın kendisine meyil gösteren İştâr'ı istememesi üzerine kinlenen bu tanrıça, babası Anu'ya şikayet ederek, Gılgamış'ı öldürmek üzere gökten bir boğa göndermesini istemiştir. Anu Nihayet boğayı göndermişse de Gılgamış'la arkadaşı boğayı öldürüyorlar, yüreğini güneş tanrısına sunuyorlar (Uraz, 1994:150).

Fotoğraf 72: Mezopotamya-Elam M.Ö. 1000-2000

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 73: Güney Mezopotamya -M.Ö.3100-2700

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 74: Ejder, Mezopotamya-M.Ö. 1156-1025

(www.metmuseum.org, 2016)

1.2.1.8. İran Mitolojisinde Boynuz Figürü

Eski İran mitolojisinde de boğa ya da öküz iyi ve kötü yönleri sahiptir. Ahriman'ın yarattığı ilk insan ve ağacın yanında bir de öküz vardı. Ancak bu tanrı ya da Ahura Mazda bereketin (doğma ve üreme) simgesi olan bu boğayı öldürürken de tasavvur edilmiş. Nevruz bayramında tasvir edilen aslan ve boğanın mücadelesi baharın gelişini simgelemektedir (Çoruhlu, 2012:168).

Fotoğraf 75: Güneybatı İran-M.Ö 3100-2900

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 76: İran-Demir Çağı

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 77: Bronz tütsülük, Güney Arabistan-M.Ö 500. yy.

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 78: İran- M.Ö. 1000

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 79: Depolama kavanozu, Y:53cm, İnan- M.Ö. 3800-3700

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 80: Sasani Dönemi-7.yy.

(www.metmuseum.org, 2016)

1.2.1.9. Hint Mitolojisinde Boynuz Figürü

Hindistan'ın mit ve simgeler hazinesi muazzamdır. İ.Ö. ikinci binyıldan itibaren Hint, gelenekleri kesintisiz bir süreklilik içinde kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu miras bir yandan muazzam, öte yandan bölük pörçük olmasına karşın temel özelliklerin basit, tutarlı bir çerçeve içerisinde sunulmasını mümkün kılacak derecede türdeş bir yapıya sahiptir. Hinduizm mitolojilerine göre her bir dünya döngüsü dört yugaya, yani çağına bölünmüştür. Bunlar Yunan, Roma geleneğinin dört çağıyla karşılaştırılabilir ve geleneklerine benzer şekilde, döngü ilerledikçe ahlaksal mükemmellikte gerileme olur. Hint anlayışına göre bütün ya ya bütünlük düşüncesi, dört rakamıyla özdeşleştirilir. “Dört çeyrek”, bütünlük anlamına gelir. Yapısal bir unsur gibi yüzde yüz ya da dört çeyrek halinde etkilidir (Zimmer, 2004:17-18-19-20).

Dört, dünyada bilinen ilk düzenle ayrılamaz bir şekilde bağlantılıdır ve bu da, oluşumların kafa karıştırıcı çok yönlülüğünün sabit formlar biçiminde düzenlenmesi ile doğadan uygarlığa doğru bir değişime işaret eder. En eski metinlerden anlaşıldığına göre ilk insanlar ayın, zamanın düzenlenmesine yarayan dört aşamasını- hilal, büyüme, dolunay, küçülme-gözlemlemişlerdi. Benzer şekilde, güneşin konumu ve gölgelerin hareketi de insanların kendilerini yönlendirebilmelerine yardımcı olmuştur. Güneşin doğduğu ve battığı noktaların özellikle ilkbahar ve sonbaharda gündüz ile gecenin eşit olduğu günlerde hassas bir biçimde gözlemlenmesi 4 esas noktanın keşfedilmesini sağlamıştır. 4 yön ve 4 rüzgar birlikte yeryüzündeki yaşamın tamamı için gerekli koordinatları sağlarlar. 4, net ve kolay anlaşılabilir bir geometrik form sunar; böylece dört açılı formlar, özellikle kare mükemmel ve kendine yeterli olarak düşünülür (Schimmel, 2011:98-99-102).

Aşağıda yer alan hayvan simgesinin insan figürünü taşıdığı anlamı çıkarılır ve bu simge “taşıt” (vâhana) diye adlandırılır. Tanrının enerji ve niteliğinin bir eş-tasviridir. Benzer şekilde Şiva’da öküz üzerinde tasvir edilir (Zimmer, 2004:82).

Fotoğraf 81: Şiva ve Nandi

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 82: Mühürler, İndus Uygarlığı

(www.ufonet.com, 2016)

İndus Vadisi Uygarlığının erken tarihi henüz anlamları çözilemeyen hayvan figürleri ve resimsel efsaneler taşıyan bazı karakteristik ve yanılgıya yer vermeyen mühürlerin yayılımıyla kanıtlanmaktadır (Zimmer, 2004:108).

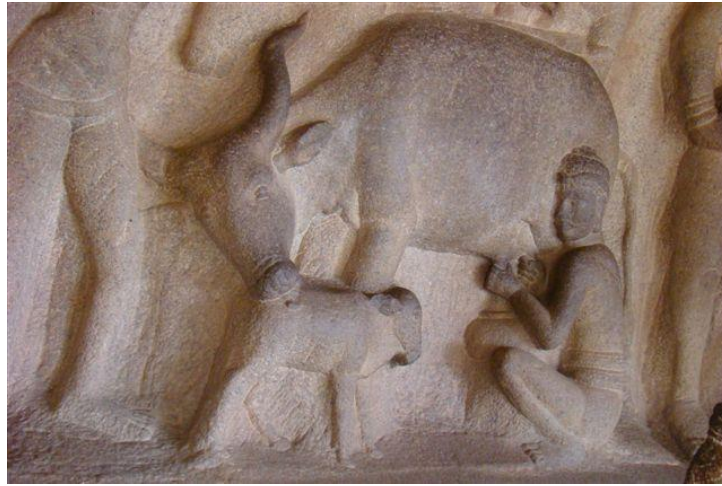
Fotoğraf 83: Paşupati Sığırlar Tanrısı- İndus Uygarlığı

(www.ufonet.be, 2016)

Mohenco-Daro buluntularından, üç yüzü olan ve fallusu sertleşmiş, topuklarını birbirine değecek şekilde bir yogi gibi oturan çıplak, boynuzlu bir tanrının oyulduğu küçük bir fayans tabletini gösteriyor. Bu kişi kollarında birçok bilezik başında da yelpaze biçiminde büyük bir başlık taşır- belki de bu bir başlık değil de toplanmış, karmaşık saçlarıdır. Küçük bir tahtın ya da sunağın üzerine oturur. Çevresinde iki antilop, bir fil, bir kaplan, bir gergedan ve bir manda görülür. (Üst kenar boyunca uzanan kabartma şekillerinin ne olduğu anlaşılamamaktadır.) bu figür en çok Şiva-Paşupati'yi, yani “Hayvanların Efendisi”ni andırır (Zimmer, 2004:190).

Fotoğraf 84: Mamallapuram Mağarası, Hindistan-18. yy sonu

(www.indiamike.com, 2016)

Fotoğraf 85: Manda –İblisi katleden tanrıça(**devi mahișasuramardini**) bir tasvirdir. (Bu, çok özenli ve canlı Pallava üslubunda, yedinci yüzyıla ait, Mamallapuram’dan bir kabartma)

(www.columbia.edu/itc/, 2016)

Fotoğraf 71’da görülen, Manda-İblisi parçaladığı sırada Tanrıçanın özgül tutumunun anlamını kavramaya çalışmalıyız. Bu, Durga Mahișasura-mardini’nin büyük bir olasılıkla en göz kamaştırıcı tasviridir. Klasik Cava sanatına ait bir yapıttır. İ.S. sekizinci yüzyıl ve daha sonraki yüzyılların klasik Cava sanatı Güney Hindistan’dan doğdu. Şiddet ve gaddarlık unsurlarından kaçınılır bunlar yumuşatılır, azaltılır; etkileyici doruk noktasını temsil eden unsur dingin bir ihtișama yüceltilir; şehvet, tinsel bir büyüleyicilik ve zarafete doğru inceltilir. Buradaki öfkeli Mada-iblisin kocaman gövdesinde tehditkâr şiddetten eser bile yoktur. Nerdeyse dostane bir görünüŖe indirgenmiŖtir. Titan Öylesine yumuşatılmıştır ki uysal, serinkanlı, geviŖ getiren, hantal türün en güzel çiftlik hayvanı örneğine dönüşmüŖtür (Page, 2013:47-61).

Fotoğraf 86: Tanrı Yama

(www.bookstove.com, 2016)

Ancak çoğu zaman yer unsuruna dahil edilmiştir. Nitekim yere kurban olarak öküz ve koç cinsi hayvanlar gömülerek sunuluyordu. Bazen yeraltı ilahı erlik bir boğanın sırtında Hint mitolojisindeki tanrı Yama'nın tasvirine benzer şekilde gösterilmiştir (Çoruhlu, 2012:168).

Budist kozmolojide boğa dört yön ile ilgili olarak yönlerden birinin hayvan biçimli timsaliydi. Öte yandan Buda'nın sesi bazı metinlerde boğanınki gibi gür olarak kabul ediliyor ve onun sesine benzetiliyordu. En eski Hint mitolojinde tanrılarla ilgili bir simge (veya bereketle ilgili) olması dolayısıyla boğa ya da öküze tapıldığını biliyoruz. Hindistan'da bu hayvan günümüzde de kutsal sayılmaktadır. Gerdizi'nin Zeynu'l-Ahbâr adlı eserinde Kırgızlardan bazılarının öküze taptığından bahsedilmektedir (Çoruhlu, 2012:168).

Fotoğraf 87: Yaban koyunu, İndus Vadisi- M.Ö. 2600-1900

(www.metmuseum.org, 2016)

1.2.1.10. Çin Mitolojisinde Boynuz Figürü

Dünyanın en büyük edebi başyapıtlarının arasında gösterilen ve o ülkedeki yerlilerin yaşamlarının önemli bir kısmını oluşturan destanlar Çin’de yoktur. Bir sinolog şöyle der; “Çinliler mitolojik buluşlara yatkın değildiler.” Bir başka yazar ise şunu söyler; “Tibet’te Yunan ya da Alman mitolojisinin şiirsel büyüsünü aramaya kalkan kişi hayal kırıklığına uğrayacaktır. Tüm mitlerde ve efsanelerde dikkat çekici bir hayal gücü eksikliği vardır. Hepsine tekdüzelik hâkimdir. Kutsal metinlerden alınan hikâyelerin çoğu çocuksu ve yavandır”. P’an Ku kısa boylu ve ayı postu ya da sadece yaprak giyen biri olarak resmedilmiştir. Başında iki tane boynuz vardır. Sağ elinde bir çekiç, sol elinde ise kalem taşır (bazen bu ikisinin yer değiştirdiği de olur). Bunlar kendisine verilen yüce görevi yaparken kullandığı aletlerdir. Başka resimlerde ise kendine dört tane doğaüstü yaratığın yardım ettiği görülür; tek boynuzlu at, Anka kuşu, kaplumbağa ve ejder. Çin mitolojisinde dünyayı yaratan P’an Ku ile İskandinav mitolojisinde aynı görevi üstlenen dev Ymer arasında benzerlikler vardır. Ayrıca Çin mitolojisinde boynuzlu ejder önemli yer tutmaktadır (Werner, 2010:56-63-64-66).

Fotoğraf 88: Evrenin Yaratıcısı Pan Ku

(www.wikipedia.org, 2016)

1.2.1.11. Anadolu Mitolojisinde Boynuz Figürü

Anadolu mitolojisi: Alacahöyük'te bulunan ve Tunç Çağı'na tarihlenen Güneş Kursu ve stilize geyik figürleri, Anadolu'nun ilk yerlilerinden Hattiler'in, Güneş, talih, bereketle ilgili inançlarını simgeler. M.Ö 2000 yıllarında Anadolu'ya yerleşen Hititler'in başlıca tanrıları Boğazköy ve Yazılıkaya'da tasvir edilmişlerdir. Eski Krallık Dönemi'nin savaşçı, silahlı, kısa eteklikli tanrı figürü; İmparatorluk Dönemi'nde, Boğazköy Kral Kapısı'ndaki Tanrı İnari figüründe yansır. Çok yaygın olan koruyucu Sfenks figürleri, Mısır ve Mezopotamya kökenlidir; ancak yüzlerin yapısı Hitit etnik yapısı etnik özelliklerini taşır (Eczacıbaşı, 2008:1079).

Fotoğraf 89: Hitit Güneş Kursu

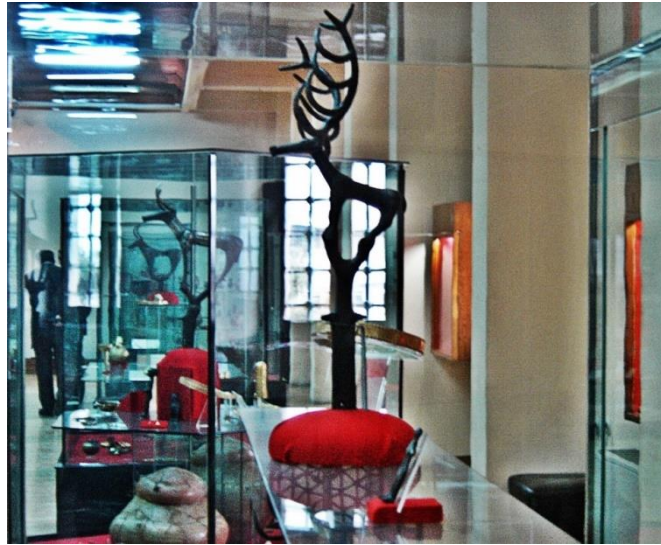
(www.twicopy.com, 2016)

Fotoğraf 90: Ankara Sıhhiye Meydanı

(www.arkeofili.com, 2016)

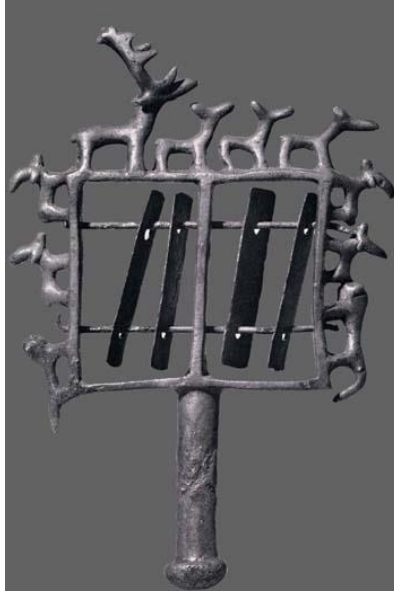
Fotoğraf 91: Hitit- Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(www.mehmetakinci.com, 2016)

Fotoğraf 92: Sistrum, Horoztepe-Hitit, Sallandığında ses çıkaran dini merasim veya ayinlerde kullanılan alet

(www.forum.donanimhaber.com, 2016)

Astrolojik semboller olarak ilk önce gökyüzü, güneş, ay yıldız ve gezegenler göze çarpar. Gökyüzü ve güneş ilk çağlarda hemen her uygarlıkta bir tapınma aracı olmuştur. Konya ve çevresinde yapılan kazılarda geç Hitit Dönemine ait silindir mühürler üzerinde güneş ve yıldız tasvirleri tespit edilmiştir. Mühürlerde inek, geyik, koç, dağ keçisi, boğa keçi, kartal aslan, kaplan, grifon, maymun, kuzu, tay, tavşan, balık, yılan ve kuş en bariz motiflerdir. Yine Hitit dönemi kabartmalarında koyun, kaz, ördek, inek, at, eşek öküz, boğa, keçi ve köpek en çok rastlanan hayvanlardır. Kartal Hititlerde gök varlığıdır. Anadolu'da egemenliğin ve gücün sembolüdür. Aynı şekilde geyikte iyiliğin sembolüdür (Alp, 2009:42-50-51).

Fotoğraf 93: Pişmiş toprak kap, Hitit

(www.wordpress.com, 2016)

Diğer bir şaşırtıcı örnek ise Hitit kültürüne ait çok yakın bir tarihte Çorum Hüseyin dede Tepesi'nde şans eseri bulunan M.Ö.1600'lere tarihlenen bu pişmiş toprak vazonun üzerinde yine aynı oyun tasvir edilmiş (www.wordpress.com, 2016).

Fotoğraf 94 : Gökyuzu ve Fırtına Tanrısı Teşup

Hitit kabartması (www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 95: Tanrı Teşup

(www.forum.donanimhaber.com, 2016)

Fotoğraf 96: Hurri ve Şerri- Hitit

(www.arkeofili.com, 2016)

Yazılıkaya tanrılarının başında Ana Bereket Tanrıçası Hepat, eşi Fırtına Tanrısı Teşup ve oğlu Bitki Bereketi ve Şarap Tanrısı Telepinu-Şarruma'yla bir trias (üçlü) oluştururlar (Eczacıbaşı, 2008:1080).

Fotoğraf 97: Hitit Dönemi geyik ve aslan figürlü rölyef, Malatya

(Türkler Ansiklopedisi)

Resim 98: Asurlular Dönemi, rölyef

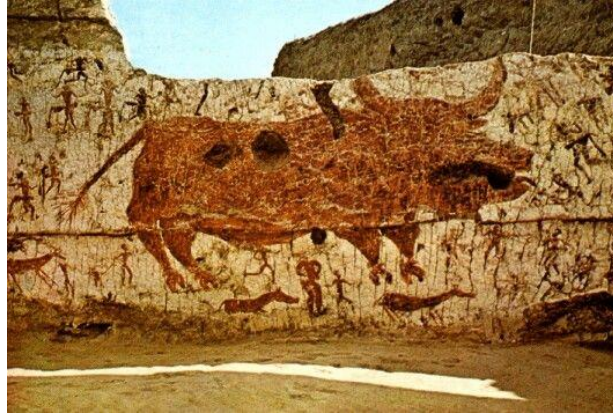
(Wilkinson,2010:148)

Anadoluda hala bazı yerlerde erkek çocukların daha güçlü ve iktidar sahibi olabilmeleri için boğa ve koç gibi erkek hayvan testislerin yedirilmesi geleneğinin devam ettiği dikkate alınırsa daha fazla anlam kazanacaktır. Çatalhöyükte bu duvar resimleri ilk olarak, erkeklığe

adım atan genç erkek çocuk için yapılmış erginlenme töreni olabileceğidir. İslamlığa adım atmanın yegane töreni olan sünnete karşılık gelen bir şölen olabileceği akla yatkındır. Bu durum belkide, birden fazla boğa başı ve boynuzu sergilenen evlerin varlığında açıklar. İkincisi, bu resimlerin ve boğa başlarının bulunduğu evlerin statikolarını diğerlerine oranla daha büyük olmasının başka bir nedeni ekonomik olma olasılığıdır. İlk iktidar pratiklerinin toplanan artı ürünlerin paylaşılması sonucu ortaya çıktıkları hemen herkes tarafından kabul edilmiştir (Gezgin, 2008:17-18).

Fotoğraf 99: Çatal höyük ev duvarında bulunan duvar resmi

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 100: Çatalhöyük Neolitik Kenti duvar resimleri

(www.wikipedia.org, 2016)

Çatalhöyük yerleşimindeki duvarları av ve bereket büyüsü ile inançları yansıtan betimlemelerle süslenmiştir. Ayrıca kabartma olarak leopar, boğa ve koçbaşları, boğa doğuran tanrıça figürleri yapılmıştır (www.edebiyadvesanatakademisi.com, 2016).

Fotoğraf 101: Çatalhöyük Neolitik Kenti Buluntuları

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 102: Çatalhöyük Neolitik Kenti

(www.konyalife.com.tr, 2016)

Fotoğraf 103: Geyik Biçimli Ryton, Hitit- M.Ö.14.yy.

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 104: Geyik Tanrı figürü, Hitit, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 105: Boğa heykeli, Hitit

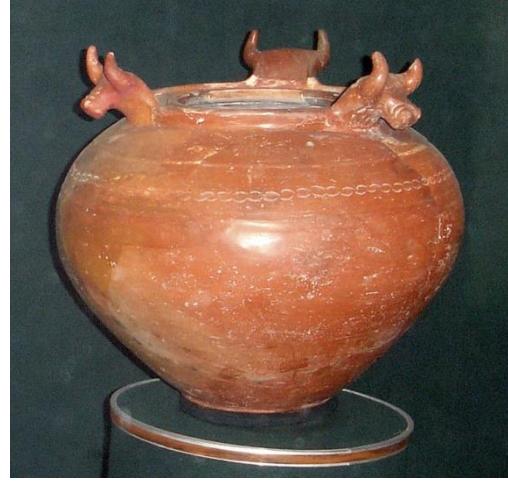
(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 106: Ritüel kazanı- Urartu

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 107: Ritüel kazan-çömlek- Urartu

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 108: Fırtına ve savaş tanrısı- Urartu Kalesi kalıntıları (Bitlis-Adilcevaz)

(www.wikipedia.org, 2016)

Fotoğraf 109: Hatti, M.Ö. 2000-2300

(www.metmuseum.org, 2016)

Fotoğraf 110: Asur- M.Ö. 8.yy.

(www.metmuseum.org, 2016)

Aksi takdirde Türk mitolojisinin kanuna uygunluklarını, özelliklerini görmeniz imkânsız olur. Bu bağlamda Türk mitolojisini oluşturan,

- a. Türklerin Psikolojik durumu ve dünyaya bakış açıları farklıdır.
- b. Türk mitolojisinde Mısır, Yunan, Hint mitolojilerinden farklı olarak çok Tanrıcılık yoktur.
- c. Türk mitlerinde türeyiş mitleri ve koruyucu ruhlar hakkındaki mitler ağırlık basmaktadır.
- d. Türk mitolojik metinleri dağınık ve şaman inançları ve pratikleri içinde erimiştir (Bayat, 2005:6-16).

Orta asya Türklerinde dağlara, sulara, topraklara, ağaçlara sahip olan ruhlar, koruyucu ruhlardır. Grekler ise boğanın boynuzlarında gücünü topladığına inanıyorlardı. Bu nedenle bazı tapınakların özel yerlerine boynuzlu kafataslarını asıyorlardı. Boynuzlu hayvanların genel olarak tarih öncesinden bu güne boynuzları koruyucu bir ruh ve uğur sayılmıştır. Bu inanış bugün halen Anadolu'da etkisini sürdürmektedir. Birçok yörede evlerin giriş kapılarına geyik, koç vb. hayvanların boynuzları nazara karşı koruyucu olarak asılmaktadır. İçinde majik gücün ya da cinin bulunduğu inanan, taş, boynuz, pençe, post, deri, bez parçası gibi objelerden yarar ummak amacı ile yapılan çeşitli pratiklere fetişizm ya da fetiş dendiğine göre büyü ve büyü çerçevesinde oluşan obje ve inançların da fetişizmdeki sembollerle yakın ilişki içinde olduğu anlaşılmaktadır. Hemen tüm ilkelde doğa ve hayvan büyüde en çok kullanılan sembol ve obje olarak belirir (Alp. 2009:38).

Orta Asya göçebe sanatının en özgün ve en çok görülen motifi geyiktir. Yer ve göğün simgesi olan geyiğin, ruhları öteki dünyaya taşıdığına inanılmıştır. Dağ tekesi ve geyik motifleri M.Ö 1000. Yılda Avrasya'da yaşayan bütün göçebe boyların başlıca ongunuydu (Alp, 2009:52).

Fotoğraf 111: Resneli Niyazibey, çetesi ve geyiği

(www.paradoxfan.com, 2016)

Eski dönemlerde inanıldığı gibi yakın dönemlerde ve günümüzde benzer inanışlar mevcuttur. İttihat ve Terakki hareketi ile akıllarda kalan bir geyik, örnek verilebilir.

İttihat ve Terakki hareketinin en önemli figürlerinden olan Niyazi Bey'in devrimden sonra ihtilâli nasıl gerçekleştirdikleri etrafında gazetelere verdiği beyanatlar arasında en çok dikkat çeken husus şüphesiz geyik hikâyesidir. Niyazi Bey'in anlattığına göre devrimden bir gün önce, yani 22 Temmuz 1908'de dağlardan Manastır'a inme hazırlıkları yapılırken ansızın harikulade bir şey olmuş ve yolda bir geyik çeteye katılmış. Vahşi bir hayvanın çeteye dahil olması, orada bulunanların maneviyatını arttırmış ve giriştikleri hürriyet mücadelesine olan inançlarını pekiştirmiştir (Naskalı ve Demir, 2013:57).

Milattan önceki devirlerde yaşayan ilk Türklerde (Proto Türkler/ Ön Türkler)günümüze uzanan süreç içerisinde varlığını sürdüren Türk topluluklarından bazıları ön plana çıkmak üzere Sanat Tarihi ve arkeoloji alanına yansıyan defin şekillerini kısaca şu şekilde ele almak mümkündür.

1. Herhangi bir yapı inşa etmeden doğrudan doğruya toprağa gömme
2. Bir kurgana gömme

Kurgan defin odalarında ölüye hediye olarak sunulan eşyalar, ölüler dünyasında bu hayattakine benzer bir hayat sürdüreceğine inanıldığı için yapılmıştır. Onun kullanacağı eşyaları simgeleyen, bazen özgün boyutlarda değil, minyatür boyutta yapılan nesnelere, küçük masalar, yiyecek (et) dolu bırakılan kaplar, yere yayılan veya duvara asılan keçe, halı ve diğer dokumalar, ölünün başı altına konan bazen deri bazen keçe kaplı olduğu düşünülen ağaçtan yapılmış yastıklar, ölünün yanına konan silahlar, bazen başucuna bazen de bacaklarının arasına kimi durumlarda yiyecek ve içeceklerin konulduğu seramik kaplar kuyrukları yas alameti olarak kesilmiş veya düğümlenmiş olan ölüye ait olup kansız bir şekilde kurban edilmiş atların kavruları, öte tarafta bineceği atların koşumları vb. her şey mezara konulmuştur (Çoruhlu, 2012:141-143).

Fotoğraf 112: Kurgan kazı alanı- Kazakistan

(www.defineailesi.com, 2016)

Fotoğraf 113: Defin şekli, canlandırma

(www.turkcetarih.com, 2016)

Resim 114: Hun Devri- Ölen soylu kadının defin odasında hazırlanış şeklini gösteren resim

(www.turkbilimi.com, 2016)

Esik kurganından çıkan; deri kemer üzerinde ki altın applike üzerine kemer plakalarında hayvan tasvirleri bulunmaktadır. Kemer levhalarında dizleri bükük boynuzları arkaya doğru uzayan geyik tasvirleri, üsluplaşmış aslan kafaları bulunmaktadır. Esik kurganından çıkarılan eserlerin hepsi Hun sanatının yapım ve süsleme tekniklerine uymaktadır. Hayvan tasvirleri Türk hayvan üslubuna uygun olarak ele alınmıştır (Çoruhlu, 2007:107).

Resim 115: Esik kurganında bulunan altın eşyalar, Alma-Ata Müzesi

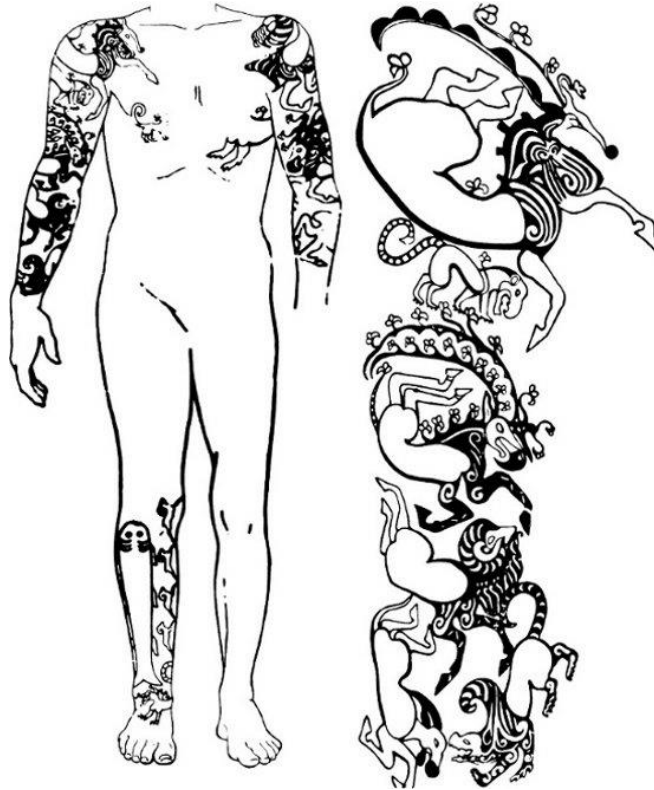

(www.turkcetarih.com, 2016)

Pazırık kurganları 1929 yılında Rus arkeologları S.I. Rudenko ve M.P. Griaznov tarafından kazılarak gün ışığına çıkmıştır. Bunlar Altaylarda, Ulugan vadisinde, birleştikten sonra Teletskoye Gölüne dökülen Çulışman ile Başkaus nehirleri arasında Pazırık denilen mıntıkada yer almaktadır. Pazırık kurganları irili ufaklı 40 civarında mezardan meydana gelmiştir. Birinci Pazırık kurganında, lahit odasının dışında, mezar çukurunun ağzında sopayla vurulup öldürülerek kurban edilen atlar, eyer ve koşum takımlarının tamamıyla birlikte çukura gömülmüştür. Atlar ayerleri- geyik kılından doldurulmuş keçe minderler- çeşitli koşum takımları, süslemeli kısımları ve kamçılarıyla birlikte bulunmaktadır. Malzeme olarak deri ve beyaz keçe kullanılan bu başlıkta, başlığın atın alnı üzerine gelen kısmı üzerinde, bir dağ keçisi başı ve onun da üzerine gelen kısım üzerinde, bir dağ keçisi başı ve onun da üzerinde kanatlarını açmış muhtemelen kartal olan yırtıcı bir kuş bulunmaktadır (Çoruhlu, 2007:87-88-91-93).

Şekil 5: Dövmeli adamın bedenindeki hayvan tasvirleri

(www.needlesandsins.com, 2016)

V. Pazırık kurganı da diğerlerinin gösterdiği özelliklere genel olarak sahiptir. Burada ayrıca yine üst kısmı sökülebilir üç masa ve bunların dışında zarı çürümüş bir davul bulunmuştur. Bu davullar diğer kurganlardaki örnekler gibi ikiye bölünmüş öküz boynuzlarından yapılmıştır. Başadar 'da ki iki numaralı kurganda kadın lahdinin üzerinde sadece basit süslemeler bulunurken, erkek lahdinin kapağında dört kaplan, iki erkek domuz, iki dişi boynuzsuz geyik, üç erkek keçi resmi, güney kısmında ise dört kaplan tasviri vardır. Berel ve Tüekta (Tuyahta) kurganlarında ise; En önemli buluntulardan biri tabutun altında bulunan keçe yaygındır. Bunun üzerinde hayvan üslubunda bir grifon ile bir yak öküzü arasında gerçekleşen mücadele sahnesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra geyik- kartal mücadelesini içeren örneklere de rastlanmıştır (Çoruhlu, 2007:100-96).

2.1.1. Koç

Hun kurganlarında yapılan araştırmalarda mumyalanmış cesetler çıkarılmıştır. Bu cesetlerin vucutlarında çeşitli hayali yaratık ve stilize dağ koyun-kou dövmeleri vardır. Pazırık kurganında bulunan mumyalanmış bir erkek cesedinin üzerindeki dvmelerin, önce derinin delinmesinin sonra da bu deliklere iş doldurulması yöntemiyle yapıldığı anlaşılmıştır. Yine aynı kurganda ko başı şeklinde bazı ev eşyaları bulunmuştur. Bunların arasında bir Kırgız obanının, deriden yapılmış, ko başı şeklinde yapılmış kımız tulumu da vardır. Koç başı veya boynuz motifi olarak adlandırılan bu motif, Oğuzlar, Avarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, avuşlar, Bulgarlar, Türkmenler bereket ve erkeklik sembolü olarak kullanmış. Bu motif Anadolu da ve Anadolu dışındaki Türk topluluklarında “ko boynuzu” olarak adlandırılmıştır (Erbek, 2002:30-32).

Bereket, kahramanlık, g ve erkeklik sembolü olan ko boynuzu motifi Anadolu kültüründe ana tanrıçadan sonra ya da onunla birlikte kullanılmaktadır.

şekil 6: Koç Boynuzu Motifleri

(Erbek, 2002:30-32)

Oğuz Türklerinin yaşadıkları bütün bölgelerde ve Orta Asya Türk topluluklarında halı, kilim, cicim, zili vb. gibi adlarla anılan kirkitli dokumalarda koçboynuzu motifi hala karşımıza çıkmaktadır (Erbek,2002:30-32).

Fotoğraf 116: Koç Boynuzu Motifi- Kilim

(Erbek, 2002:30)

Resim 117: Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti
koç başlı mezar taşları

(www.ferdaaydar.com, 2016)

Resim 118: Iğdır'da bulunan mezar taşları

(www.turkkozmozlojisi.com, 2016)

Anadolu'daki koç başlı ve hayvan figürlü mezar taşları geleneğinin İslamiyet'in kabulünden önceki dönemlerde getirildiği düşünülmektedir.

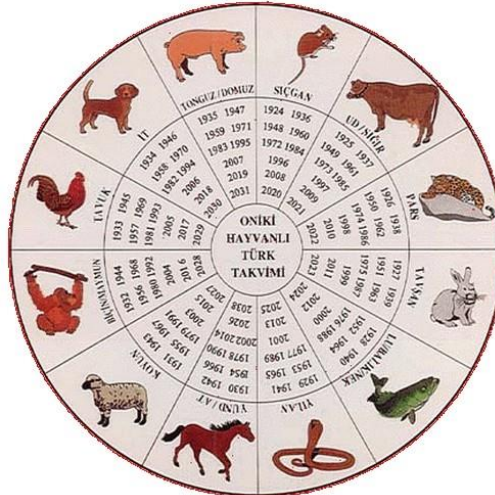
Fotoğraf 119 : Nohur Türkmen Mezarlığındaki Gök Direkleri, Türkmenistan

(www.turkkozmojisi.com, 2016)

Koyun özellikle beyaz koç eski Türklerde Gök Tanrı'ya sunulan kurbanlar arasındaydı. Çin kaynaklarının aktardığına göre, Tabgaçlar Gök Tanrı ayini olarak anıları törende ak buzağı, koç ve at kurban ediyorlardı. Koyun ve keçi (beyaz olmayan) zaman zaman yer tanrısının hayvanı da sayıldığından matem törenlerinde yere de kurban ediliyordu. Bu hayvanlar ataların ruhları için ya da Şamanizm de kötü ruhlardan korunmak için de kurban ediliyordu. Ayrıca koyun on iki hayvanlı Türk takviminin simgelerinden biriydi (Çoruhlu, 2012:196).

Şekil 7: On İki Hayvanlı Türk Takvimi

(www.wikipedia.org, 2016)

Hayvan takvimiyle ilgili olarak anlatılan efsane ve hikâyelerin en ilginçlerinden birisi Kaşgarlı Mahmut'un ünlü eserinde yer almaktadır: Pars, Türklerin on iki yılından biri. Bu

şöyle olmuştur; Türkler on iki çeşit hayvanın adını alarak on iki yıla ad olarak vermişler; çocukların yaşlarını, savaş tarihlerini ve daha başka şeyleri hep bu yılların dönmesi ile hesaplarlar. Bunun kökü şöyle olmuştur:

“Türk hakanlarından birisi kendisinden birkaç yıl önce geçmiş olan bir savaşı öğrenmek istemiş, o savaşın yapıldığı yılda yanılmışlar; onun üzerine bu iş için Hakan ulusuyla geniş (müşavere) yapar ve kurultayda “biz bu tarihte nasıl yanıldıksa bizden sonra gelenlerde yanılacaklardır. Öyle ise, biz şimdi göğün oniki burcu ve oniki ay sayısınca her yıla birer ad koyalım; sağışlarımızı bu yılların geçmesiyle anlayalım; bu aramızda unutulmaz bir andaç olarak kalsın” dedi. Ulus, Hakanın bu önergesini onayladı. Bunun üzerine hakan ava çıkar; yaban hayvanlarını Ilısu’ya doğru sürsünler diye emreder. Bu büyük bir ırmaktır. Halk bu hayvanlardan avlarlar; bir takım hayvanlar suya atılır; onikisi suyu geçer her geçen hayvanın adı bir yıla ad olarak takılır. Bu hayvanlardan birincisi Sıçgan (sıçan) yılı, Ud(öküz) yılı, Pars(kaplan veya aslan), Tavışgan (tavşan) yılı, Nek ya da Luu (timsah, ejder veya bazen balık) yılı, Yılan yılı, Yund veya Yont (at) yılı, Koy veya Kon (koyun veya Koç) yılı, Biçin (maymun) yılı, Takagu veya takıgu (tavuk ve horoz) yılı, İt (köpek) yılı, Tonguz(domuz) yılıdır. Domuz yılından sonra tekrar Sıçgan yılına dönülür.”

Koyun, koç ve öküz oniki hayvanlı takvimin önemli yıllarını temsil etmektedir. Zıt kavramların mücadelesini gösteren hayvan mücadele sahneleri koyun ve dağ keçileri mağlup olan, yani olumsuz unsur olarak yer almıştır. Koç ise daha çok gökle ilgili sayıldığından ongun olarak kullanılmış, güç ve kuvvet ya da alplik simgesi olmuştur. Öte yandan koç ya da dağ keçisi şekli bazen hanedan arması olarak da kullanılmıştır. Türklerde dağ keçisi sığun sözcüğüyle ifade ediliyordu. Bu sözcük aynı zamanda geyikle ilgilidir. Dağ keçileri geyikte olduğu gibi av kültürüyle bağlantılıdır. Ayrıca Taoizm’deki kutlu dağ efsanesinde bu hayvanlar sığun otundan yiyerek ölümsüz oldukları için ölümsüzlük simgesi idi (Çoruhlu, 2012:96).

Fotoğraf 120 : İskit Dönemi koç başlı ryton

(Türkler, 2002:708)

Fotoğraf 121: Semireciye Bölgesinde bulunan bakır kazan

(Türkler, 2002:707)

2.1.2. Keçi

Dağ keçisi hem Tagar kültürü alplarının, hem de Kök Türk hakanlarının *ongun*'uydu. Kök Türk hakanlarının damgası bir dağ keçisi piktogramıydı. Böylece, belki ölümsüzlük simgesi olarak dağ keçisi ve geyik, bazen ot veya ağaç ile birlikte, Tagar Alplarının ve Kök Türk Hakan soyunun ongunu olabilir. Batı Türk (658-766) devrinde Talas Vadisi'ndeki bir mezarda çıkan tunç kemer levhaları ve tokaları da yine ağaç veya ölümsüzlük otuyla birlikte geyik veya dağ keçisi motifinin muhtelif düzenlenişlerini gösterir (Esin, 2004:39).

Resim 122: Orta Asya Kaya Resimleri

(www.onturk.org, 2016)

Resim 123: Dağ keçisi

(www.pixabay.com, 2016)

Fotoğraf 124: Ahşap oyma at koşum süsü-Dağ keçisi figürü, Birinci Pazırık Kurganı

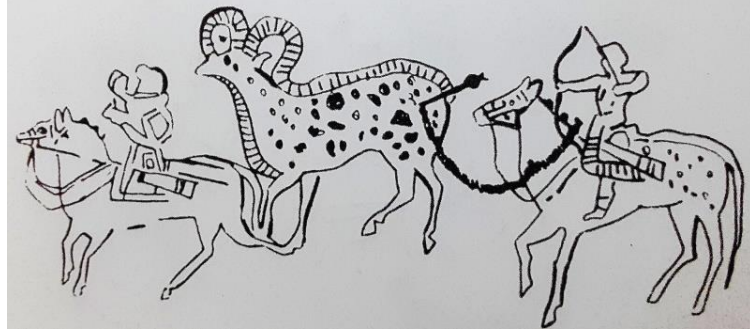
(www.tarihvearkeoloji.blogspot.com.tr, 2016)

Fotoğraf 125: Gümüş kemer, İkinci Pazırık Kurganı

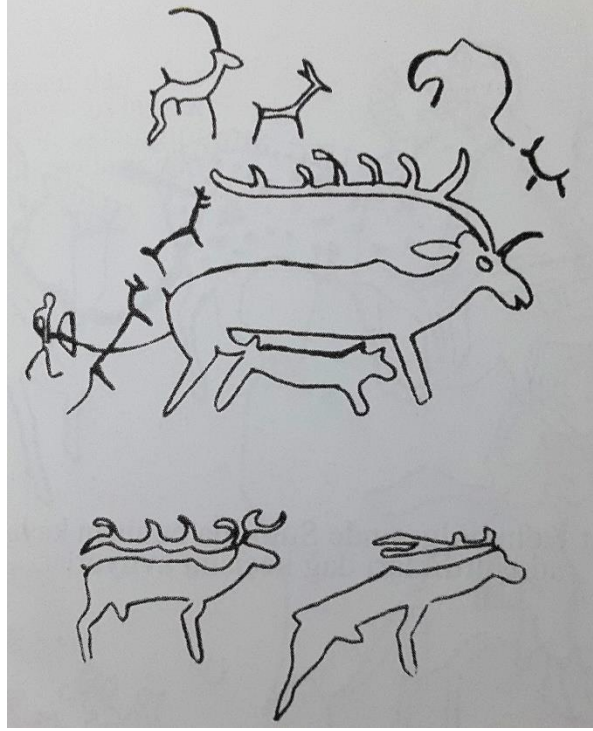
(www.tarihvearkeoloji.blogspot.com.tr, 2016)

Şekil 8: 6-7 yüzyollara ait Kem bölgesinde Sulık'da bulunan kaya resminde iki avcı sıkıştırdıkları dağ keçisini avlıyorlar

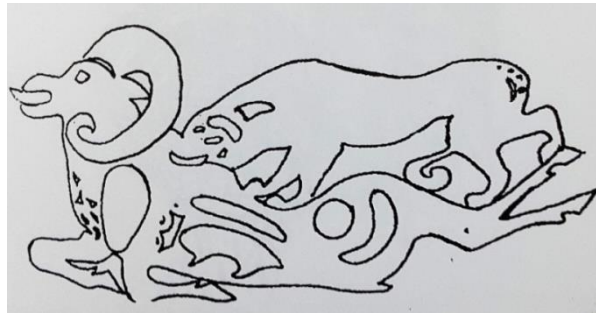
(Çoruhlu, 2014:304)

Şekil 9: Moğolistan'ın Bayankor eyaletindeki Bicigty Am'da bulunan geyik ve dağ keçisi avı sahnesi

(Çoruhlu, 2014:303)

Şekil 10: Dağ keçisi ve yırtıcı hayvan mücadele sahnesi

(Çoruhlu, 2014:293)

Fotoğraf 126: Başadar Kurganı- Dağ Keçisi

Boynuzları (www.onturk.org, 2016)

Fotoğraf127: Birinci Pazırık Kurganı- eyer örtüsü

(www.bpakman.files.wordpress.com, 2016)

Fotoğraf 128: Üçüncü Pazırık kurganı, ağaç dağ keçisi heykelciği

(www.onturk.org, 2016)

Fotoğraf 129: Pazırık Kurganı, Ağaçtan yapılmış at koşum takımı

(www.genelturktarihi.net, 2016)

Fotoğraf 130: Esik Kurganında bulunan altın dağ keçisi figürü

(www.turkkozmojisi.com, 2016)

Fotoğraf 131: Dağ keçisi ve yırtıcı hayvanlar

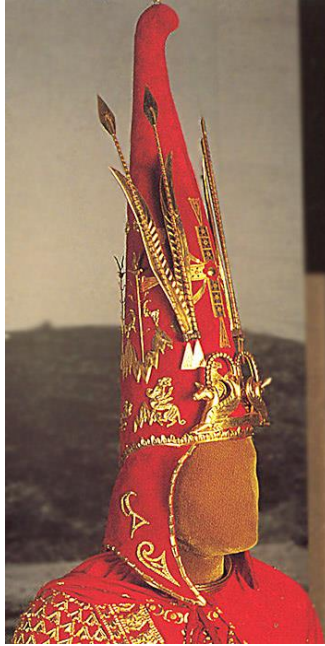
(Türkler,2002:705)

Fotoğraf 132: Dağ keçisi boynuzlu at koşum takımları

(www.donanimhaber.com, 2016)

Fotoğraf 133: Altın Adam- Başlığının alın kısmında simetrik olarak dağ keçisi figürü bulunur, Kazakistan- Alma Ata Arkeoloji Müzesi

(www.donanimhaber.com, 2016)

Fotoğraf 134: Dağ keçisi

(Türkler, 2002:706)

Fotoğraf 135: Hun Dönemi Dağ keçisi figürlü Plaka

(Türkler, 2002:703)

Fotoğraf 136: Keçi figürlü Çini (sıraltı-lüster)
Kubad Abad Sarayı- Karatay

(Arık, 2000:112)

Fotoğraf 137: Keçi figürlü Çini (sıraltı-lüster)
Kubad Abad Sarayı-Karatay

(Arık, 2000:114)

2.1.3. Boğa

Mitolojide boğanın boynuzları güç, asalet, gurur ve iktidar gibi duyguların sembolü olarak kabul edildiği görülmektedir.

Boğa genellikle yer unsuru içinde değerlendirilmekle beraber bazı anlamlarıyla gökle de ilişkilendirilmiştir. Eski Türklerde özellikle boğa ya da öküz alplik ongunu ya da timsaliydi. Erken devir Türklerinde savaş ilahı sayılmış C'ih-yo'nun başı, kaplan, ejder ve yabani boğayı andıran bir mask olarak da kullanılıyordu. Boğa ve onun yüksek coğrafi bölgelerinde yaşayan tüylü cinsi olan kotuz, kuvvet ve kudret timsali olduğundan aynı zamanda hükümdar ve hükümdarlık simgesi sayılmıştır. Öte yandan yak öküzü kuyruğu ya da kotuz kuyruğu egemenlik simgesi olan tuğlarda da kullanılıyordu. Özellikle bu tip durumlarda boğa göğe mensup (gök boğa) olarak düşünülüyordu (Çoruhlu, 2012:168)

Fotoğraf 138: Orta Asya- Altın Boğa Figürü-M.Ö.2300

(www.vizyon21yy.com, 2016)

Hunlar ile Göktürkler'de, "insan-baba" ile "kurt-ana", yani baba ailesi düzeni vardır. Totemizmin izlerini taşıyan, Yakut Türklerinin bazı boylarının ataları ise, bir alaca inek idi. Gerçi aynı boylarda Boğa-Ata da görülüyordu. Ancak inek ana ailesinde ağır basıyordu (Ögel, 2002:536).

Sarı öküz yaygın halk inanışında düz olduğu düşünülen dünyayı iki boynuzu arasında taşıdığına inanılan hayvandır. İnanışa göre 70000 ayağı vardır: iki ayağı arasındaki zaman farkı binlerce yıldır; boynuzları yakuttandır. Diğer bir yoruma göre, öküz, ayaklarını ateş

tarafından taşınan dikdörtgen bir yakutun üzerine koyar, ateş de tanrısal güç tarafından taşınır (Boratav, 2012:76).

Dede korkut hikâyelerinde de boğa güç, kuvvet ve yiğitlik simgesidir. Bu hikâyelerde Boğaç Han ya da Şeyhname’de ki bazı hikâyelerin kahramanlarının bu anlamı ifade etmek üzere boğayı alt ettiklerini görüyoruz (Çoruhlu, 2012:169).

Ak boğa, Türk efsanelerinde geçmektedir. Yunanlıların Serapis’i, Mısırlıların Apis’i gibi, Etilerin Gud, Hititlerin Hurri ve Şerri adında kutsal boğaları vardır. Son ikisi fırtına tanrısı Teşup’un boğaları idi. (Uraz, 1994:150) Boğa kurban olarak kesildiği gibi, Sümerler ve Elamlı’larca da tanrı tanınmış, Göktürklerin ongunu olmuştur. Büyük Türk kesimlerinden biri olan ve Göktürk çağında, daha kuzeylerde oturan Kırgız Türkleri de “inekten türediklerine” inanırlardı. Orta Asya’da V. yüzyılda hüküm süren Ak-Hun devletleri de diğer Türk kavimleri gibi bunlarda ölülerini, atları ve silahlarıyla birlikte gömerlerdi. Kadınlarda süs olarak, boynuz ve kemikle yapılmış uzun külahlar, yani bogtak’lar giyerlermiş (Ögel, 2014:21-537).

Fotoğraf 139: Diyarbakır Ulu Cami kapı üzerindeki kabartma- Anadolu Selçukluları

(www.haldundomac.com, 2016)

Fotoğraf 140: Saf altın ve yakuttan yapılmış Öküz başının heykeli , Türkmenistan – Altıntepe

(www.onturk.org, 2016)

Fotoğraf 141: Kargalı Buluntularında ele geçen dağ keçisi figürlü Diadem ayrıntısı

(Türkler, 2002:341)

Fotoğraf 142: Selçuklu Dönemi boğa başlı tören kabı

(Fotoğraf: Nuray Bilgili, 2015)

Fotoğraf 143: Selçuklu Dönemi boğa başlı tören kabı

(Fotoğraf: Nuray Bilgili, 2015)

Fotoğraf 144: Minyatür

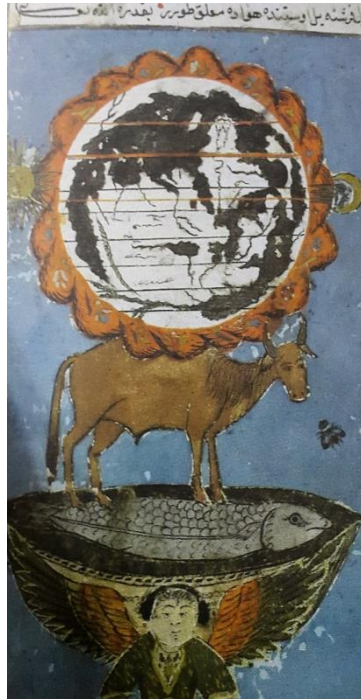
(Çoruhlu, 2012:270)

Fotoğraf 145: Minyatür

(Çoruhlu, 2012:273)

Fotoğraf 146: Minyatür

(Çoruhlu, 2012:272)

Fotoğraf 147: Minyatür

(Çoruhlu, 2012:274)

Türk Mitolojisindeki dünyayı taşıyan hayvan tasavvurunu ifade eden Türk İslam Minyatürler (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)

2.1.4. Tek Boynuz

Türk dillerinde tek boynuz için özel bir ad mevcut değildir, aksine Çince, Sanskritçe, Arapça, Farsça ve Tibetçe karşılıkları kullanırlar; bu karşılıkların bir çoğu kaynak dilde gergedanı nitelemektedir. Paris Ulusal Kütüphanesi'ndeki Oğuzname'de geçen kik sözcüğü, kiyik'in (av hayvanı) deforme olmuş bir biçimi olmalıdır. Ne var ki, tek boynuz başlangıçta ister gerçek bir hayvandan türesin isterse olmasın, bir fabl hayvanı olmuştur. Orta Çağ da ki söyensel rolü ise hep önem taşımıştır. Bir Turfan metninde “tek boynuzlu av hayvanının boynuzu” gibi bir kimsenin adının yüceltilmesi dileğinde bulunmaktadır. Bu konuyu İbn Fâdlan' da betimlemektedir. Oğuz Kağan'ın bir delikanlı olarak katıldığı büyük avda, bu konu büyük önem taşımaktadır. Kaynakta bu tartışmalı hayvan, sürüleri ve insanları yiyen “büyük, vahşi ve kötü yürekli bir hayvan olarak geçmektedir. İbn Fâdlan'ın yaptığı betimlemede, bu hayvan farklı hayvan türlerine ait parçaları kendinde toplayan korkunç bir yaratıktır. Devenin başı, boğanın kuyruğu ve toynağı ile katırın vücudu: Görünüşe bakılırsa, bu melez yaratıkların mükemmel bir enkarnasyonu söz konusudur (Roux, 2012:125-126).

Çin efsanelerine göre qi-lin ile Avrupa efsanelerindeki tek boynuz arasında çok az benzerlik vardır. Resimlerinde ekseri tek bir boynuzla tasvir edilse bile, bazen iki ya da üç boynuzlu da olabilir. Qi-lin 'in geyik vücutlu bir hayvan olarak tasvir edilmesi, birçok araştırmacının bu efsanenin temelinde bir tür geyiğin yattığını düşünmesine neden olmuştur. Ancak daha ayrıntılı tasvirlerde, hayvanın bir öküz kuyruğu, balık pulları, yarık ayakları veya her ayakta beş parmağı ve tüylü bir boynuzu vardır. Genelde beyaz renktedir. Ejderha, Anka, ve kara kaplumbağasıyla birlikte, “dört doğaüstü hayvanı” oluşturur beş tür ‘tüylü hayvanlar grubunun başkanıdır’. Her zaman çok sayıda çocuk sahibi olmayı simgelemiştir. Orta Çin eyaleti Jiangsu'daki bir yeni yıl kutlamasına ‘Tek boynuz Çocuk Getirir’ adı verilmişti. Gençler çevrelerinde fenerler, ellerinde doldurulmuş bir tek boynuzla sokaklarda yürürlerdi. Diğer bir efsaneye göre, Qi-lin hiçbir canlının, otun bile üstüne basmaz. Bu efsane ve tüylü boynuzu, hayvanın iyilik simgesi olarak kabul edilmesine katkıda bulunmuş olabilir. Tek boynuz resmi genellikle iyi dilekler ifade eder (Eberhard, 2000:296-298).

2.1.5. Geyik

Buğu, maral, Guva adlarını taşıyan geyik; güzelliği, inceliği, fedakârlığı, merhameti ile güzel bir yaratık olarak görülür. Oğuz, ormandaki canavarı yakalamak için, ilk yemlik olarak bir geyiği ağaca bağlamıştır. Geyik yol gösterici ve kurtarıcı olarak Moğol ve Tatarlarda da görülür. Ergenekon'a girişte bir dişi geyik yol gösterici olmuştur. Cengiz' in arması da bir geyik idi (Uraz, 1994:151).

Geyiğin adı olan kiyik sözcüğü, genel olarak av hayvanlarını nitelendirmek için kullanılırdı. Arkeologlar bir kurban hayvanı olarak geyiğin atın önceli olabileceğini belirtmekte ancak bu olsa olsa Proto-Türkler için geçerli olabilir (Roux, 2012:72).

Wolfram Eberhard, "Çin Simgeleri Sözlüğünde" geyikle ilgili şu tanımlamayı yapmıştır; Lu=geyik ile lu= 'iyi(bir) gelir' eş sesli oldukları için, geyik zenginliği simgeler. Ancak, geyik daha çok uzun ömrün simgesi olarak kullanılır. Geyiğin, kuzey ve Orta Asya'nın ve Hindistan'ın folklorik efsanelerinde önemli yer tutmasına karşın Çin mitolojisinde önemli bir yeri yoktur. Bir kız çocuk doğuran bir geyik öyküsü vardır. Kız çocuğunu bir adam bulup büyütür, kız öldüğünde vücudu yok olur (Eberhard, 2000:124).

Türk mitolojisinin, kökleri Mezolitik devre kadar inen en eski simgelerinden biridir. Gök yer unsurlarına bağlı olarak diğer birçok hayvanla ortak özellikler gösterir. Şaman törenlerinde suretine bürünülen hayvan-ata ya da ruhlardan biridir. Bu nedenle şaman elbisesi ya da davulu üzerinde temsili olarak ya da ona ait bir parçayla görülebilirler. Kurtta olduğu gibi olasılıkla çok erken devirlerde totem sayılmış geyiğin bu özelliği, Pazırık kurganlarından birinden çıkarılmış atların başlarında geyik masklarının buluşmasından da anlaşılmaktadır. Bu, aynı zamanda atın, daha sonra geyiğin yerini aldığına işaret ediyor (Çoruhlu, 2012:165-166).

Fotoğraf 148: Pazırık Halısı-Detay

(www.guncelkpssbilgi.com, 2016)

Şekil 11: Moğolistan, Biciğtyn Chad'dan Millattan önceki dönemlere ait kaya resmindeki geyik avı sahnesi

(Çoruhlu, 2014:302)

Şekil 12: Birinci Tüekta kurganından çıkarılan, deriden kesilerek yapılan geyik boynuzlu aslan figürü

(Çoruhlu, 2014:282)

Fotoğraf 149: Kemer tokası M.Ö. 1-2. yy. Kafkasya

(www.metmuseum.org, 2016)

Hunların başlangıç devirleri ve Hun devrine ait(ki burada Asya Hunları yani Hsiung-nu'lerden bahsediyoruz.) kabul ettiğimiz Pazırık kurganları özellikle yönetici mezarlarında, atların yeri hususunda yeterli örnek sunmaktadır. Buradaki bir kısım kurganlarda at koşum takımları yüksek sanat özelliği göstermekte çoğu keredede inanç ve mitlere işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında mezarlara gömülmüş bir tek at ile ilgili kitap sayfaları dolusu söylenebilecek şeyler vardır. Örneğin: II. Pazırık kurganındaki dikkati çok çeken geyik maskli veya başlıklı atlar gibi. Atların başlıklarında veya yüzlerinde yer alan taç, sorguç, mask gibi maskeler hem dinsel-büyüsel amaçlıdır ve hem de üzerlerinde yer alan tasvirler itibariyle hayvan şekilli ruhlara veya hayvan atalara işaret etmektedirler. Göktürlere atfedilen bazı kaya resimlerinde geyik maskeli veya boynuzlu hayvan maskeli at tasvirlerinin yer alması Pazırık atlarında var olan bu geleneğin Proto-Türk ve Türklere ait olduğunu göstermektedir (Çoruhlu,1057-1058).

Fotoğraf 150: İkinci Pazırık kurganı buluntusu

(www.pinterest.com, 2016)

Altaylarda, (fotoğraf 137) ikinci Pazırık kurganında bulunmuş, ağaçtan “eğri kesim” tekniği ile oyularak yapılmış, ağzında geyik başı bulunan bir grif kafası süsü. Boynunda aynı teknikle işlenmiş ördek figürleri görülmektedir. Yeleşi deri ile yapılmıştır (Diyarbakirli, 1972:142).

Geyiğin deniz tanrıçası sayıldığı bir Göktürk efsanesi de vardır. Çin kaynaklarının aktardığı bir efsaneye göre Göktürklerin atalarından birisi, bir mağarada genç bir kız suretindeki bir deniz tanrıçasıyla sevişmektedir. Ancak Hükümdar bunun bir ak geyik olduğunu bilmiyordu.

Bir süre av esnasında sıkıştırılan hayvanlar arasında bulunan ak geyiği, askerlerden biri öldürünce gerçek ortaya çıkar. Mağaraya giden hükümdar kızı yerinde bulamayınca onun aslında geyik biçimine girmiş bir ilahe olduğunu anlar (Çoruhlu, 2012:166).

“Deniz ilahesi” Türk mitolojisi içinde yabancı bir tanrı değildir. Altay Türklerinin yaratılış destanlarını incelerken Verbitskiy’in topladığı efsanede bir “Ak-Ene” yani Ak-Ana görmekteyiz. Tanrı Ülgen dünyayı yaratmağı düşünürken, su içinden birdenbire Ak-ana görünüyor ve Ülgen’e akıl veriyor. Bundan anlaşılıyor ki Ak-ana Tanrı Ülgen’den güçlü olmasa bile akıllı ve bilgili idi (Ögel, 2014:620).

Fotoğraf 151: Günlük yaşam içinde geyik

(www.yaban-ci.blogspot.com.tr, 2016)

Geyik Türklerde hem türeyiş unsuru hem av hayvanı hem de yol gösterici olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca şekil değiştirme aracı olarak da görülmektedir. Denizden çıkarak gelen ve yol göstericilik yapan Geyik Ananın bedenindeki lekeler yıldızların işareti olarak kabul edilmektedir. Türeyiş ile bağlantılı olarak mitolojide yer almış olan geyik ana, görkemli çatal boynuzlara ve kanatlara sahipti. İnsan biçiminde olan geyik ana, vücut hatları ince ve orantılı biçimde tasvir edilmektedir (Küçük, 2013:127).

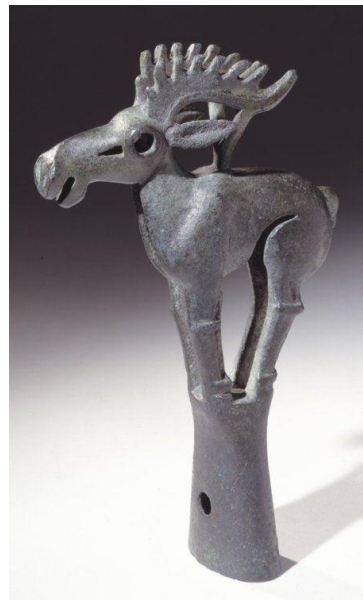
Fotoğraf 152: Orta Asya Türkleri ve geyik sürüsü

(Kuban, 2007:313)

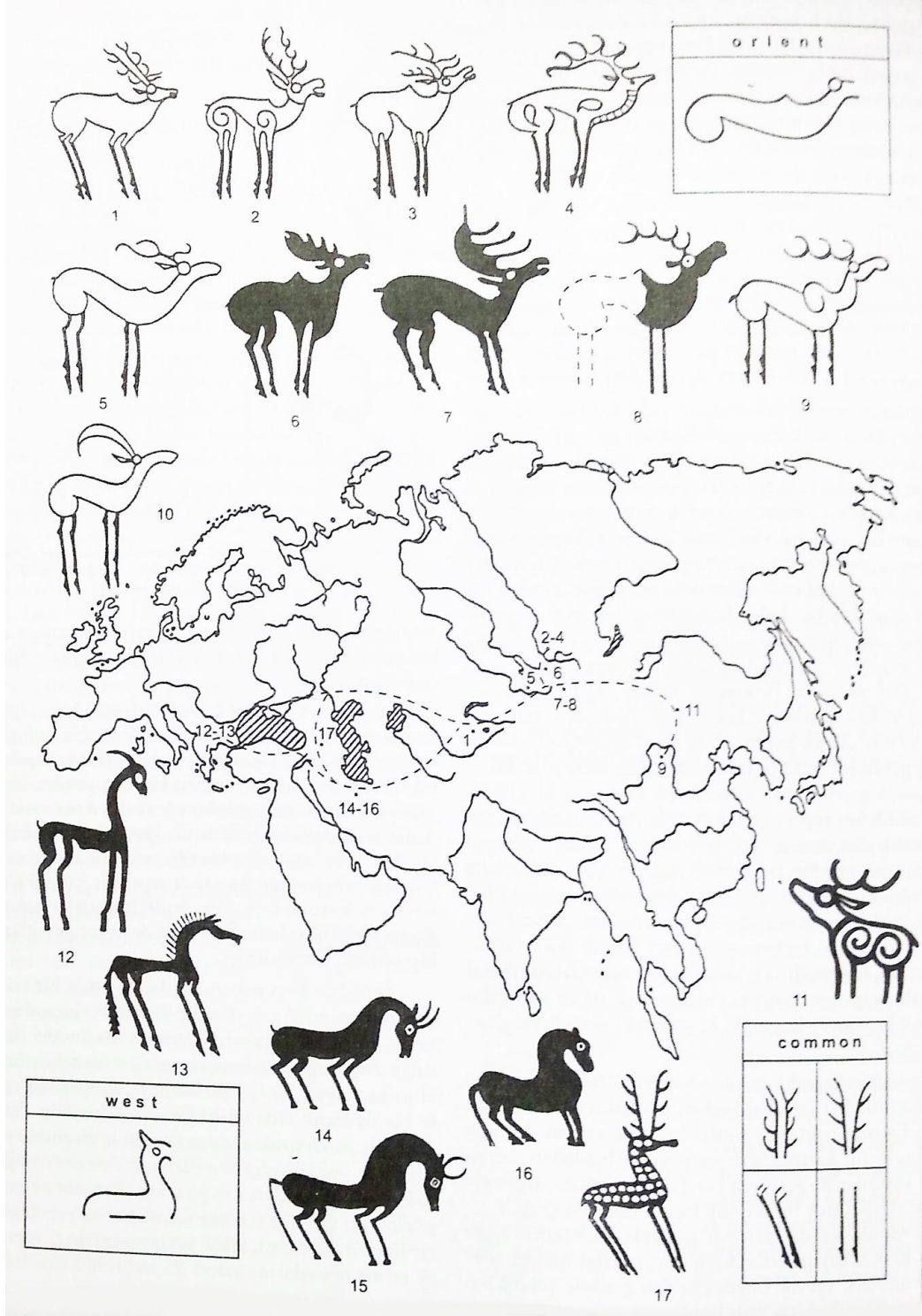
Türk sanat tarihi kapsamına giren heykel ve kaya resimlerinin Umay'ı tasvir ettiği ileri sürülmüştür. Göktürk devletine ait bazı heykeller, Kazakistan'ın Taraz (Cambul) şehrindeki bölge müzesinde bulunan Göktürk devri kaya resimleri kadın tasvirlerinden büyük ebatla yapılmış olanı, Umay olarak kabul görmüş ve saygı görmüştür. Günümüz Orta Asya'sının, el sanatlarında nazarlık olarak kullanılan farklı nitelikteki Umay tasvirli dokumalara da rastlanmaktadır. Kutsal Yer'in (Ötüken) Türk topluluklarına yardım etmesi gibi Umay'da yalnız çocukları değil, bütün Türk Halklarını, hatta bütün insanları koruyan, onlara kut veren tanrıçadır (Çoruhlu, 2012:42).

Fotoğraf 153: Sığın geyik figürü, bayrak direği başı, Ordos

(www.pinterest.com, 2016)

Şekil 13: Bölgelere göre geyik türleri

(Türkler, 2002:530)

Kuzeybatı Sibirya’da oturan Fin-Ugor kavimlerinin ataları da geyik idi. Bu kavimlerin Türklerle kültür ve dil akrabalıkları bilinen bir şeydir (Ögel, 2014:627).

Avrupa Hunlarının geyikli efsanelerinde;

“Anadolu masallarının çok tanınmış bir olayıdır. Bir avcı düşer bir geyiğin peşine bu dağ benim bu dağ senin derken yolunu şaşırır ve bilmediği yerlere gelir. Türkler İslamiyet’e girdikten sonrada kendi efsanelerini peygamberlerinin hikâyelerini uydurmuş ve devam ettirmişlerdir. Hazreti Muhammed’in torunu Muhammed Hanefi avlanırken bir geyik görür ve peşine düşer. Gide gide bir mağaraya gelir. Geyik mağaradan içeri girer, o da geyiği takip eder. Nihayet yer altına doğru epey yol aldıktan sonra, bağlık bahçelik bir yere gelirler ve orada eşi Mine-Hatun’u bulur. İşte bu hikâye İslamiyet’le uyuşturulmuş bir nevi Ergenekon destanıdır.”

Avrupa Hun Devletinin Güney Rusya’daki kalıntılarından Kutrigur ve Utigur kabilelerinin menşe efsanesi de, aşağı yukarı Hunlarınkı ile aynıdır. Efsanede yine dişi bir geyik, bu kabilenin avcılarını bir denize çekmiştir. Macarlarında bunlara benzer bir menşe efsaneleri vardır. Esas konu ile motifler bilhassa efsanenin baş kısımları, hemen hemen Hun efsanesinin aynıdır. Yalnızca Macarların yaşadığı yer ve çağın gerektirdiği şekilde, kavim ve kiral adları değiştirilmiştir (Ögel, 2014:628-629-630).

Fotoğraf 154: Besinci Pazırık Kurganı, Geyik Boynuzlu At Başlığı

(www.onturk.org, 2016)

Fotoğraf 155: Geyik heykeli ,Millî Tarih Müzesi, Moğolistan

Cengiz Alyılmaz, 2016

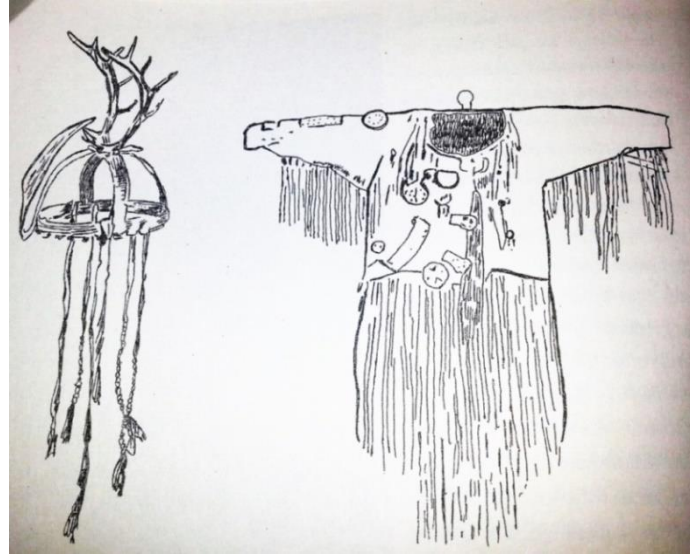
Bilge Kağan'ın hanımına ait olması kuvvetle muhtemel mezarda yapılan kazıda ortaya çıkartılan, dişiliğin, analığın, üretkenliğin, bolluğun ve bereketin sembolü olarak kabul edilen geyik heykeli.

Şimdiye kadar Orta Asya ve Sibirya'da en eski “Hayvan Ata” ları temsil eden başlıca üç tip elbise bulunmuştur. Bunlarda geyik, kuş ve ayı elbiseleridir (Ögel, 2014:41).

Şamanizm, milattan önceki devirlerden bu yana Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların, İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür. Şamanizm sözcüğü Tunguzca'daki Şaman isminden gelmektedir. Bu sözcük Rus bilim Adamları aracılığıyla bilim terminolojisine girmiştir. Türk topluluklarında şaman terimi yerine kam sözcüğünü kullanmıştır (Çoruhlu, 2012:15). J.P.Roux, Şamanların ayinler sırasında başlarına bürünmek istedikleri hayvan postunu geçirdiklerini ve böylelikle dönüştüklerini düşündüklerini söylemektedir. Aynı dönüşümü ava çıktıklarında da uyguladığını belirtmiştir. Dokuz tibat öküzü ya da atın kuyruğunu bayrağa bağlamak Türk –Moğol toplumlarında çok yaygın bir gelenektir (Roux, 2005:386).

Orta Asya kadınları balarına taktığı boğtak denen başlığın kenarları demirden yapılmıştır. Önündeki hotozda demirdendir ve bir nevi Orta Asya miğferlerini hatırlatır. Öyle anlaşılıyor ki Sibiryalı şamanları, Orta Asya savaşçılarına biraz da özenmiş gibi idiler. Yandan sarkan püsküllerin bazılarının uçlarında çingiraklar da görülüyordu. Bu geyik tipi başlık, Yenisey nehri kenarlarında yaşayan Ostiyak Şamanlarından elde edilmiştir. Böyle başlık bulamayan Şamanlarda, yanlarına ve omuzlarına birer geyik boynuzu takmakla yetiniyorlardı (Ögel, 2014:41).

Şekil 14: Şaman Başlığı ve Giysisi

(Çoruhlu, 2004)

Fotoğraf 156: Kadın Şaman - Moğalistan

(www.turkcetarih.com, 2016)

Fotoğraf 157: Alexander Nikolsky-2014, Şaman Festivali - Tuva

(www.wordpress.com, 2016)

Fotoğraf 158: Alexander Nikolsky-2014, Şaman Festivali - Tuva

(www.wordpress.com, 2016)

Davulun kasnağı (*Tengerek*) geyik derisi (*tere*), müstesna hallerde ise genç atın derisi ile kaplanır. Deri kasnağa kendir iple dikilir; deri kenarları başka bir iple bağlanır, böylece bir nevi kenar çekmesi, yaka (yakka) meydana gelir-Sığın (Geyik) resmi: davul, resmi yapılan geyiğin derisi ile kaplanır. Davulun kasnağındaki bütün resimler pildür (motif süsleri) adını taşırlar (Anohin, 2006:61-64).

Şekil 15: Mös ağaç ve geyik

(Anohin, 2006:68)

Şekil 16: Geyik Pura

(Anohin, 2006:69)

Mös ağaç (sedir) resmi. Yanında geyik figürü bulunur. Sedirden davulun kasnağı yapılır ve geyik derisi ile kaplanır. Davulun derisinde çok zengin ve çok çeşitli resimler bulunur. Bunları, yeryüzündeki nesnelere ait olanlar ve gökyüzündeki nesnelere ait olanlar diye iki kategoriye ayırmak mümkündür. Gökkuşağı üstüne Pura adını taşıyan bir resim vardır. Pura üç boynuzlu kaçkar (koç) şeklinde çizilir. Davulun üzerine daima üç tane geyik (üç pura) çizilir. Pura yukarı uca çatallanan çabuk ya da uçlarında yarım daire şeklinde kolları olan yatay çizgidir (Anohin, 2006:65-70).

Şekil 17: Şaman davulu

(Anohin, 2006:70)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. BOYNUZ FİGÜRÜNÜN SERAMİK FORMLARA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ ve UYGULAMA ÖRNEKLERİ

3.1.1. Günümüzde Boynuz Figürlü Seramik ve Heykel Örnekleri

Çoğunlukla köy ve kasabalarda, ahır, ambar ve evlerin girişlerine asılan boynuz figürüne şehir merkezlerinde de sık rastlanmaktadır. Belli bir amaca yönelik asılan bu boynuzlar, günümüzde taşıdığı anlamlar nedeniyle, toplum tarafından hala kabul görmektedir. Nazardan, kötü gözlerden korur inancının köklerini çok gerilerde, mitolojide aramak gerekmektedir. Pagan inanç sistemi içerisinde insanların, umut etme, inanma ihtiyacı sebebiyle çeşitli canlı ve cansız varlıklara yüklediği anlamlar günümüze kadar geçerliliğini sürdürmektedir.

Fotoğraf 159: Apartman girişine asılmış koç boynuzu, Ümraniye-İstanbul

Filiz Öztürk, 2016

Fotoğraf 159’da, İstanbul, Ümraniye’deki bir evin kapı girişine asılmış durumdaki boynuzların asılma sebebini, evin sahibi, evin yapımı sırasında Tanrıya kurban edilen koçun boynuzları olarak açıklamaktadır. Bu boynuzların evi nazardan ve kötülükten koruduğuna inanılmaktadır.

Fotoğraf 160: Ambar (Kiler) duvarına asılmış boğa başı
Sulakyurt (Sarzeb) Köyü- Ardahan

Serpil Altun Aşık, 2016,

Fotoğraf 161: Ahır girişine asılmış keçi ve boğa boynuzları
Açıkyazı (Alabala) Köyü, Ardahan

Lale Altun, 2016

Ahır ve ambar (kiler) kapısı girişlerine asılan boynuz ve kafatasları bereket getirdiği ve nazardan koruduğu inancını taşımaktadır.

Fotoğraf 162: Yabancı plakalı araç arkasına asılı boğa kafası, Edirne

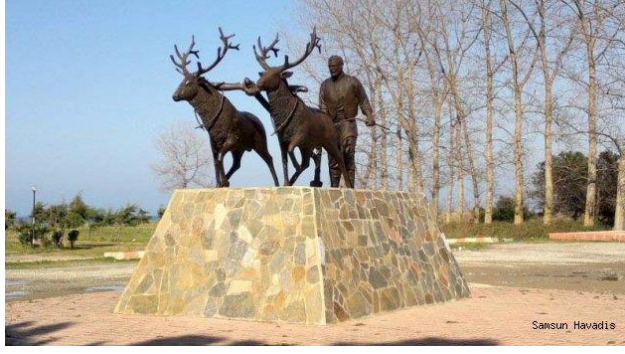

Filiz Öztürk, 2015

Boynuz figürünü tasarıma esin kaynağı olma sebeplerini Fotoğraf 159-161-163 açıklar niteliktedir. Binlerce yıldır sanat ve inanç objesi olmuş boynuz figürü, günümüzde benzer sebeplerden tercih edilmektedir. İstanbul, Edirne ve Ardahan'da görülen boynuz örnekleri köylü, kentli ya da yabancı olsa da ya aynı ya da benzer sebeplerden ötürü insan hayatında yerini aldığı gözlemlenmektedir.

Fotoğraf 163: Samsun –Alaçam

(www.samsunhavadis.com, 2016)

Fotoğraf 164: Yer Ana Heykeli- Kazakistan

(www.wordpress.com, 2016)

Fotoğraf 165: Deprem Anıtı, Aşkabat

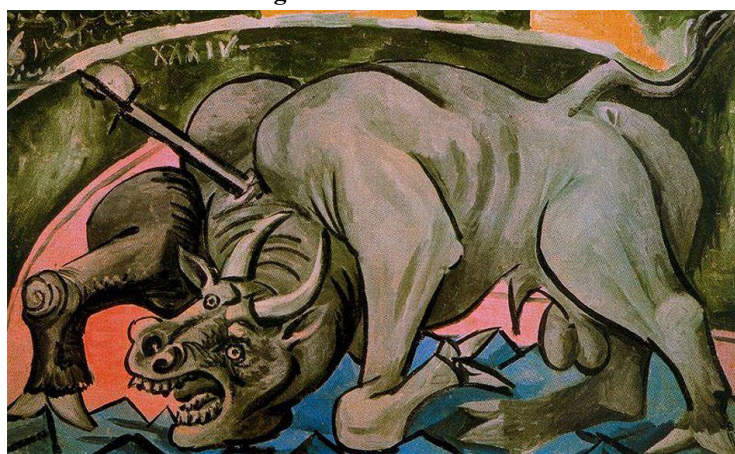
(www.wordpress.com, 2016)

Fotoğraf 166: Pablo Picasso, Guernica, 1937

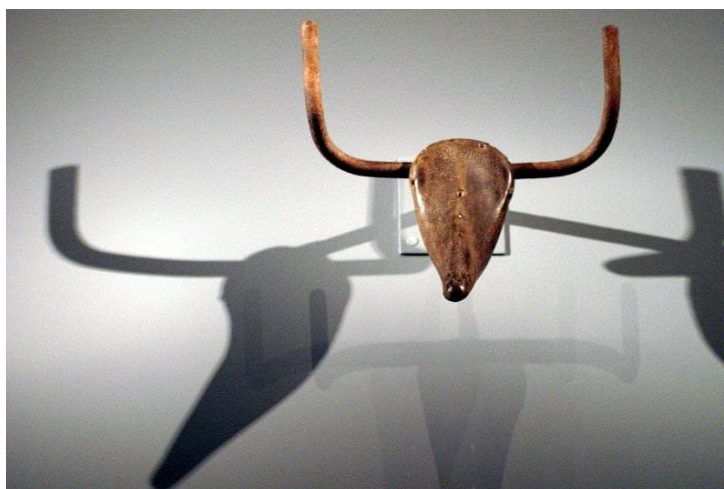
(www.pablocicasso.org, 2016)

Fotoğraf 167: Pablo Picasso

(www.pablocicasso.org, 2016)

Fotoğraf 168: Pablo Picasso, 1942

(www.pablocicasso.org, 2016)

Fotoğraf 169: Timothy Nimmo, “Dağ keçisi”, Bronz, 2013

(www.artparks.co.uk, 2016)

Fotoğraf 170: Timothy Nimmo, “Awakening Buck” , Bronz, 2013

(www.artparks.co.uk, 2016)

Fotoğraf 171: Timothy Nimmo, “Storm King”, Bronz, 2012

(www.artparks.co.uk, 2016)

Fotoğraf 172: Melody Lane, “Boynuzlu Küre”, Seramik

(www.melodylanestudio.com, 2016)

Fotoğraf 173: Stephen Page, “Keçi”, Bronz, 2012

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 174: Athena Jahantigh, Seramik

(www.athenajahan.com, 2016)

Fotoğraf 175: Emet Egemen Işık Aslan, 2014

(www.pinterest.com, 2016)

Fotoğraf 176: Emet Egemen Işık Aslan, 2010

(www.haberciniz.biz.com, 2016)

Fotoğraf 177: Berkan Yıldız, 2012

(www.berkanyldz.blogspot.com.tr, 2016)

Fotoğraf 178: Çetin Pireci, Koç boynuzlu seramik eser, 2011

Uluslararası Değirmendere Uygulamalı Seramik Sempozyumunda sergilenen, Çetin Pireci'ye ait koç boynuzlu eser.

Fotoğraf 179: Adnan Ceylan, "Geyik", Antalya, 2015

Fotoğraf 180: Adnan Ceylan, “Dağ Keçileri”, Antalya, 2015

Fotoğraf 181: Adnan Ceylan, “Dağ Keçileri”
Antalya, 2015

Fotoğraf 182: Orta Asya kaya resimleri

(www.onturk.org, 2016)

Kanada Merkezli Uluslararası bir kurum olan ‘Communities in Bloom’ tarafından düzenlenen “Çiçek Açan Şehirler” yarışmasını kazanan Antalya, Kaleiçi’nde parkta bulunan yaban keçileri heykeli, Orta Asya kaya resimlerindeki figürleri anımsatmaktadır. Dönüşüm sanatçısı Adnan Ceylan, figürü oluşturan malzemeyi doğadan aldığını ama özellikle kuru ağaç dallarını ve gövdesini kullandığını belirtmiştir. Sanatçı “eserlerimi yaparken doğaya bakıyorum, orada her şey var” diyerek heykelleri için kullandığı malzeme ve konuları neden ve nasıl seçtiğini kısaca özetlemiştir.

Fotoğraf 183: Doo Moon, “Geyik Heykeli”, Sidney

(www.tasarimhersey.com, 2016)

Güney Kore’li sanatçı Byeong Doo Moon, Avustralya sahilleri için tasarladığı heykellerden biri olan geyiğin boynuzları dallanıp budaklanmış ve gerçek bir ağaçmışçasına etrafa yayılmış olan geyiğin ihtişamı dikkat çekicidir. Ancak geyiğin tek özelliği boynuzları değildir. Vücudunun hatlarını ve içindeki hayat akışını gösteren heykel estetiği gerçekten takdire şayan. Ayrıca, heykeli sadece dıştan görmek zorunda olmamak ziyaretçiler için de çok daha keyifli bir görsellik yaratmayı başarmaktadır (www.tasarimhersey.com).

Fotoğraf 184: Rodos Adası- Geyik heykeli

(www.gezimanya.com, 2016)

Fotoğraf 185: John Lopez, “Metal Heykel” , Güney Dakota

(www.tasarimhersey.com, 2016)

Fotoğraf 186: John Lopez, “Metal Heykel” , Güney Dakota

(www.tasarimhersey.com, 2016)

Fotoğraf 187: John Lopez, “Metal Heykel” , Güney Dakota

(www.tasarimhersey.com, 2016)

Fotoğraf 188: Filiz Öztürk, “Kara Boynuz”, 70x60 cm
Sırsız seramik, Elle şekillendirme, 2015

Fotoğraf 189: Filiz Öztürk, “Kara Boynuz”, 70x60
Seramik, Sırlı, 900 °C, Elle şekillendirme, İndirgen ortam, 2015

Fotoğraf 190: Filiz Öztürk, “Kara Boynuz”, 70x60
Seramik, Sırlı, 900 °C, Elle şekillendirme, İndirgen ortam, 2015

Fotoğraf 191: Filiz Öztürk, “Kırık Boynuz”, 70x55 cm
Astarlı, Kırmızı çamur, Elle şekillendirme, 2015

Fotoğraf 192: Filiz Öztürk, “Kırık Boynuz”, 70x55 cm
Astarlı, Kırmızı çamur, Elle şekillendirme, 2015

3.2. Tasarım ve Uygulama Çalışmaları

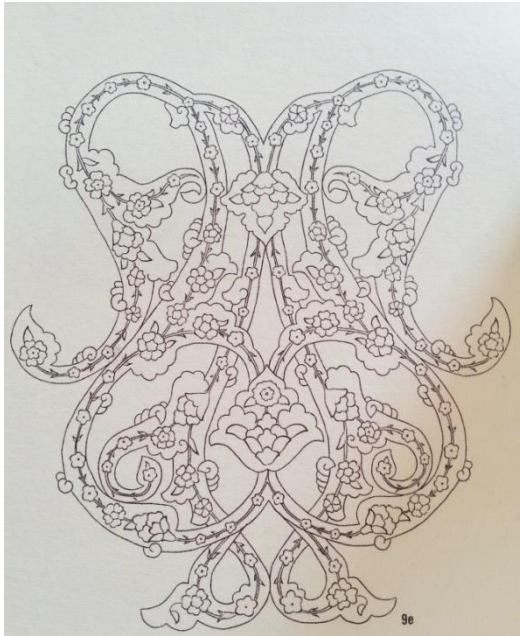
Boynuz figürü formu itibariyle birçok tasarıma esin kaynağı olmaktadır. Tasarım sürecinde kullanılacak figürün tanınması ve tanımlanması açısından iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. aşağıdaki örneklerde, Türk desenlerinde sık kullanıldığı göze çarpmaktadır. Hayvan üslubu içinde değerlendirilen “Rumi” şekli itibariyle boynuz benzerliği dikkat çekicidir.

Fotoğraf 193: Koç

(www.uludagsozluk.com, 2016)

Şekil 18: Çini deseni

(Birol, 2013:144)

Şekil 19: Çini deseni (Rumi motifi)

(Birol, 2013:145)

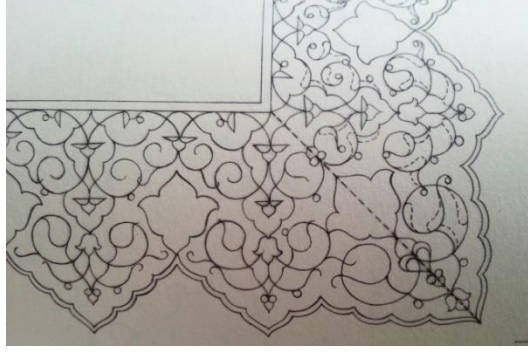

Fotoğraf 194: Koç

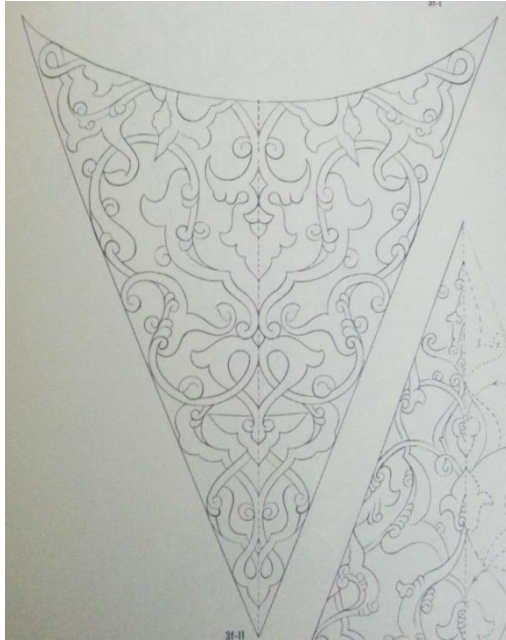
(www.gazete5.com, 2016)

Şekil 20: Düz Tezhip-Kenar süsü

(Birol, 2013:227)

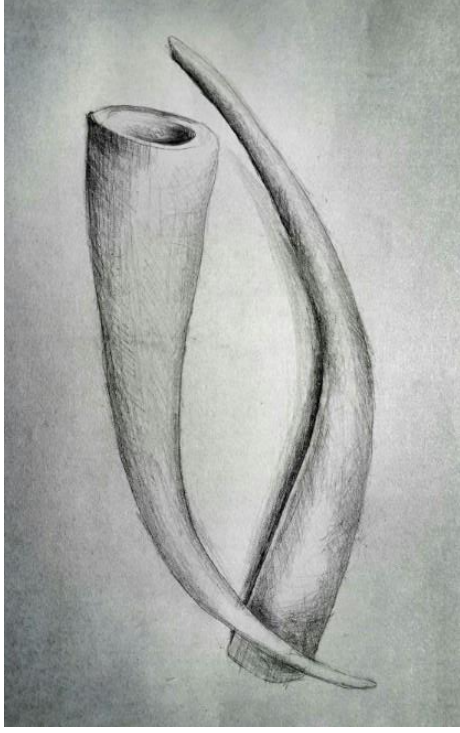
Şekil 21: Simetrik çini deseni

(Birol, 2013:345)

Şekil 22: Eskiz, 70x30 cm, Filiz Öztürk

Fotoğraf 195: Kenar suyu

(Birol, 2013:281)

Fotoğraf 196: Kenar suyu

(Birol, 2013:281)

Fotoğraf 196'da görülen bezemeler, İstanbul Kadirga, Sokullu Mehmet Paşa Camii, Hürrem Sultan Türbesi Çinileri ve İstanbul Rüstem Paşa Camii çinilerinde enine ters simetrik kenar suyu motiflerinin yukarıdaki eskizde yer alan boynuz figürleriyle benzerliği akla doğadan esinlenen figürleri getirmektedir.

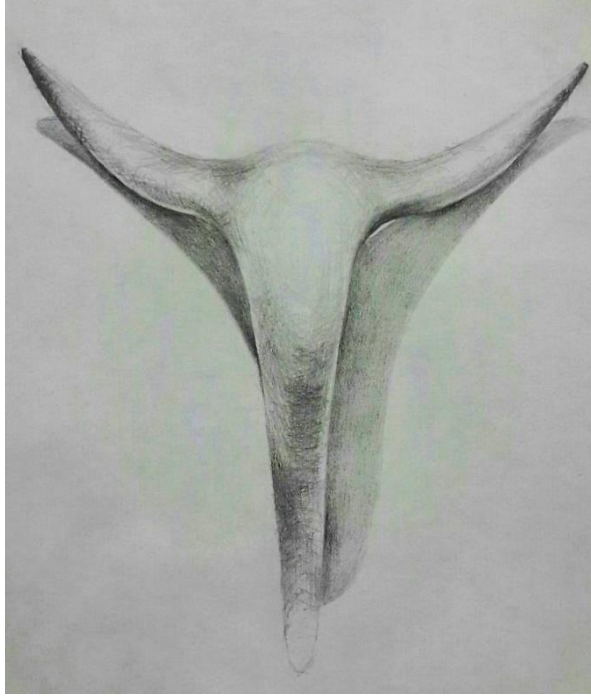
Fotoğraf 197: İstanbul, Rüstem Paşa Camii çinileri

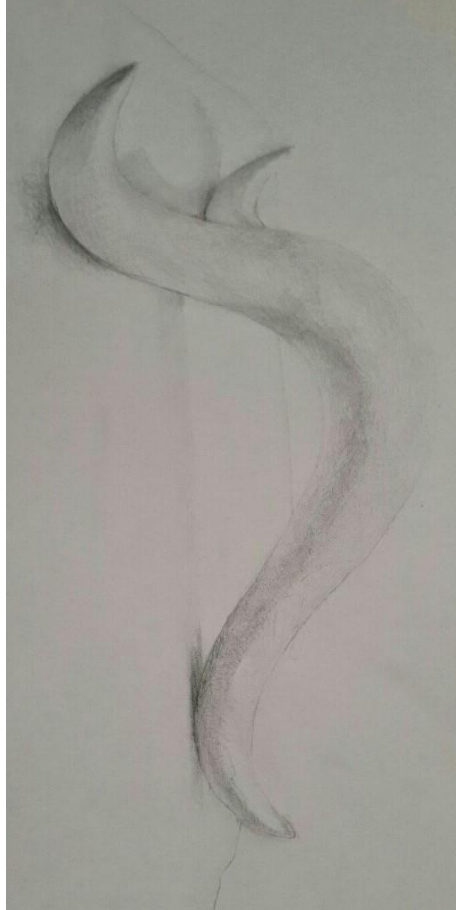
(Biol, 2013:227)

Fotoğraf 197'deki hatayı ve kısmen üsluplaştırılmış çiçek motifleriyle tasarlanmış, yarı simetrik ulama desenli Rüstem Paşa Camii çinilerinin yaprak motifleri boynuz figürüne benzer bir şekilde yerleştirilmiş olması dikkat çekicidir.

Şekil 23: Eskiz, 43x49 cm, Filiz Öztürk

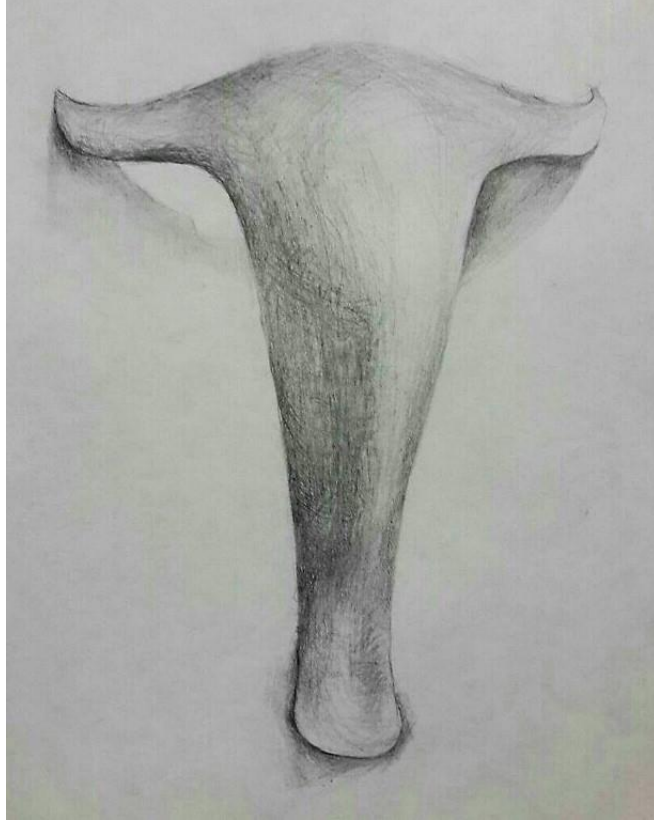

Şekil 24: Eskiz, 49x23 cm, Filiz Öztürk

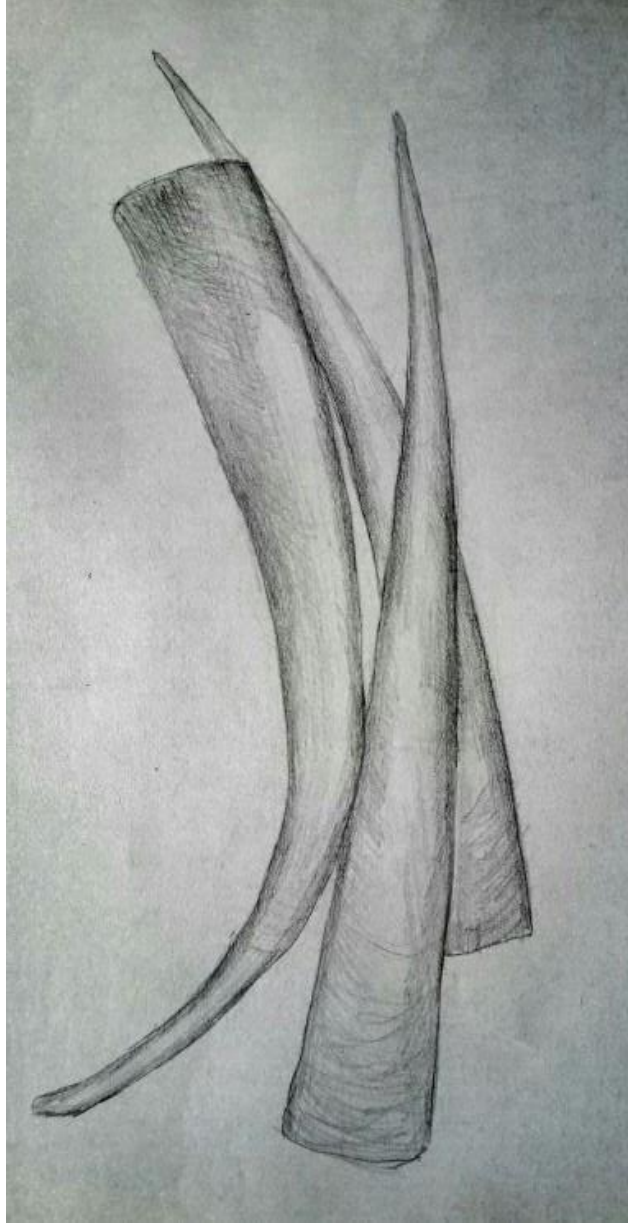

Şekil 25: Eskiz, 32x28 cm, Filiz Öztürk

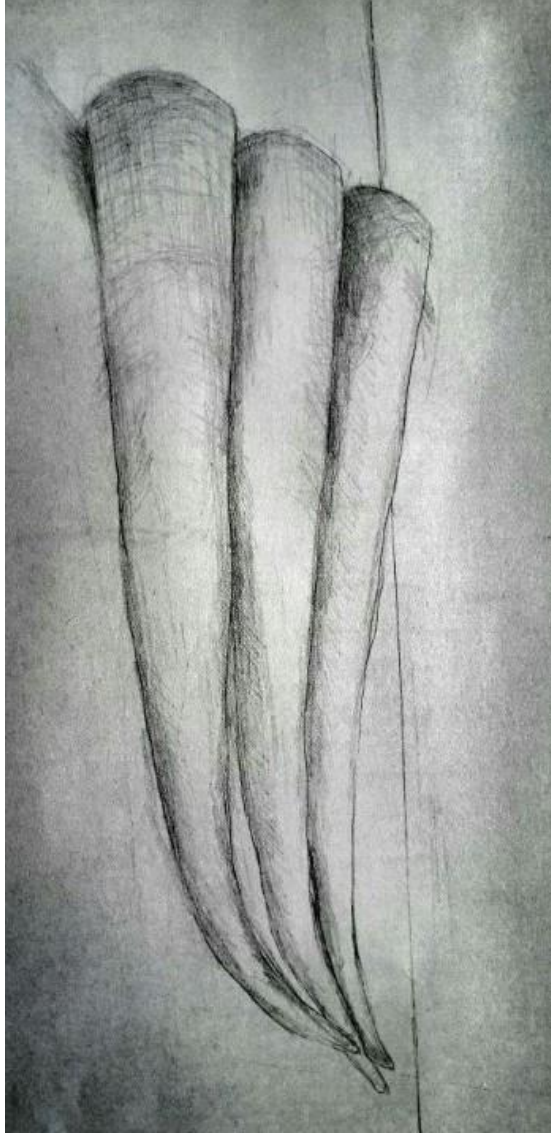

Şekil 26: Eskiz, 12x60 cm, Filiz Öztürk

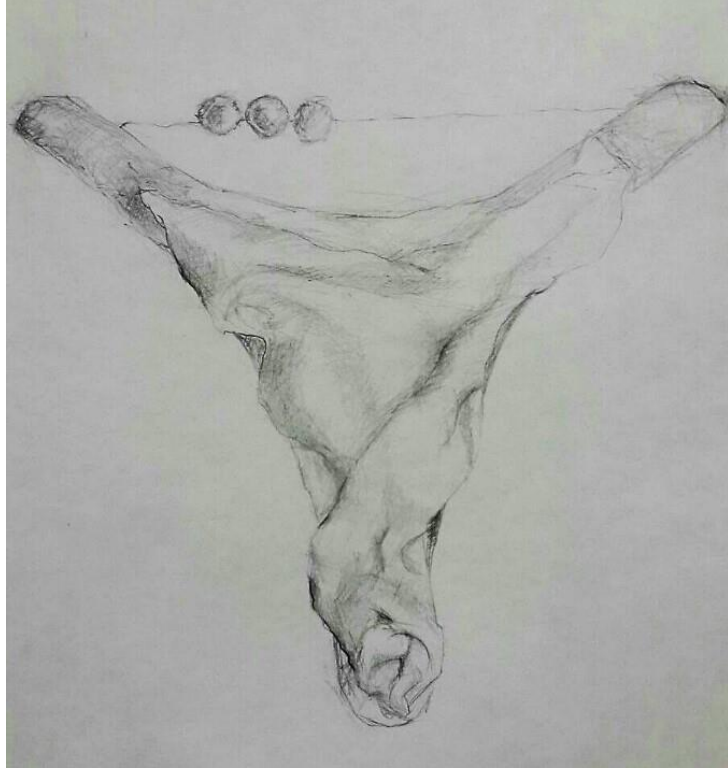
Şekil 27: Eskiz, 45x70 cm, Filiz Öztürk

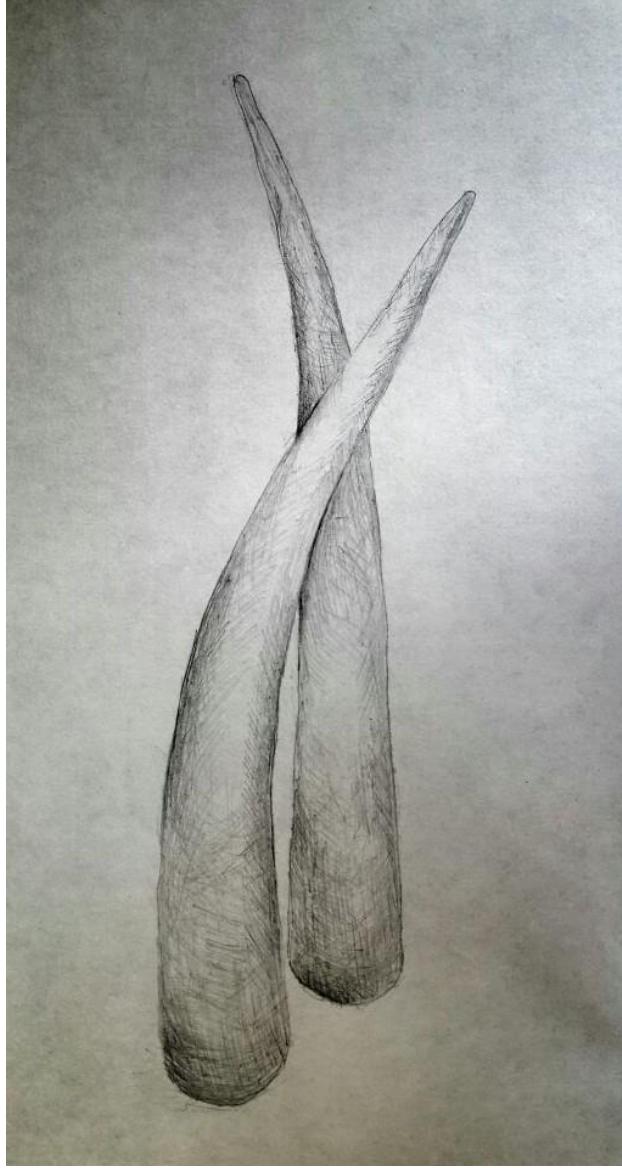
Şekil 28: Eskiz, 54x26 cm, Filiz Öztürk

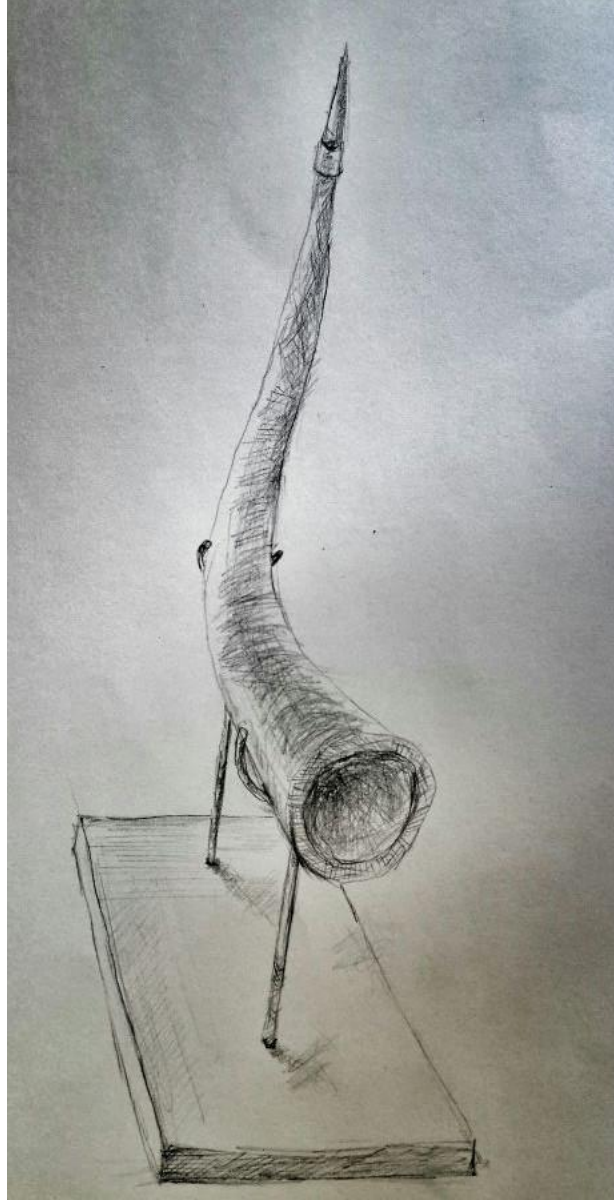
Şekil 29: Eskiz, 55x42 cm, Filiz Öztürk

Şekil 30: Eskiz, 30x70 cm

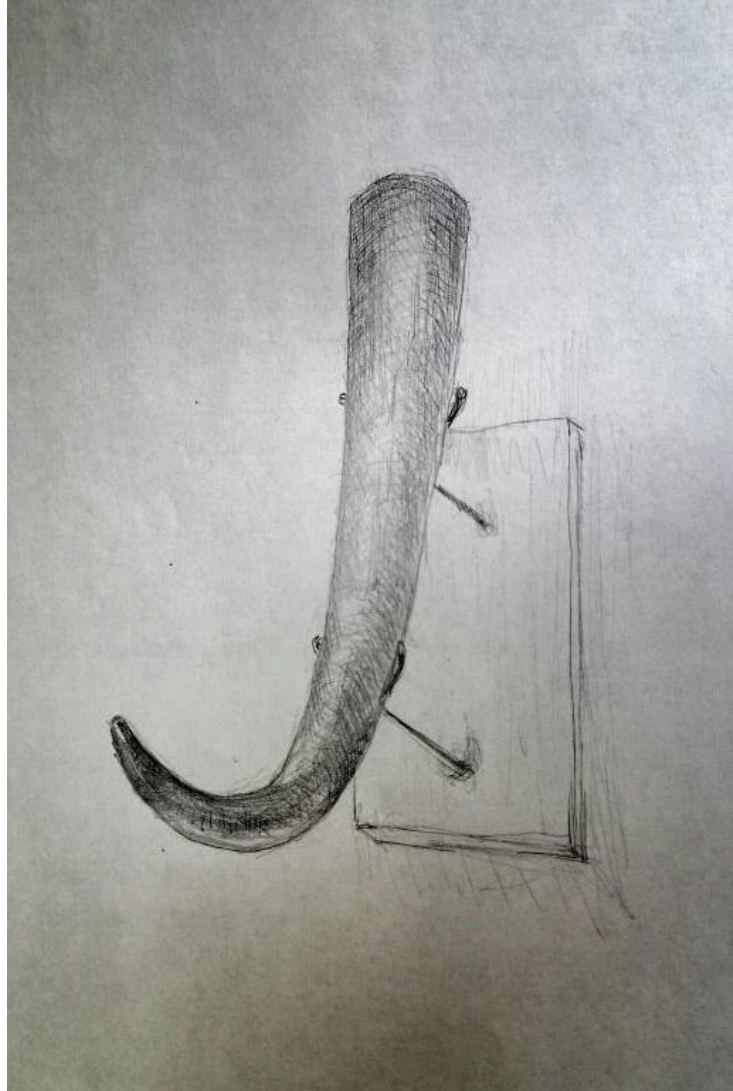

Şekil 31: Eskiz, 55x40 cm, Filiz Öztürk

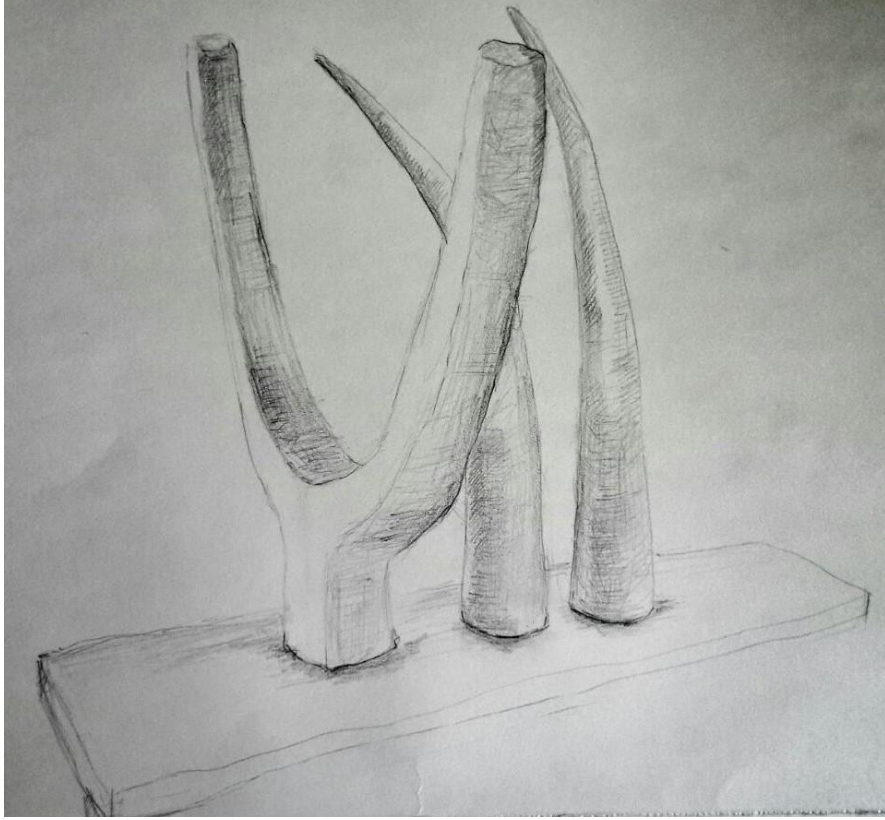

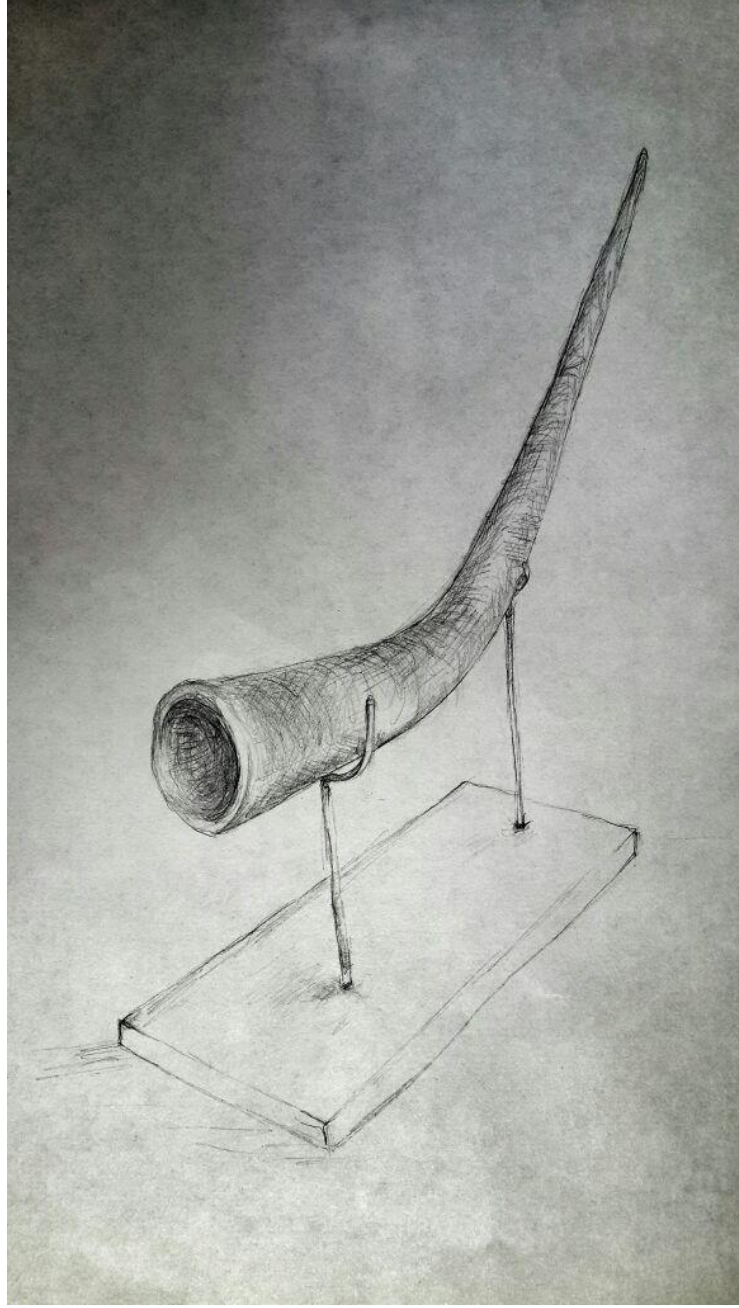
Şekil 32: Eskiz, 50x40 cm, Filiz Öztürk

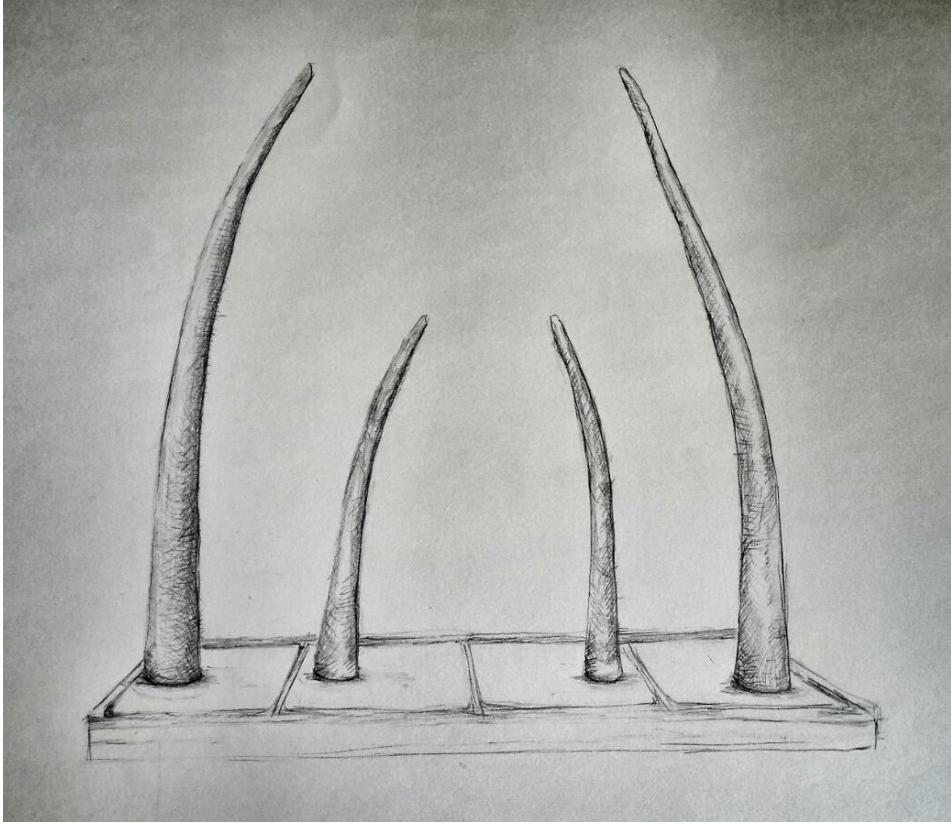
Şekil 33: Eskiz, 85x67x50cm

Şekil 34: Eskiz, 50x40 cm

Şekil 35: Eskiz, 67x60x30 cm

Fotoğraf 198: Filiz Öztürk, “Vav”, 60x45 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C, Elle şekillendirme, 2016

Şekil 35: Vav harfi

(www.yeniasya.com.tr, 2016)

“Vav” harfinin şekil itibariyle cenine benzediği ve yeniden doğuşu temsil ettiği düşünülmektedir. Sıfırdan başlayarak uzayan kuyruğu ise sonsuzluğu temsil ettiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Fotoğraf 199: Filiz Öztürk, “Ulak”, 57x44 cm
Seramik, Sırlı, 900 °C, Elle şekillendirme, 2016

Fotoğraf 200: “Ulak”, Detay

Fotoğraf 201: Filiz Öztürk, “Yaralı”, 55x40 cm
Seramik, Sırlı, 900 °C, Elle şekillendirme, 2016

Fotoğraf 202: Filiz Öztürk, “Su Yolu” 67x32 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 203: Filiz Öztürk, “Yeşil Boynuz” 67x32 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 204: Filiz Öztürk, “Kızıl” 70x30 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 205: “Kızıl” Detay

Fotoğraf 206: Filiz Öztürk, “Büyütlü Boynuz” 65x28 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 207: Filiz Öztürk, “Kızıl Boynuz” 67x28 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 208: “Kızıl Boynuz” Detay

Fotoğraf 209: Filiz Öztürk, “Boyunduruk” 85x67x50cm, Seramik ve Ahşap
Sırlı Seramik, 900 °C, Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 210: Filiz Öztürk, “Misafir” 67x60x30 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

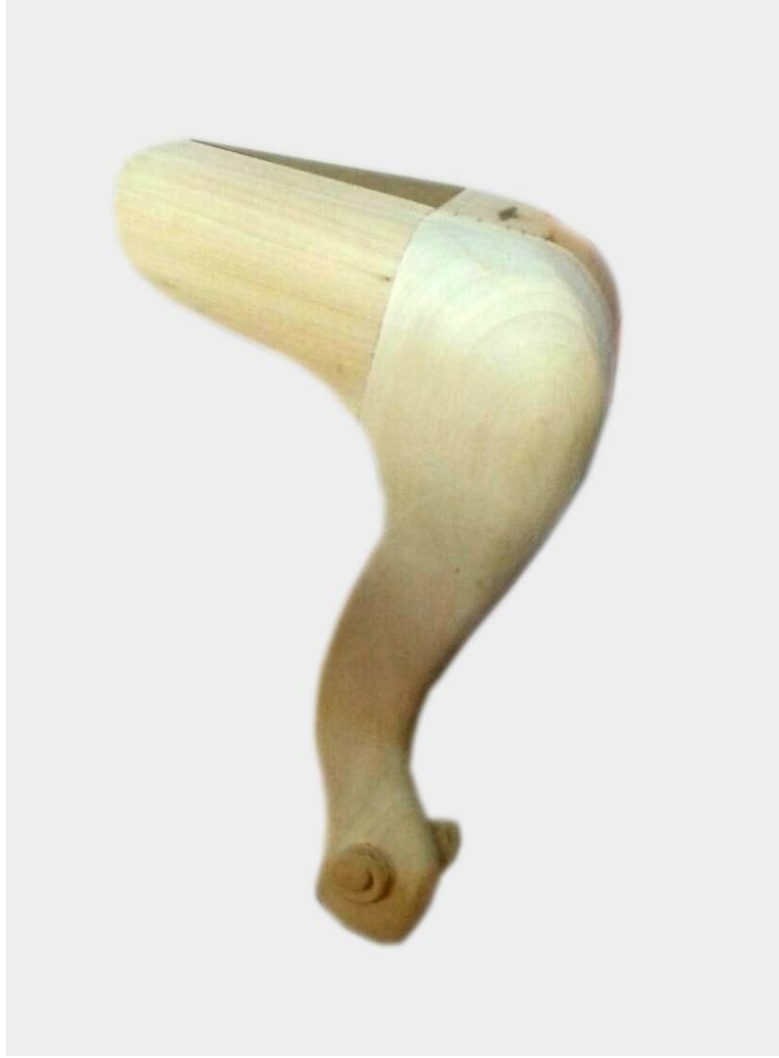

Fotoğraf 211: Filiz Öztürk, “Misafir” 67x60x30 cm, Seramik, Sırlı, 900 °C
Elle Şekillendirme, 2016

Fotoğraf 212: Ahşap Figür, 26x35 cm

Fotoğraf 213: Filiz Öztürk, “Reis”, 54x26 cm
Ahşap oyma ve yakma tekniği, 2016

Eserin baş üstündeki boynuzlarının ikiden fazla olarak tasarlanması, mitolojide boynuz figürünün güç simgesi olarak kullanılması fikrinden yola çıkılmıştır. Eserin ahşap bünyesi üzerinde, Türk kurganlarından çıkan ahşap oyma eserlerdeki yaşanmışlık hissi verilmek istenmiş ve bu sebeple eskitme yöntemleri kullanılmıştır.

Fotoğraf 214: Filiz Öztürk, "Reis", 54x26 cm
Ahşap oyma ve yakma tekniği, 2016

Fotoğraf 215: Ahşap Figür, 45x42 cm

Fotoğraf 216: Filiz Öztürk, "Dağlı", 45x55 cm, Ahşap
Ahşap boyama ve yakma tekniği, 2016

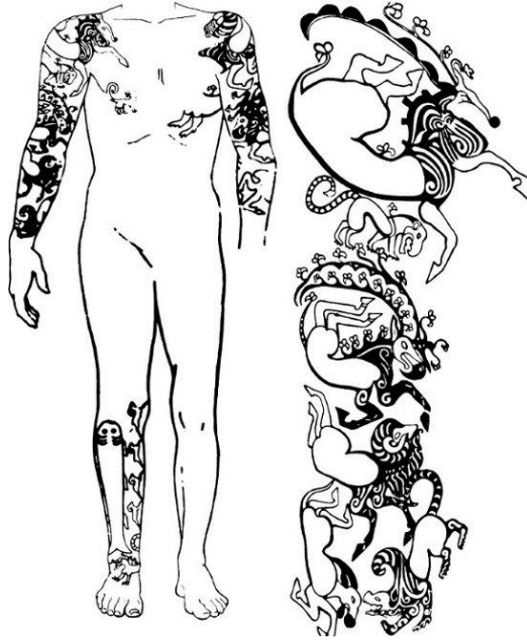

Türk mitolojik anlatılarında çoğunlukla dağ keçisi, koç ve öküz boynuzu figür olarak yer aldığı görülmektedir. Bu Eserde, dağ keçisi ve öküz boynuzu bir arada kullanılmıştır. Özellikle Kurganlarda çıkan at kafasına takılmış dağ keçisi boynuzlarında esin kaynağı olmuştur.

Fotoğraf 217: Ahşap figür, 43x49 cm

Şekil 36: Dövmeli adam cesedindeki motifler

İkinci pazırık kurganından çıkan motiflerin arasında genellikle boynuzlu dağ keçisi, geyik gibi figürlere sıklıkla rastlandığı görülmüştür. Motiflerin günümüzde daha iyi tanınması açısından motifler, tasarlanan boynuz formlarının üzerine asıllarına sadık kalarak düzenlenmesi yapılmıştır.

Şekil 37: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 38: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 39: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 40: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 41: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 42: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Şekil 43: Dövmeli adam motiflerinin kullanıldığı tasarım

Fotoğraf 218: Dövmeli adam motiflerinden oluşturulan tasarımın boynuz figürü üzerine ahşap boyası ile uygulanması, 43x49 cm

Fotoğraf 219: Dövmeli adam motiflerinden oluşturulan tasarımın boynuz figürü üzerine ahşap boyası ile uygulanması, 43x49 cm, Ahşap

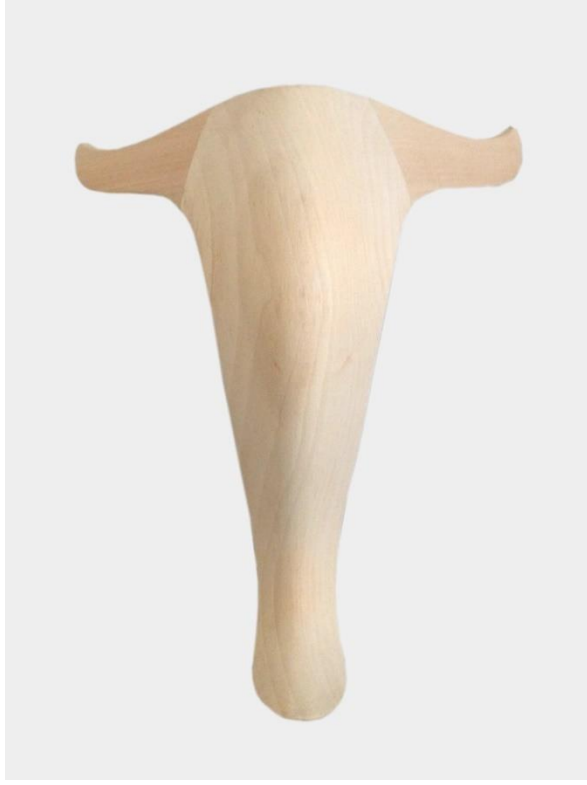
Fotoğraf 220: Dövmeli adam motiflerinden oluşturulan tasarımın boynuz figürü üzerine ahşap boyası ile uygulanması, 43x49 cm, Ahşap

Fotoğraf 221: Filiz Öztürk-2016, “Tabut”, 49x23 cm
Ahşap boyama ve yakma tekniği, 2016

Fotoğraf 222: Ahşap Figür, 32x28 cm

Şekil 44: Eskiz, 32x28 cm

Fotoğraf 223: Dövmeli adam motiflerinden oluşturulan tasarımın boynuz figürü üzerine ahşap boyası ile uygulanması, 32x28 cm, Ahşap

Fotoğraf 224: Detay, 32x28 cm, Ahşap

Fotoğraf 225: Filiz Öztürk-2016, “Göç”, 32x28 cm, Ahşap
Ahşap boyama ve yakma tekniği, 2016

SONUÇ

Tasarım amaçlı kullanılacak bir figürle ilgili araştırma yapmak, figürün kullanıldığı döneminin sanatçısının, inanç sisteminin, toplum değerlerinin anlaşılması gibi birçok alanda bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda günümüz sanat yapıtlarında ve toplum yaşantısında sıkça karşılaşılan boynuz figürünün araştırılması da geniş kapsamlı olmak zorundadır. Boynuz figürü, daha çok pagan inanç sistemi içinde şans getiren, kötülüklerden ve nazardan koruyan totem ya da kült obje olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, araştırmaya çok gerilerden başlamak gerekmektedir. Paleolitik dönemde mağara duvarlarına çizilmiş boynuzlu hayvan tasvirleri ve kadının doğurganlığını öne çıkaran elinde boynuz tutan Venüs heykel tasvirleri, bereket ve doğurganlık kültürünü akla getirmektedir. Anadolu'da Neolitik dönem Hitit yerleşimlerinde çok sayıda karşılaşılan boğa başı ve boynuzları, boynuz ve boynuzlu hayvan kültürünün önemi açısından dikkat çekicidir. Bu sahnelerde boynuzlu hayvanların avlanması veya yenildiğini gösteren kompozisyonlar, bize kontrolün kimde olduğunu göstermek istediklerini düşündürebilir.

İnsanlar, içinde yaşadığı toplumun kederini, mutluluğunu, örf, adet ve kurallarını kendinden sonraki nesillere aktarma yollarını aramaktadırlar. Din, kültür ve sanat etkinlikleri bunu gerçekleştirmenin en etkili yolu olarak kabul edilmektedir. Dünyanın birçok toplumunda totem olarak kabul edilen hayvan, eşya ve bitki, içinde olduğu toplum açısından umut ve değer taşıyan varlıklar olarak görülmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında sanatçının mitolojiden beslenme tercihinde bulunması halinde, zengin bir dünyanın kapısını aralar ve derinlerinde ulaştığı zenginliği de sanat yapıtlarına aktarma olanağı bulur. Ulaşılan mitolojik söylencelerden, bir bölgenin coğrafi yapısı, bitki örtüsü, hayvanları, toplumları, şehirleri, devletleri, gelenekleri, savaşları, felaketleri gibi birçok yönden tarihine ışık tutacak bilgiler edinmek mümkündür. Bu mitolojik söylencelerin konu ve kahramanlarını oluşturan figürlerin seçilmesinde, toplumların yaşadıkları coğrafya, iklim koşulları, bitki örtüsü ve bölgede yaşayan hayvan popülasyonu doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Heinrich Schliemann'ın Homeros tarafından yazılan İlyada destanını okuması ve araştırmasıyla Truva hazinelerine ulaşması buna örnek olarak gösterilebilir.

Türk sanatında boynuz figürünün uygulama örneklerine bakıldığında, çok fazla mitolojik unsurla karşılaşılmaktadır. Yaşadığı coğrafyanın bozkır kültüründen etkilenen Türk sanatında, hayvan üslubunun ortaya çıkmasının doğal olduğu düşünülmektedir. Göçebe hayatın getirdiği hayvan üslubu zamanla yaşamın her alanını kapladığı görülmektedir. Türk Mitolojisinde

boynuz figürünün tercih edilmesinin en önemli sebebi, yaşadıkları coğrafyada dağ keçisi, geyik, koç ve boğa gibi hayvanların çok miktarda bulunması ve halkın bu hayvanlarla iç içe yaşamasıdır. Zamanla sembolleştirerek anlamlar yükledikleri figürleri kendi topluluğunun ongunu haline getiren Türkler, özellikle dağ keçisini ve sığın geyiğini seçmelerinin rastgele olmadığı düşünülmektedir. Dağ keçisi, çevik bedeni, ihtişamlı ve güçlü boynuzları gibi sahip olduğu özellikleri nedeniyle hakanlık simgesi olarak seçildiği düşünülmektedir. Aynı zamanda kurgan kazılarında ortaya çıkan, ahşap, dokuma, deri ve keçeyle işlenmiş boynuz figürleri, birçok ölen soylu ve rütbeli kişinin, öteki dünya yolculuğuna eşlik ettiğini düşündürmektedir. Bozkır kültürünün getirisi olan hayvan üslubu içinde değerlendirilen boynuz, hem yer hem gök iyisi olarak kabul görmektedir. İslamiyet'in kabulünden öncede Türk inanç sisteminde kurban kesme adetinin olduğu, iyi kabul edilen ruhlara sağlıklı ve güçlü hayvanlar kurban edildiği, kötü olarak düşünülen ruhlara ise daha özensiz seçilmiş kurbanların kesilmesi, aslında Türk toplumun kötü olandan korkmaktan çok, güçlü olana saygı duyma ve sahip olma isteği duyduğu düşüncesini akla getirmektedir. Türk sanat tarihçi ve araştırmacılarının özellikle totem ve ongunu birbirinden ayırdıkları görülmektedir. Toplumların totem kabul ettikleri varlıkları dokunulmaz olmaktadır ancak Türk ongun inancında bunun aksi olduğu görülmektedir. Türk toplumunun töz, ongun ya da tangara olarak tanımladığı sembolleri oluşturup, anlamlar yüklemesinin ardındaki sebepler düşünüldüğünde, iç içe yaşadığı doğa ile sıkı ilişkisi göze çarpmaktadır. Türk toplumuyla coğrafi ve siyasi açıdan ilişkileri olan Çin mitolojisinin, Türk sanatı ve kültürüyle benzerliklerin çok az olması dikkat çekicidir. Tek tanrı inancına sahip olması, maddi kültürden daha çok doğaya ve insana saygı gibi tutumları Türk mitolojisini diğer mitolojilerden farklı kıldığı düşünülebilir.

Masallar ve destanlar, olaylarını ve kahramanlarını tanımlarken doğada var olan ya da hayali figürlerden faydalanabilirler. Figürler, sahip oldukları güç ve cazibelerine göre tercih edilirler. İlk insanın yaratılması, tanrılarla ve evrenle ilgili konular, söz ve çalgılarla masalsı bir anlatım biçimiyle daha ilgi çekici kılınmakta ve konunun efsaneleşmesi ile de dilden dile dolaşmaktadır. Böylelikle toplumlar mitoloji vasıtasıyla kendi hikâyelerini ölümsüzleştirerek devam ettirebilirler. Günümüzde Türk toplumunda boynuz figürüne yüklenen anlamlar geçmişte olduğu gibi, nazardan ve kötü ruhlardan korunmak ve şans getirmesi amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Türk mitolojisinde boynuz figürünün kullanım alanlarını ve amaçlarını anlayabilmek için Orta Asya'da bulunan maddi ve manevi kültür birikimlerine bakmak gerekmektedir.

Orta Asya'daki arkeolojik kazılarda ortaya çıkan kurgan buluntularında çeşitli heykel, dokuma, keçe, pişmiş toprak kaplar, bezenerek kurban edilmiş hayvanlar, mumyalanmış ve ölümlere özenle giydirilmiş giysiler ve giysiler üzerindeki motif ve figürler, Türk sanatının önemli örneklerini oluşturmaktadır. Bu buluntularda özellikle Türk Hakan'larının sembolü olan dağ keçisi figürünün ihtişamlı boynuzları dikkat çekicidir. Özellikle Esik kurgan kazılarında ele geçen dört bin altın eşya dönemin sanatını ve zenginliğini anlatır niteliktedir. Ölen kişinin rütbesi ya da sınıfına göre büyük ya da küçük odacıklar şeklinde tasarlanan bu mezarlarda kurban edilen atların başlarındaki dağ keçisi boynuzları ve keçeden yapılmış geyik boynuzları, ölen kişinin öteki dünyaya yolculuğuna eşlik ettiği düşüncesini akla getirmektedir. Ölümler, diğer dünyadaki yaşamını kolaylaştıracağını düşündükleri, binek hayvanları, içi yiyecek dolu kaplar, giyecekler, ziynet eşyaları ve özellikle güç ve zenginlik sembolü olan boynuzlu figürlerle gömülmesi, Türklerin öteki dünya inancının oldukça güçlü olduğunu göstermektedir.

Boynuz figürünün Türk mitolojisindeki önemi, en çok rastlanılan sığın geyik figürü, ölümsüzlük otunu yediği için ölümsüz olduğuna inanılmakta ve kutsal sayılmaktadır. Bu kutsallık, ilahi dinlerdeki gibi bir kutsallıktan ziyade, uğur getiren, bereket getiren, kötü ruhlardan ve nazardan koruyan anlamlarında kullanılmaktadır. Türk kültüründe bu anlam yüklenen hayvan, bitki ve eşya ile ilgili tanımlama, ongun, ongon, tangara, eren olarak yapılmıştır. Türk sanat ve kültür tarihini araştıran Abdulkadir İnan, Fuzuli Bayat ve Yaşar Çoruhlu gibi yazarlar, Türk mitolojisinde yerini alan ongun varlıkların, totem anlayışından farklı olduğu söylemektedirler. Türk toplumunun kültür ve sanatının kalıcı öğelerini günümüze taşıyan mitler özellikle öteki dünya, yaratılış, kahramanlık ve doğa ile ilgili olayları anlatmışlardır. Yaşadıkları tecrübelerin sonraki nesillere aktarılmasını hedefledikleri bu mitlerde, iklim değişiklikleri, av, hastalık, doğal felaketler ve savaşlardan çıkarılan dersler gibi tecrübelerini aktarmışlardır. Türk mitlerinde aktarılan hikâyelerde özellikle doğanın korunduğu ve insanın önemsendiği dikkat çekmektedir. Kutsal kabul edilen hayvan, dağ, ağaç kültleri Türk mitolojisi açısından önem arz etmektedir.

Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra bile, binyıllar boyunca biriktirdikleri sanat ve kültürlerini günümüze taşıyan mitolojik unsurları tamamıyla terk etmemişler, yeni inanç ve yaşam sistemleri içinde bazen aynı şekilde bazen de yeniden yorumlayarak devam ettirdikleri görülmektedir. Günümüzde, İstanbul'dan Ardahan'a kadar, Allah'a kurban edilen hayvanların boynuzları evlerin, ambarların, ahırların kapıları üstüne asılmaktadır. Toplumda, bu eylemlerini bereket, şans ve nazar gibi boynuzla ilgili inançla açıklanması, Türklerin, Orta

Asya'dan Anadolu'ya kadar eski geleneklerin beraberinde getirdiğini açıkça göstermektedir. Geçmiş, gelenek ve göreneklerin içine gizlenmiş bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Ancak, bulunulan teknoloji çağının içinde, bilgi ne kadar hızlı yayılırsa yayılsın, aslında toplumların sahip olduğu değerlerin daha çabuk unutulmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bu nedenle zengin motif çeşitliliğine sahip olan Türk sanatı ve mitolojisi ile ilgili yeni araştırmalara ve sonuçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Boynuz figürü ile ilgili araştırmadan sonra oluşturulan tasarımların uygulamaların bir kısmının ahşap malzeme kullanılması, Türk mitolojisi ve farklı toplum mitolojisinde görülen, boynuz figürlü kült objelerin daha iyi anlaşılmasına sebep olmuştur. İster bir Türk kurganından çıkan ahşaba oyulmuş dağ keçisi figürü olsun, isterse Afrika'da bir ilkel kabile ritüelinde kullanılacak bir ahşap maske olsun, rastgele üretimler olmadığını göstermiştir. Edinilen bilgi ve tecrübeler, ahşap malzemenin tasarıma uygun bir hale getirilmesinde marangozdan ziyade bir tasarımcı hüneri gerektiğini düşündürmektedir. Eski dönemlere ait her iki örnekte de ahşap oyma eserlerdeki işçilik, tema, oran orantı gibi ayrıntılar titizlikle tasarlanmış ve uygulanmış olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca esinlenen figürün doğal halinden daha çok yorumlanmış yani soyutlanmış halinin bazen tek başına bazen de diğer motif ve sembollerle bir kompozisyon halinde kullanıldığı görülmüştür. Bazı semboller ve motifler binlerce yıl boyunca temsil ettikleri anlamı değiştirmeden günümüze kadar gelebilme olanağı bulmuş ancak bazı sembol ve motiflerde ise toplumun değişen kültür, sanat ve din değerleri, göç, savaşlar, hastalıklar nedeniyle anlamlarında değişiklik yaşandığı görülmektedir. Buradan hareketle şu örneği vermek yerinde olacaktır, Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce uyguladıkları kurban kesme âdetini İslamiyet'e geçtikten sonra sadece kutsal kitapta adı geçen çift toynaklı hayvanları kurban etmişlerdir. Hakanın sembolü olan dağ keçisi boynuzları ve defin sırasında ölüyle gömülen sığın geyik boynuz tasvirleri böylelikle yer ve mekân değişikliği yaparak duvarlarda, kapı girişlerine asılarak kullanıldığı görülmektedir. Geçmişte kült obje olma niteliğindeki bu figürlerin, yeni bir üst metinle toplum hayatında yerini altığı görülmektedir. Alt metni ise henüz çözümlenememiş mitolojik hikâyelerde ve tarihte saklı olduğu bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Agakay, M. A. (1959). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Akarsu, B. (1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Alciatus, A. (2007). *Simgeler Kitabı*. İstanbul: Kabalcı,
- Alizade, R. (2012). *Türk Mitolojisinde Kültler (Totemizm Meseleleri)*. İstanbul: Aydın Üniversitesi.
- Alp, K. Ö. (2009). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş*. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Anohin, A.V. (2006). *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*. Konya: Kömen Yayınları.
- Arık, R. (1988). *Batılaşma Döneminde Anadolu Tasvir Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Arık, R. (2000). *Kubad-abad Selçuklu Saray ve Çinileri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Aslanapa, O. (2003). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ateş, A. (1983). *Seramik Teknolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Ateş, M. (2002). *Mitolojiler ve Semboller*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Ateş, M. (1996). *Mitolojiler, Semboller ve Halılar (Koç Boynuzu Elibelinde)*. İstanbul: Symbol Yayıncılık.
- Balter, M. (2008). *Tanrıça ve Boğa*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Baratov, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi*. Ankara: Bilgesu Yayınevi.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. Çorum: Karam Araştırma ve Yayın.
- Beksaç, E. (2002). *Kaya Resimleri*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap – Yayın.
- Biol, İ. A. (2013). *Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim tekniği ve Çeşitleri*, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi.
- Bonnnefoy, Y. (2000). *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*. (Çev. Levent Yılmaz). Ankara: Dost Kitabevi.
- Bonnnefoy, Y. (2005). *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Campbell, J. (1998). *Doğu Mitolojisi: Tanrıların Maskeleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (2003). *Batı Mitolojisi: Tanrıların Maskeleri*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Campbell, J. (2006). *İlkel Mitoloji: Tanrının Maskeleri*. (Çev. Kudret Emiroğlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (2007). *Mitolojinin Gücü*. İstanbul: Media Cat Kitapları.
- Carpenter, T. H. (2007). *Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji*. (Çev. Bensen, B. M Ünlüoğlu). İstanbul: Homer Kitabevi.
- Chavannes, E. (2013). *Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Cömert, B. (2006). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: de ki Basım Yayım.
- Çoruhlu, Y. (2013). *Erken Devir Türk Sanatı İç Asyada Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik, Dini ve Edebi Tasavvurlara Göre Türk Sanatı 'nda Hayvan Sembolizmi*, Konya: Kömen Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Cotterell, A. ve Storm R. (2011). *Büyük Dünya Mitolojisi Ansiklopedisi: Tanrıların ve Tanrıçaların, Kahramanların ve Mitolojik Canavarların, Büyücülerin ve Savaşçıların A'dan Z'ye Klasikleşmiş Hikayeleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Dallapiccola, A. L. (2013). *Hint Mitleri*. (Çev. Bilgesu Savcı). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul: Meb. Kültür Yayınları.
- Diyarbakirli, N. (2006). *Orta Asyadan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Eberhat, W. (2000). *Çin Simgeleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- "*Encyclopedia International*". (1968) U.S.A. Grolier of Canada Limited.
- Erhat, A. (1978). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersoy, N. (2007). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Esin, E. (1978). *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Gezgin, İ. (2008). *Sanatın Mitolojisi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gökay, O. Ş. (2000). *Dede Korkud Hikâyeleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Görgünay- K. N. (2001). *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar (Motifler), Halılar, Benzeri Dokumalar, Giysiler, Mimari Eserler ile Değişik Eşya ve Paralarda*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Granger, E. (1983). *Mitoloji*. (Çev. Nurullah Ataç Haz. Müzehher Erim). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Habiçoğlu, B. (1993). *Kafkasyadan Anadolu'ya Göçler*. İstanbul: Nart Yayıncılık.
- Hançerlioğlu, O. (2011). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Hançerlioğlu, O. (1993). *İnanç Sözlüğü: Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Efsaneler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hendrik, B. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Homeros, H. (2004). *İlyada*. (Çev. Erhat, a Kadir, A). İstanbul: Can Yayınları.
- Homeros, H. (2004). *Odysseia*. (Çev. Erhat, a Kadir, A). İstanbul: Can Yayınları.
- Hooke, S. H. (1993). *Ortadoğu Mitolojisi : Mezopotamya - Mısır - Filistin - Hitit - Musevi - Hıristiyan Mitosla*. (Çev. Alaeddin Şenel). Ankara: İmge Kitabevi.
- İnan, A. (2013). *Tarihte ve Bugün Şamanizm. Metaryaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İmdirkaş, Z. (2007). *Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İzsürümü*, İmge Kitabevi: Ankara.
- İmdirkaş, Z. (2002). *Türkler'de Hükümdar Tacı Geleneği*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Jung, C. (2007). *İnsan ve Sembolleri*. (Çev. Ali Nihat Babaoğlu). İstanbul: Okuyan Us.
- Kafesoğlu, İ. (1980). *Eski Türk Dini*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Karağuz, G. (2001). *Hitit Mitolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kaya, D. (2014). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kaya, K. (2003). *Hint Mitolojisi Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keser, N. (2005). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kibici, Y. (2002). *Seramik Hammeddeleri ve Teknolojik Özellikleri*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Kramer, S. N. (2001). *Sümer Mitolojisi : İ.ö. Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma*. (Çev. Hamide Koyukan). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Lilijencrantz, O. A. (2004). *Kuzey Efsanesi Vikingler: Şanslı Leif'in Kölesi*. (Çev. Sündüz Belce). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Mackenzie, D. A. (1996). *Çin ve Japon Mitolojisi*. (Çev. Koray Akten). Ankara: İmge Kitabevi.
- Malinowski, B. (1998). *İlkel Toplum*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Malinowski, B. (2000). *Büyü, Bilim ve Din*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Marriott A. Carol K. R. (2003). *Kızilderili Mitolojisi*. (Çev. Ünsal Özönlü). Ankara: İmge Kitabevi.
- Mülayim, S. (1999). *Değişimin Tanıkları Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Mutlu, B. (1968). *Efsanelerin İzinde Yakın Doğudan Kuzey Avrupaya*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Necatigil, B. (2006). *Mitologya Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ocak, A. Y. (2005). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ögel, B. (1991). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi 1. Cilt (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Owusu, H. (2004). *Inka, Maya ve Azteklerde Semboller*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Özbay, Ö. (1999). *Dünya Mitolojisi ve Nartlar*. Ankara: Kafkas Derneği.
- Öztürk, Ö. (2009). *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Pınarbaşı, S. Ö. (2004). *Çağlar Boyu Tahtın Simgesel Anlamları Işığında Türk Tahtları*. Ankara: T.c. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Roux, J. P. (2011). *Eski Türk Mitolojisi, 2012*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Roux, J. P. (1999). *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*. (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Roux, J. P. (2006). *Orta Asya: Tarih ve Uygarlık*. (Çev. Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Roux, J. P. (2005). *Orta Asyada Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*. (Çev. Aykut Kazancıgil Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Schimmel, A. (2011). *Sayıların Gizemi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sözen M. ve Tanyeli U. (1996). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sümer, G. (2005). *Seramik Hammaddeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Taşgılı, A. (2013). *Kök Tengrinin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Turan, O. (1941). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*. İstanbul: Dil ve Tarih-Coğ. Fak. Yay. Cumhuriyet Matbaası.
- Turani, A. (2000). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Werner, E.t.c. (2010). *Çin Mitleri ve Efsaneleri*. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

- Wilkinson, K. (2010). *[Kökleri ve Anlamlarıyla] Semboller ve İşaretler : [Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk]*. (Çev. Seda Toksoy). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Wilkinson, P. (2010). *Efsaneler ve Mitler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Wöhrlin, T. (1996). *Divriği*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Yücekal Arpacı, G. (2012). *Gök-tanrı İnancının Bilinmeyenleri, Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*. İstanbul: Çatı Kitapları.
- Zimmer, H. (2004). *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*. (Çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Muffelwild12.4.2008_007.jpg
Erişim Tarihi: 25.12.2015

<https://pixabay.com/tr/hayvanlar-boynuzlu-o%C4%9Flak-burcu-1088374/>
Erişim Tarihi: 25.12.2015

<http://www.resimars.net/r-canlilar-542-karada-yasayanlar-642-geyik-663-geyik-merakli-bir-sekilde-bakiyor-11792.htm> Erişim Tarihi: 25.12.2015

<https://aliaydin29.wordpress.com/2012/06/12/devasal-hayvanlar/#jp-carousel-3689>
Erişim Tarihi: 25.12.2015

<http://arkeofili.com/?p=9022> Erişim Tarihi: 25.12.2015

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/24648?high=on&rpp=30&pg=34&rndkey=20160210&ft=* &pos=992
Erişim Tarihi: 25.12.2015

<http://arkeofili.com/?p=2799> Erişim Tarihi: 25.12.2015

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/22351/Carved_Horn_Buffalo_Drinking_Cup Erişim Tarihi: 25.12.2015

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3535/Bound_Oryx_Dish&prev=searchErişim Tarihi: 26.12.2015

<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/310750>
Erişim Tarihi: 26.12.2015

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3535/Bound_Oryx_Dish&prev=searchErişim Tarihi: 26.12.2015

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/100302/Dance_Headdress_Ciwara?referring-q=horns Erişim Tarihi: 26.12.2015

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/4843/Dance_Headdress_Ciwara_Kun Erişim Tarihi: 02.01.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/219184/Mask_Nyanga
Erişim Tarihi: 02.01.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/100305/Wan-pesego_Mask
Erişim Tarihi: 02.01.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/100305/Wan-pesego_Mask
Erişim Tarihi: 05.01.2016

https://www.brooklynmuseum.org%2Fopencollection%2Fobjects%2F2984%2FBanda_Mask
Erişim Tarihi: 05.01.2016

http://www.dunyadinleri.com/dunya-dinleri/yahudi-dini-objeleri/oku_yahudi-sofar-borusu-ve-tokea#prettyPhoto Erişim Tarihi: 12.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nka_medeniyeti#/media/File:Inka_geni%C5%9Flemesi.png[https://en.wikipedia.org/wiki/Celtic_deities#/media/File:Detail of antlered figure on the Gundestrup Cauldron.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Celtic_deities#/media/File:Detail_of_antlered_figure_on_the_Gundestrup_Cauldron.jpg) Erişim Tarihi: 12.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Artemis> Erişim Tarihi: 12.02.2016

<http://karceylan.blogspot.com.tr/2014/03/artemis-kyreneia-geyigi.html>
Erişim Tarihi: 12.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/251050?high=on&rpp=30&pg=4&rndkey=20160210&ft=* &pos=118
Erişim Tarihi: 12.02.2016

<http://elmas-efe.blogspot.com.tr/2014/08/boynuzlu-musa-ve-gok-tanrs.html>
Erişim Tarihi: 20.02.2016

<http://www.dunyabulteni.net/haber/148108/musa-heykelinin-sirri>
Erişim Tarihi: 20.02.2016

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Pan_\(mitoloji\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Pan_(mitoloji)) Erişim Tarihi: 20.02.2016

<http://yunanmitolojisi.com/tags/minotaur.html> Erişim Tarihi: 20.02.2016

http://forum.donanimhaber.com/m_100295524/mpage_0/tm.htm Erişim Tarihi: 20.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bo%C4%9Faya_tapma Erişim Tarihi: 20.02.2016

http://forum.donanimhaber.com/m_100295524/mpage_0/tm.htm Erişim Tarihi: 20.02.2016

<https://www.pinterest.com/pin/91338698665150101/> Erişim Tarihi: 20.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/329074?rpp=30&pg=5&rndkey=20160125&ft=* &deptids=3&pos=123
Erişim Tarihi: 20.02.2016

<https://www.pinterest.com/pin/402931497882075317/> Erişim Tarihi: 22.02.2016

<http://piramitlerinsirri.tr.gg/M%26%23305%3Bs%26%23305%3Br-Tanr%26%23305%3Blar%26%23305%3B-ve-Tanr%26%23305%3B%E7alar%26%23305%3B.htm>
Erişim Tarihi: 22.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r_tanr%C4%B1lar%C4%B1
Erişim Tarihi: 22.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Hathor> Erişim Tarihi: 22.02.2016

<http://www.joanannlansberry.com/fotoart/met-muzm/mmhathor.html>
Erişim Tarihi: 22.02.2016

<https://uk.pinterest.com/pin/238479742745516199/> Erişim Tarihi: 22.02.2016

<http://piramitlerinsirri.tr.gg/M%26%23305%3Bs%26%23305%3Br-Tanr%26%23305%3Blar%26%23305%3B-ve-Tanr%26%23305%3B%E7alar%26%23305%3B.htm> Erişim Tarihi: 22.02.2016

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Apis_\(tanr%C4%B1\)#/media/File:Louvres-antiquites-egyptiennes-p1020068.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Apis_(tanr%C4%B1)#/media/File:Louvres-antiquites-egyptiennes-p1020068.jpg) Erişim Tarihi: 22.02.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3535/Bound_Oryx_Dish/image/125041/bowl_interior Erişim Tarihi: 22.02.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3460/Dish_in_Form_of_Bound_Ibex?referring-q=horn Erişim Tarihi: 22.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/547771?high=on&rpp=30&pg=3&rndkey=20160210&ft=* &pos=70
Erişim Tarihi: 22.02.2016

www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3535/Bound_Oryx_Dish&prev=search
Erişim Tarihi: 22.02.2016

https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/3835/Faience_Vessel_with_Procession_of_Four_Bulls Erişim Tarihi: 22.02.2016

<http://galeri.uludagsozluk.com/r/g%C4%B1gam%C4%B1%C5%9F-destan%C4%B1-735940/>Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/329091?high=on&rpp=30&pg=11&rndkey=20160210&ft=* &pos=325
Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/327390?rpp=30&pg=4&rndkey=20160125&ft=* &deptids=3&pos=95
Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/329074?rpp=30&pg=5&rndkey=20160125&ft=* &deptids=3&pos=123
Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/322871?rpp=30&pg=6&rndkey=20160125&ft=* &deptids=3&pos=154
Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/329091?high=on&rpp=30&pg=11&rndkey=20160210&ft=* &pos=325 Erişim Tarihi: 23.02.2016

<http://www.ufonet.be/gizemli-yazilar/288-indus-yazisi.html> Erişim Tarihi: 24.02.2016

<https://www.pinterest.com/pin/325385141797168359/> Erişim Tarihi: 23.02.2016

<http://www.indiamike.com/files/images/76/24/01/mahabalipuram-sculpted-panel1-in-cave.jpg>
Erişim Tarihi: 23.02.2016

http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00routesdata/0600_0699/mamallapuram/mahishasuramardini/mahishasuramardini.html Erişim Tarihi: 25.02.2016

<http://bookstove.com/book-talk/god-yama/> Erişim Tarihi: 23.02.2016

<http://arkeofili.com/?p=3696> Erişim Tarihi: 25.02.2016

<http://www.mehmetakinci.com.tr/anadolu-medenyetleri-muzesi-5.html>
Erişim Tarihi: 25.02.2016

<http://twicopy.com/sozyitimi> Erişim Tarihi: 25.02.2016

http://forum.donanimhaber.com/m_4447834//tm.htm#4621499 Erişim Tarihi: 25.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Te%C5%9Fup> Erişim Tarihi: 25.02.2016

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bukarien_aus_Catal_H%C3%BCy%C3%BCk,_T%C3%BCrkei..jpg Erişim Tarihi: 25.02.2016

http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/forummesaj/301-catal_h%C3%B6yuk_konya.htmlErişim Tarihi: 25.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87atalh%C3%B6y%C3%BCk>
Erişim Tarihi: 25.02.2016

<http://konyalife.com.tr/haber/catalhoyukte-yeni--bulgular--gun-isigina--cikti-4385.html>
Erişim Tarihi: 25.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Anadolu_Medeniyetleri_M%C3%BCzesi#/media/File:Museum_of_Anatolian_Civilizations027.jpg Erişim Tarihi: 26.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Hititler> Erişim Tarihi: 26.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Urartular#/media/File:Urartian_pottery,_Erebuni_museum6a.jpg
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Urartular> Erişim Tarihi: 26.02.2016

http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/324444?high=on&rpp=30&pg=37&rndkey=20160210&ft=* &pos=1101
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://paradoxfan.com/forum/index.php?topic=8919.0> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://www.definealesi.com/showthread.php/1179-Kurgan-mezar-1>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://turkcetarih.com/iskit-esik-kurgani-ve-akhun-kurganlarindaki-1000-yil-farka-ragmen-benzerlik/> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://turkbilimi.com/iskit-antik-tarihinden-gunumuze-uzanan-kultur-polosmak-turk-katun-basliklari.html/pazirik-kurgani> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://turkcetarih.com/iskit-esik-kurgani-ve-akhun-kurganlarindaki-1000-yil-farka-ragmen-benzerlik/> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://www.turkkozmozlojisi.com/2014/06/igdrdaki-koc-figurlu-mezarlar.html>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://www.ferdaaydar.com/azerbaycan/naheivan-ozerk-cumhuriyeti-naxcivan-muxtar-respulikasi/> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://www.turkkozmozlojisi.com/2014/06/turkmenistan-nohur-turkmen-mezarlgndaki.html>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/12_hayvan%C4%B1_takvim Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://www.alasayvan.net/turk-kulturu/376289-pazirikta-cikarilmis-maden-koc-figuru.html>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://onturk.org/2011/03/11/altin-elbiseli-adam/> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<https://pixabay.com/tr/hayvanlar-boynuzlu-o%C4%9Flak-burcu-1088374/>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

<http://onturk.org/?s=paz%C4%B1r%C4%B1k&search=Git> Erişim Tarihi: 26.02.2016

<https://bpakman.files.wordpress.com/2014/10/pazc4b1rc4b1k-5.jpg>
Erişim Tarihi: 26.02.2016

http://www.boyabatgazetesi.com/?subaction=showfull&id=1414967075&archive=&start_from=&ucat=1& Erişim Tarihi: 04.03.2016

<http://soru.mobi/hayvanlar-alemi/muflon.html> Erişim Tarihi: 04.03.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Boynuzlugiller> Erişim Tarihi: 04.03.2016

<http://www.mynet.com/trend/cevaplar/soru-cevap/boynuzlugiller-familyasindan-bugun-en-buyuk-populasyonu-hindistanda-olan-bu-sigir-turune-ne-denir-/6091881>
Erişim Tarihi: 04.03.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dall_yaban_koyunu Erişim Tarihi: 04.03.2016

<https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C4%B1C%C4%9FC%C4%B1n> Erişim Tarihi: 04.03.2016

<http://www.ilgim.org/hayvanlar/gergedanlar-nerede-yasar-ne-yerler-ozellikleri/>
Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://melodylanestudio.com/portfolio/sculptures/> Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://www.athenajahan.com/index.php/fr/production/sculpturesanimalieres/les-quatre-pattes-sans-patte/category/8> Erişim Tarihi: 05.03.2016

<https://tr.pinterest.com/pin/442408363371238750/> Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://haberciniz.biz/kadin-sanatcidan-erkekligi-boynuzlu-yorum-bursa-768097h.htm>
Erişim Tarihi: 05.03.2016

http://berkanyldz.blogspot.com.tr/2012_09_01_archive.html Erişim Tarihi: 05.03.2016

<https://tr.pinterest.com/pin/542824561314547433/> Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://tarihvearkeoloji.blogspot.com.tr/2014/11/pazyryk-scythian-turks.html>
Erişim Tarihi: 05.03.2016

http://forum.donanimhaber.com/m_4447834/f_//tm.htm#4469224 Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://www.turkkozmozlojisi.com/2014/07/cok-ilginc-ve-onemli-bir-sey-kesfettim.html>
Erişim Tarihi: 05.03.2016

<http://www.needlesandsins.com/2013/06/mummies-tattoos-reinterpreted-today.html>
Erişim Tarihi: 05.03.2016

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi: 1975

Doğum Yeri: İstanbul

e-mail: zfilizozturk@gmail.com

Eğitim

Sanatta Yeterlik 2013-2016

Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü,
Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı-Antalya

Yüksek Lisans 2008- 2011

(2008-2009 İngilizce) Hazırlık Dokuz Eylül Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları
Bölümü-İzmir

Lisans 2004 - 2008

Dokuz Eylül Üniversitesi - Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Eski Çini
Onarımları Anasanat Dalı-İzmir

Lise 1991 - 1994

Beylerbeyi Lisesi- İstanbul

Stajlar

2007 İznik Çini, Atölye Stajı-Kütahya

2006 Hasan Usta Seramik, Atölye Stajı-İstanbul

2005 Ödemiş Birgi Dervişağa Camisi, Restorasyon Stajı (Kalem İşi)-İzmir

2005 Ödemiş Birgi Çeşme, Restorasyon Stajı (Kalem İşi)-İzmir